

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Tomos Venslovaitės,
V kurso, darbo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Lietuvos teismų praktikos raida, nagrinėjant bylas dėl
materialinės atsakomybės**

Vadovė: lekt. dr. Vida Petrylaitė

Recenzentas: asist. Martynas Austys

Vilnius

2017

TURINYS

IŽANGA	2
1. Materialinės atsakomybės samprata ir teisinio reguliavimo raida	5
2. Darbuotojams padarytos žalos atlyginimas	15
2.1 Žalos, atsiradusios darbuotojo sužalojimo, mirties ar profesinės ligos atvejais, atlyginimo ypatumai	15
2.1.1 <i>Restitutio in integrum</i> principo įgyvendinimas	20
2.1.2 Procesinė darbuotojų, siekiančių žalos atlyginimo, padėtis	23
2.1.3 Žalos atlyginimo, savanoriško draudimo išmokų pagrindu, problematika	25
2.2 Neturtinės žalos atlyginimas	29
2.2.1 Kriterijai, lemiantys neturtinės žalos dydį	34
2.2.2 Galimybė tiesiogiai kreiptis į žalą sukėlusį asmenį	38
2.2.3 Teisės į neturtinę žalą perėmimas	40
3. Darbuotojų visiškos materialinės atsakomybės ypatumai	43
3.1 Individuali visiškos materialinės atsakomybės sutartis	44
3.2 Grupinė visiškos materialinės atsakomybės sutartis	54
3.3 Neturtinės žalos atlyginimo ypatumai	58
IŠVADOS	62
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	76
SUMMARY	76

IŽANGA

Temos aktualumas. Materialinė atsakomybė suprantama kaip darbdavių ir darbuotojų tarpusavio pareiga atlyginti žalą, atsiradusią jiems pažeidus darbo pareigas.¹ Šioje teisinės atsakomybės rūšyje įtvirtina dviejų esminių, Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduojamų teisių sintezė. Teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas bei nuosavybės neliečiamumas, yra pamatinės konstitucinės teisės, lemiančios darnų ir teisinės visuomenės narių interesus bei lūkesčius atitinkantį gyvenimą. Darbo santykiuose pažeidus šias, Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojamas teises, darbo santykių subjektams kyla darbo teisės normų reguliuojama materialinė atsakomybė. Remiantis Nacionalinės teismų administracijos pateikta 2012 m. – 2016 m. materialinės atsakomybės bylų nagrinėjimo statistika, galima teigti, jog materialinė atsakomybė laikytina vienu iš svarbiausių darbo teisės institutų. 2012 m. pirmosios instancijos teismai sulaukė 267 ieškinių kilusių dėl materialinės atsakomybės teisinių santykių, 2013 m. – 232 ieškinių, 2014 m. – 158 ieškinių, 2015 m. – 136 ieškinių, 2016 m. – 167 ieškinių.² Tokį, sąlyginai didelį bylų skaičių, galima pagrįsti analizuojant materialinės atsakomybės tikslą, kuris teisės doktrinoje formuluojamas kaip žalos atlyginimas. Todėl, materialinės atsakomybės teisinio santykio subjektai, siekdami pažeistų teisių atkūrimo, įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduojamą teisminės gynybos teisę ir aktyviai gina savo teises.

Įgyvendindamos teisminės gynybos teisę, darbo santykių šalys prisideda prie teismų precedentais formuojamos teisės aiškinimo ir taikymo praktikos. Nors teismo precedentas ilgą laiką buvo apibūdinamas kaip teisės šaltinis, būdingas bendrosios kompetencijos teisės tradicijai ir gerokai mažiau būdingas romanų – germanų teisės sistemoms, maždaug nuo XX a. vidurio išryškėjo šių dviejų tradicijų suartėjimo tendencija, kurios vienas iš požymių – laipsniškas teismo precedento reikšmės išaugimas kontinentinės tradicijos kraštuose. 2006 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime suformuluota oficialios teismo precedento doktrinos nuostata, kurios esmė yra ta, jog rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, taigi ir visaverčio teisingumo vykdymo, sąlyga.³ Taigi, teismo precedentas tapo teisės šaltiniu

---

¹ BAGDANSKIS, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės instituto perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2015, t. 22 (1), p. 104.

² Nacionalinės teismų administracijos pateikta materialinės atsakomybės bylų nagrinėjimo statistika. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą < <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

³ KŪRIS, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*, 2009, t. 2 (116).

– teisiniu įrankiu, formuojančiu vieningą teismų praktiką. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog šis šaltinis nuolat kinta ir yra plėtojamas. To priežastis slypi šio teisės šaltinio prigimtyje, nes teismo precedentas yra teismo intelektinės veiklos rezultatas, susiformuojantis individualių aplinkybių kontekste. Kadangi darbo teisės reguliuojami visuomeniniai santykiai taipogi pasižymi sparčia kaita, pats tinkamiausias šių santykių ir iš jų kylančių problemų analizavimo būdas yra analizė teismų praktikos kontekste.

Šio magistro darbo tikslas – išsamiai išnagrinėti Lietuvos teismų praktikos raidą, nagrinėjant bylas dėl materialinės atsakomybės.

Siekiant nurodyto tikslo, darbe keliami šie uždaviniai:

1. atskleisti materialinės atsakomybės sampratą ir teisinio reguliavimo raidą;
2. išanalizuoti darbuotojams padarytos žalos atlyginimo ypatumus;
3. išanalizuoti visiškos materialinės atsakomybės sutarčių specifiką;
4. aptarti neturtinės žalos atlyginimo darbuotojams ir darbdaviui ypatumus;

Šio magistro darbo objektas yra Lietuvos teismų praktika, jos kitimas bei plėtotė materialinės atsakomybės klausimais. Atsižvelgiant į tai, jog kuo aukštesnė teismo instancija, tuo svarbesnis tampa teisės aiškinimas bei plėtojimas, šiame darbe didžiausias dėmesys skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) nutartims, kuriomis formuojama vienoda bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus, taip pat atkreipiamas dėmesys į aktualius apeliacinių teismų sprendimus ir nutartis.

Darbo originalumas. Nepaisant materialinės atsakomybės aktualumo, šis institutas, teisės mokslininkų nėra plačiai išnagrinėtas. Viena didžiausių ir reikšmingiausių teisinių analizių aptariamuoju klausimu galime laikyti T. Bagdanskio 2006 m. apgintą disertaciją tema „Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose“. Epizodiškai materialinės atsakomybės klausimai nagrinėti R. Macijauskienės, A. Veriko straipsniuose. Šie moksliniai darbai publikuoti 2001 m. – 2006 m., todėl neatspindi naujausios LAT praktikos. Vilniaus Universiteto teisės fakulteto magistro darbuose materialinei atsakomybei per pastaruosius penkerius metus skirtas nemenkas dėmesys, tačiau pažymėtina, jog materialinės atsakomybės analizė buvo atliekama atskirų jos klausimų kontekste, t.y. analizuojant materialinės atsakomybės sąlygas, nagrinėjant darbuotojo sveikatai, gyvybei padarytos žalos atlyginimą, analizuojant visišką ir ribotą darbuotojų atsakomybę. Taigi, materialinės atsakomybės plėtotė Lietuvos teismų praktikoje, reikalauja papildomos mokslinio tyrinėjimo.

Tyrimo metodai. Analizuojant Lietuvos teismų praktikos raidą, nagrinėjant bylas dėl materialinės atsakomybės yra naudojami šie pagrindiniai moksliniai metodai:

remiantis lyginamuoju istoriniu metodu analizuojama teismų praktikos ir įstatymų raidą materialinės atsakomybės klausimais; loginės analizės metodu tiriamos teismų praktikos raidos priežastys bei kryptys; sisteminės analizės metodu teismų praktikos raida nagrinėjama kaip vientisa, nuosekli, glaudžiai susijusi sistema.

Pagrindiniai šaltiniai. Pagrindinis dėmesys analizuojant Lietuvos teismų praktikos raidą materialinės atsakomybės instituto kontekste, kaip ir suponuoja temos pavadinimas, yra skiriamas LAT jurisprudencijai bei apeliacinių teismų sprendimams bei nutartims. Remiamasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, reglamentuojančiais materialinės atsakomybės įgyvendinimo taisykles. Taip pat naudojamos teisės mokslininkų, tokių kaip I. Nekrošius, T. Bagdanskis, ir kitų darbai, moksliniais straipsniais.

1. Materialinės atsakomybės samprata ir teisinio reguliavimo raida

Šiuolaikinę teisinę atsakomybę galima apibūdinti kaip ypatingą teisinio santykio subjekto teisinį ryšį su visuomene (valstybe), kai subjekto elgesys atitinka teisėje įtvirtintą statusą ir įtvirtintas valstybės prievartinių institucijų įsikišimas, subjektui atlikus (neatlikus) veikas, kurios teisiškai uždraustos (privalomos). G. Lastauskienės nuomone, teisinė atsakomybė glaudžiai susijusi su teisės pažeidimu, nes tai yra vienintelis požymis, leidžiantis teigti, kad asmens teisinis statusas nesubalansuotas, ir kaip tik tada potenciali valstybės prievarta tampa pažeidėjui realia jėga, atkuriančia pažeistą teisingumą pagal iš anksto susitartas ir teisės normose įtvirtintas taisykles. Taigi, taikant neigiamas teises sankcijas, asmuo, neatlikęs savo pareigos elgtis teisiškai atsakingai, yra nubaudžiamas.⁴ Materialinė atsakomybė laikytina viena iš teisinės atsakomybės rūšių. Reikia pažymėti, jog tiek šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos darbo kodekse⁵ (toliau – DK), tiek galiojusiame Darbo įstatymų kodekse⁶, **materialinės atsakomybės sąvoka nepateikiama**, dėl šios priežasties, ji formuojama teisės mokslininkų. V. Nekrašo nuomone, materialinė atsakomybė yra valstybės prievartos rūšis, taikoma už darbo teisės normų pažeidimą ir turinti apsauginių teisinių santykių požymių, siekiant, kad teisės pažeidėjas padengtų nuostolius darbo teisės normų nustatytu dydžiu ir tvarka, ir kad būtų apginti nukentėjusios šalies teisėti turtiniai interesai, teisėtvara ir pasmerkti teisės pažeidimai.⁷ R. Macijauskienė išskiria šiuos, materialinei atsakomybei, kaip teisinės atsakomybės rūšiai, būdingus požymius:

- jos atsiradimo pagrindas yra teisės normų pažeidimas, t. y. kai savo pareigų, numatytų darbo sutartyje, darbuotojas neįvykdo arba įvykdo netinkamai;
- ji susijusi su valstybės prievarta;
- ji įgyvendinama per teisinį santykį, kuris atsiranda (pasikeičia) dėl teisės pažeidimo;
- kaltam asmeniui ji yra nepageidaujama, nenaudinga asmeniniu ir turtiniu požiūriu;
- sankcijos, taikomos realizuojant atsakomybę, visada turi baustinumo pobūdį.⁸

Šiuose, R. Macijauskienės išskirtuose, materialinei atsakomybei būdinguose bruožuose, galima pastebėti materialinės atsakomybės raidai svarbų aspektą – **iki DK įsigaliojimo, materialinė atsakomybė buvo siejama tik su darbuotojų darbo pareigų**

⁴ LASTAUSKIENĖ, G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška. *Jurisprudencija*, 2001, t. 19 (11), p. 163 – 165.

⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁶ Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas. Valstybės žinios, 1972, Nr. 18-137.

⁷ Nekrašas V. *Darbininkų ir tarnautojų materialinė atsakomybė*. Vilnius: Mintis. 1984.

⁸ MACIJAUSKIENĖ, R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 25 (17), p. 81.

pažeidimu. Darbo įstatymų kodekso IX skirsnyje buvo reglamentuojama darbininkų ir tarnautojų materialinė atsakomybė. Skirsnio pavadinimas formavo ir įtvirtino įstatymų leidėjo požiūrį, jog materialinės atsakomybės subjektu gali būti tik darbuotojas. Išsakyta mintį pagrindžia ir teismų nutartyse naudojamos formuluotės. 2001 m. LAT nagrinėtoje byloje darbdaviui neužtikrinus tinkamų ir saugių darbo sąlygų darbo metu žuvo darbuotojas. Žuvusiojo žmona reikalavo atlyginti patirtą žalą, teismas su tokiu reikalavimu sutiko, tačiau priteisiamą žalą grindė civilinės atsakomybės taisyklėmis.⁹ Taigi, įstatyminis reguliavimas ir teismų praktika materialinę atsakomybę siejo vien tik su darbuotojų ir valstybės tarnautojų padaryta žala darbdaviui. 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiam DK, materialinės atsakomybės reglamentavimui skirtas XVII skyrius, kurio analizė leidžia teigti, jog materialinės atsakomybės subjektais laikytini tiek darbuotojas, tiek darbdavys. Taigi ir materialinė atsakomybė jau suprantama kaip darbdavių ir darbuotojų tarpusavio pareiga atlyginti žalą, atsiradusią jiems pažeidus darbo pareigas.

Darbuotojas yra fizinis asmuo, turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą (DK 15 str.).¹⁰ Svarbu pažymėti, jog visiškas darbinis teisnumas ir galėjimas įgyti darbo teises bei darbo pareigas atsiranda asmeniui sukakusiam šešiolika metų. Taigi, darbuotojas sulaukęs šešiolikos metų gali būti materialinės atsakomybės subjektu. Tačiau pažymėtina, jog galimybė sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartis numatyta tik su darbuotojais, sulaukusiais aštuoniolikos metų (DK 256 str. 3 d.). Šis įstatymų leidėjo žingsnis, nustatant tam tikrą barjerą visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo galimybei, vertintinas teigiamas, nes visiška atsakomybė darbuotojams, nesulaukusiems pilnametystės, būtų pernelyg didelė finansinė našta. Darbuotojo, kaip visiškos materialinės atsakomybės subjekto padėtis plačiau analizuojama magistro darbo trečioje dalyje.

Darbdaviu gali būti įmonė, įstaiga, organizacija ar kita organizacinė struktūra, nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio. Darbdaviui, kaip ir darbuotojui, keliamas teismo ir veiksnumo reikalavimas. Tačiau darbdavių teisnumas ir veiksnumas nėra tapatus darbuotojų, nes darbdavių teisnumas ir veiksnumas atsiranda nuo jų įsteigimo momento. Darbdaviu, taipogi, gali būti ir fizinis asmuo. Materialinės atsakomybės santykiuose buvo įprasta, jog materialinės atsakomybės subjektu yra darbdavys, su kuriuo darbuotojas yra sudaręs darbo sutartį. Tačiau, darbo

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje B. J. K. v. Kėdainių Krakių ŽŪM, Nr. 3K-3-825/2001.

¹⁰ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 64-2569.

santykių raida lemia darbo santykių organizavimo plėtrą, ko rezultate, galimos situacijos, kai materialinės atsakomybės subjektu gali būti ne tik formalus darbdavys. LAT analizuota situacija, kurioje UAB „Viltis“ ir UAB „Šiaulių kelias“ 2004 m. gegužės 31 d. sudarė pirkimo – pardavimo sutartį, pagal kurią UAB „Šiaulių kelias“ pardavė UAB „Viltis“ granito pjaustymo stakles. Šalys susitarė, kad pirkėjas UAB „Viltis“ savo jėgomis išmontuos stakles, o pardavėjas UAB „Šiaulių kelias“ leis šiam darbui pasinaudoti krautuovo ir mašinisto pagalba. Darbuotojui, darbo santykiais susijusiam su atsakovu UAB „Viltis“, išmontuojant (demonuojant) granito pjaustymo stakles, UAB „Šiaulių kelias“ teritorijoje, įvyko nelaimingas atsitikimas, dėl kurio darbuotojui buvo padarytas sunkus sveikatos sužalojimas. Nelaimingas atsitikimas įvyko dėl to, kad nebuvo užtikrintas saugus darbas keliant krovinius. Kasacinio teismo teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, jog vykdant šiuos darbus dalyvavo abiejų atsakovų darbuotojai. Esant tokioms faktinėms aplinkybėms, teisėjų kolegija konstatavo, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai pagrįstai vadovavosi Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 30 str., reglamentuojančiu dviejų ir daugiau darbdavių pareigas organizuojant darbus toje pačioje įmonėje, darbo vietoje. Šio straipsnio 1 d. nustatyta, kad du ir daugiau darbdavių, atlikdami darbus toje pačioje įmonėje, įmonės padalinyje ar darbo vietoje, organizuoja darbą taip, kad būtų garantuota visų darbuotojų sauga ir sveikata, neatsižvelgiant į tai, kurio darbdavio žinioje darbuotojas dirba. Taigi šia norma abiem darbdaviams skiriama pareiga užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą. Kiekvienas iš atsakovų neįvykdė jiems įstatyme nustatytos pareigos bendrai dirbantiems abiejų darbdavių darbuotojams užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas, todėl konstatuotina atsakovų kaltė ir tiesioginis priežastinis ryšys su atsiradusia ieškovui padaryta žala. Abu atsakovai lygiomis dalimis yra kalti prieš ieškovą dėl jam padarytos turtinės ir neturtinės žalos, ją privalo atlyginti, todėl šiuo atveju taikytina dalinė atsakomybė.¹¹ Šia kasacinio teismo nutartimi buvo įtvirtinta svarbi ir materialinės atsakomybės institutui svarbi teisės aiškinimo taisyklė, jog siekiant žalos, kylančios iš materialinės atsakomybės santykių, atlyginimo, nėra reikalaujama formalios darbuotojo – darbdavio santykių apibrėžties. Esminis kriterijus, lemiantis materialinės atsakomybės atsiradimą, gali būti pareigos, užtikrinti tinkamas ir saugias darbo sąlygas, pažeidimas, nepriklausomai nuo to, kurio darbdavio žinioje dirba darbuotojas.

---

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių kelias“, Nr. 3K-3-219/2008.

Materialinė atsakomybė pagal darbo teisę yra **savarankiška atsakomybės rūšis**.¹² Tai reiškia, jog materialinė atsakomybė gali būti taikoma greta kitų atsakomybės rūšių: baudžiamosios, administracinės, drausminės ir panašiai.¹³ Darbo teisėje egzistuoja dvi atsakomybės rūšys: materialinė ir drausminė. Šios atsakomybės rūšys praktikoje neretai yra tapatinamos ar laikomos viena kitos sudėtine dalimi, todėl, manytina, jog svarbu nurodyti esminį kriterijų, leidžiantį atriboti ir tinkamai taikyti šias dvi atsakomybės rūšis. **Taigi, esminis materialinės ir drausminės atsakomybės skirtumas yra šių teisinių atsakomybių tikslas.** Materialinės atsakomybės tikslas – atlyginti padarytus nuostolius.¹⁴ Tuo tarpu, vadovaujantis LAT išaiškinimu, drausminės atsakomybės tikslas yra tiek darbo drausmės pažeidimų prevencija, tiek pažeidėjo nubaudimas už netinkamą darbo funkcijų atlikimą.¹⁵ Taigi, drausminė atsakomybė, priešingai nei materialinė, neturi materialinės išraiškos, pasireiškiančios nuostolių atlyginimu. **Materialinę atsakomybę reikia skirti nuo valstybės tarnybos santykiuose taikomas valstybės tarnautojo pareigos atlyginti jo mokymui skirtas išlaidas.** LAT nagrinėta byla, kurioje ieškovas, Farmacijos departamentas, kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti iš atsakovo 19 530 Lt mokymui skirtų išlaidų. Atsakovas dirbo Farmacijos departamento direktoriumi. Eidamas šias pareigas, studijavo Tarptautinėje aukštojoje vadybos mokykloje. Už mokslą Tarptautinėje aukštojoje vadybos mokykloje mokėjo ieškovas. Sveikatos apsaugos ministro įsakymu, atsakovui buvo skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš valstybės tarnybos. To paties įsakymo 2. 1 punktu atsakovas buvo įpareigotas kompensuoti Farmacijos departamentui su mokymusi Tarptautinėje aukštojoje vadybos mokykloje susijusias išlaidas – 19 530 Lt. Atsakovas su šiuo prašymu nesutiko, motyvuodamas tuo, jog pareigą kompensuoti mokymui skirtas išlaidas, turėjo būti aiškinama remiantis DK 143 str. 1 d., reglamentuojančia darbuotojų materialinės atsakomybės dydį, bei Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 32 str., numatančiu valstybės tarnautojo atsakomybės valstybės institucijai dydį iki 6 vidutinių valstybės tarnautojo vidutinių darbo užmokesčių. LAT šioje byloje nurodė, jog valstybės tarnautojo pareiga kompensuoti mokymui skirtas išlaidas negali būti aiškinama vadovaujantis darbuotojų ar valstybės tarnautojų ribotos materialinės atsakomybės taikymo pagrindais. Materialinė darbuotojų ar valstybės tarnautojų atsakomybė savo prigimtimi ir paskirtimi iš esmės skiriasi nuo Valstybės

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Mažeikių nafta“ v. I. D., J. G., B. J., L. J., O. S., Nr. 3K-3-446/2009.

¹³ NEKROŠIUS, I., et. al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai. Vilnius: Justitia, 2004, p. 356.

¹⁴ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Nostrada“ v. E. Š., D. K., Nr. 2A-289-154/2012

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. UAB „Žvėryno klinika“, Nr. 3K-3-153/2009.

tarnybos įstatyme įtvirtintos valstybės tarnautojo pareigos jo atleidimo atveju kompensuoti valstybės institucijai tarnautojo mokymui skirtas išlaidas. Materialinė darbuotojo ar valstybės tarnautojo atsakomybė taikoma neteisėtais valstybės tarnautojo veiksmais padarius darbdaviui žalą, o valstybės tarnautojo pareiga kompensuoti mokymui skirtas išlaidas siejama ne su žalos padarymu valstybės institucijai ar neteisėtais valstybės tarnautojo veiksmais, bet su savarankiškų įstatyme numatytų juridinių faktų visetu, įtvirtintu Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 46 str. 3 d., todėl, atlyginant valstybės institucijai tarnautojo mokymui skirtas išlaidas, ribotos materialinės atsakomybės taisyklės netaikomos.¹⁶ Taigi, nors nuostata, jog materialinė atsakomybė yra savarankiška atsakomybės rūšis nėra tiesiogiai įtvirtinta įstatyme, tačiau teismų praktika ir doktrina plėtojama pripažįstant šios teisinės atsakomybės individualumą.

Tam, kad būtų galima taikyti teisinę atsakomybę yra būtinos tam tikros sąlygos. **Materialinės atsakomybės sąlygos** apibūdinamos kaip teisės pažeidimo elementai, nuo kurių priklauso galimybė taikyti materialinę atsakomybę kaltajai šaliai. Teisės teorijoje skiriami juridinis ir faktinis teisinės atsakomybės pagrindas. Juridinį materialinės atsakomybės pagal darbo teisę pagrindą sudaro darbo įstatymai, kiti teisės aktai, kuriais remiantis kaltajam asmeniui taikoma teisinė atsakomybė. Faktinį atsakomybės pagrindą sudaro būtinųjų juridinių faktų visuma, vadinama juridinių faktų sudėtimi. Juridinis faktas, dėl kurio kyla materialinė atsakomybė, yra teisės pažeidimas. Jį sudaro keletas elementų, kurių įprasta vadinti materialinės atsakomybės sąlygomis.¹⁷

Lyginamojo istorinio metodo analizės dėka galima daryti išvadą, jog DĮK, priešingai nei DK, sąlygų, kurioms esant kaltajai šaliai kyla materialinė atsakomybė, nereglementavo. Dėl šios priežasties, LAT, siekdamas teisinio aiškumo, nagrinėjamose bylose išskirdavo sąlygas, kuriomis vadovaudamasis sprendavo, ar darbuotojui turi būti taikoma materialinė atsakomybė. Todėl, įstatymų leidėjas rengdamas DK, atsižvelgė į buvusių teisinio reguliavimo trūkumus ir DK 246 str. įtvirtino sąlygas, kurioms esant kyla materialinė atsakomybė. Minėtame straipsnyje įtvirtintas sąlygas įprasta skirstyti į dvi grupes, t.y. į bendrąsias ir specialiąsias. Bendrosios sąlygos yra šios:

- Padaroma žala;
- Žala padaroma neteisėta veika;
- Yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo;
- Yra pažeidėjo kaltė.

---

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 12 d. nutartis byloje civilinėje byloje Farmacijos departamentas prie Sveikatos apsaugos ministerijos v. G. V., Nr. 3K-3-39/2005.

¹⁷ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 347.

Specialiosios, kvalifikuojamosios sąlygos yra šios:

- Pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu susiję darbo santykiai;
- Žalos atsiradimas susijęs su darbo veikla.

Be pirmosios grupės sąlygų turtinė atsakomybė negalima, o antrosios grupės sąlygos lemia atsakomybės rūšį. Būtent specialiosios sąlygos leidžia atriboti civilinę deliktinę turčinę atsakomybę nuo materialinės atsakomybės pagal darbo teisę. Tačiau, visos (bendrosios ir specialiosios) materialinės atsakomybės už darbo teisės nustatytų taisyklių pažeidimus sąlygos yra vieno teisinio reiškinių – teisinio pažeidimo – sudėtinės dalys.¹⁸ Atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį ir darbe keliamą tikslą aptarti materialinės atsakomybės raidai reikšmingus aspektus, toliau magistro darbe bus analizuojamos šios materialinės atsakomybės sąlygos: žala, kaltė bei viena iš materialinę atsakomybę kvalifikuojančių sąlygų, t.y. reikalavimas, jog žalos atsiradimas būtų susijęs su darbo veikla.

Žala – tai nukentėjusiojo turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turčinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams (žmogaus sveikatai, gyvybei, garbei, orumui ir t.t.).¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 d., yra konstatavęs, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą laikytinas konstituciniu principu, todėl įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai.²⁰ Žalos, atsiradusios dėl netinkamo darbo pareigų vykdymo, atlyginimas numatytas tiek iki 2003 m. sausio 1 d. galiojusiame DĮK, tiek šiuo metu galiojančiame DK, tačiau skirtinga apimtimi. DĮK 142 str. 2 d. buvo numatyta, jog nustatant žalos dydį, atsižvelgiama tik į tiesioginę tikrąją žalą, o negautos pajamos į atlygintinos žalos dydį nepatenka.²¹ 2001 m. LAT nagrinėtoje byloje teisėjų kolegija nurodė, jog darbuotojai, kurie kalti dėl įmonei, įstaigai ar organizacijai padarytos žalos, materialiai atsako tada, kai jų neteisėta veika yra padaroma tiesioginė tikra žala. Pagal DĮK 143 str. 1 dalį už žalą, padarytą įmonei, įstaigai ar organizacijai einant darbinės pareigas, darbininkai ar tarnautojai, dėl kurių kaltės padaryta žala, atsako materialiai tiesioginės tikrosios žalos dydžiu. Paprastai materialinė darbuotojų atsakomybė yra ribojama tam tikra jų uždarbio dalimi (vienu vidutiniu darbuotojo

¹⁸ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 348.

¹⁹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2004, p. 341.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byloje Nr. 23/04.

²¹ Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas. *Valstybės žinios*, 1972, nr. 18-137.

mėnesio uždarbiu), jeigu darbo įstatymai nenustato pilnutinės (visiškos) jų atsakomybės už įmonei ar įstaigai padarytą žalą.²² Tuo tarpu DK 257 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog atlygintinos žalos dydį sudaro tiesioginiai nuostoliai bei negautos pajamos. Taigi, negautų pajamų atlyginimas darbo santykiuose laikytinas teisinio reguliavimo plėtote. Naujas įstatyminis reglamentavimas sukelia nemenkų taikymo problemų, dėl to, LAT teisėjų kolegija suformavo kriterijus, kuriems esant, nukentėjusi šalis turi pagrįstą teisę reikalauti negautų pajamų atlyginimo: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų.²³

Kaip ir minėta, materialinė atsakomybė pagal darbo subjektus skirstoma į dvi rūšis: darbuotojo materialinę atsakomybę darbdaviui ir darbdavio materialinę atsakomybę darbuotojui. Toks materialinės atsakomybės skirstymas turi esminę reikšmę, nes būtent dėl subjektų – darbuotojo ir darbdavio – specifiškumo, atsižvelgiant į tai, kas atsakingas už žalą – darbdavys ar darbuotojas, taikomos skirtingos atsakomybės ir žalos atlyginimo taisyklės.²⁴ Kai žala padaroma darbuotojui, vadovaujamosi visiško nuostolių atlyginimo principu, kuris reiškia, jog žalą būtina tiksliai įvertinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado; jeigu atlyginama daugiau, nei iš tikrųjų padaryta žalos, šis principas pažeidžiamas, nes civilinė atsakomybė tokiu atveju atlieka ne tik kompensavimo, bet ir baudimo funkciją. Visiško nuostolių atlyginimo principas reiškia nukentėjusiojo grąžinimą į tokią turtinę padėtį, kokia būtų nepadarius žalos.²⁵ Plačiau apie visiško nuostolių atlyginimo principą magistro darbo 2.1.1 dalyje.

Tuo tarpu kilus darbuotojų materialinei atsakomybei, vadovautis visiško nuostolių atlyginimo principu dažniausiai neįmanoma. Išskyrus išimtis, kurios aptariamos trečioje šio darbo dalyje. DK 254 str. numatyta, jog darbuotojas privalo atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčio dydžių. Pastebėtina, jog DĮK 143 ir 144 str. ribotoji darbuotojų materialinė atsakomybė buvo ribojama vieno mėnesio vidutinio darbo užmokesčio dydžiu. Didesnės ribos vertintinos teigiamai, nes pasikeitė darbuotojų socialinės ekonominės sąlygos: visuomeninę nuosavybės formą pakeitė privati, ekonominėje ūkinėje veikloje administracinius santykius pakeitė rinkos santykiai. Kadangi turtas jau ne „visų“, o konkretaus asmens,

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje R. K. v. *Viešoji įstaiga Kauno Šilainių poliklinika*, Nr. 3K-3-65/2002.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinė sesija. 2004 m. birželio 24 d. nutartis civilinėje byloje J. Z. v. UAB „Baldras“ byloje Nr. 3K-P-346/2004.

²⁴ BAGDANSKIS, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės instituto perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2015, t. 22 (1), p. 104.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos v. A. V. U.*, Nr. 3K-3-73/2012.

darbdavio ekonominės galimybės yra mažesnės ir jam padaryti nuostoliai yra labiau juntami.²⁶ Taigi, manytina, kad tokiu reguliavimu siekiama ugdyti darbuotojų sąmoningumą bei atsakomybę atliekant darbo funkcijas bei naudojantis darbdavio perduotomis darbo priemonėmis.

Kaltės sampratos kaita. Ilgą laiką Lietuvos darbo teisės teorijoje buvo laikomasi subjektyvios kaltės aiškinimo doktrinos, kuri kaltę traktuoja kaip paties asmens vidinį įsitikinimą ir požiūrį į daromą veiką. Įsigaliojus Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui (toliau – CK) ir DK, buvo atsisakyta subjektyvaus kaltės aiškinimo ir priimta objektyvaus kaltės aiškinimo doktrina, kaltę traktuojant kaip asmens veiksmų išorinį vertinimą pagal objektyvius elgesio standartus.²⁷ A. Norkaus nuomone, kaltės traktavimas kaip psichinio požiūrio, buvo nepagrįstas, ir neteisingas, priešingas civilinės atsakomybės esmei ir paskirčiai.²⁸ Taigi, įvedus objektyvios kaltės kriterijų, atsakymas į klausimą, ar žalos padaręs asmuo yra kaltas ar ne, turi būti pateikiamas vertinant ne jo psichologinę būklę, bet elgesį, remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (lot. *bonus pater familias*) elgesio standartu. Jeigu apdairus, rūpestingas, atidus žmogus tokioje pat situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, tokiu atveju žalos padaręs asmuo yra kaltas.²⁹ Tačiau pažymėtina, jog teismų praktika pradėta plėtoti objektyvios kaltės aiškinimo doktrinos kontekste dar iki DK ir CK įsigaliojimo. 2001 m. nagrinėtoje byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, jog turi būti analizuojama, ar faktinis elgesys atitinka tam tikrą elgesio standartą. Nėra svarbus žalą padariusio asmens veiksmų vidinis vertinimas, asmens požiūris į savo veiksmus. Į pirmą eilę iškeliamas žalą padariusio asmens faktinio elgesio ir tam tikro elgesio standarto santykis. Asmuo pripažįstamas kaltu dėl žalos padarymo, jeigu jo elgesys neatitinka įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytų veikimo tam tikroje situacijoje standartų, nes jis nesugebėjo pasielgti taip, kaip turėtų pasielgti protingas žmogus.³⁰ Taigi, toks kasacinio teismo teisės aiškinimas laikytinas inovatyviu ir pažangiu žingsniu, kuriant ir plėtojant kaltės, kaip būtiniosios teisinės atsakomybės sąlygos, doktriną.

Pagal asmens intelektą ir jo valios išraišką kaltė yra dvejopa: tyčia ir neatsargumas. Šios kaltės formos skirstomos į keturias rūšis: 1) tiesioginę tyčią; 2) netiesioginę tyčią; 3)

²⁶ NEKROŠIUS, I., et. al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 386.

²⁷ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 353.

²⁸ NORKŪNAS, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20), p.116.

²⁹ V. Mikelėnas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius. Justitia, 2003, p. 339-340.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos energija“ v. V. L., Nr. 3K-3-184/2001.

neatsargumą dėl žalingo pasitikėjimo; 4) neatsargumą dėl nerūpestingumo.³¹ Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog kiekviena darbuotojo kaltės forma (tyčia, neatsargumas) ir rūšis (tiesioginė ar netiesioginė tyčia, neatsargumas dėl per didelio pasitikėjimo ar nerūpestingumo) yra pakankama materialinei atsakomybei atsirasti.³² Pažymėtina, jog egzistuoja ir mišrios kaltės koncepcija, paremta principu, jog jei prie žalos atsiradimo prisidėjo abi darbo sutarties šalys, priteisiama žala gali būti mažinama, atsižvelgiant į kiekvienos šalies kaltę.

Svarbu pažymėti, jog darbdavio kaltė yra preziumuojama.³³ Tai reiškia, jog darbdavys laikomas kaltu, kol neįrodyta priešingai. Tuo tarpu, atsižvelgiant į tai, jog darbuotojas yra silpnesnio darbo santykio šalis, teismų praktikoje ir doktrinoje laikomasi nuostatos, jog darbuotojo kaltės prezumpcija neegzistuoja. Tačiau išimtis iš šios taisyklės taikoma tais atvejais, kai su darbuotojais yra sudarytos visiškos materialinės atsakomybės sutartys.

Tam, kad kiltų materialinė atsakomybė yra būtina, jog **žalos atsiradimas būtų susijęs su darbo veikla**. Žala turi atsirasti dėl to, kad buvo neatliekamos arba netinkamai atliekamos darbo įstatymuose, darbo sutartyje, darbdavio patvirtintose taisyklėse nustatytos darbo pareigos arba kiti veiksmai, susiję su darbu.³⁴ DĮK 145 str. 4 d. buvo numatyta, jog darbininkai atsako už visą žalą, net kai žala padaryta neįmanant darbo pareigų. Manytina, jog tokia nuostata neatitiko darbo teisinių santykių principų bei turėjo neigiamą įtaką darbuotojų interesams, todėl DK tokios nuostatos atsisakyta.

LAT teisėjų senatas 1997 m. sausio 16 d. nutarime Nr. 2 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę, išaiškino, jog laikytina, kad žala padaryta darbuotojo sveikatai ryšium su jo darbinių pareigų vykdymu, jeigu ji padaroma: 1) organizacijos teritorijoje (darbo vietoje arba atliekant darbinės pareigas ne darbo vietoje); 2) ne organizacijos teritorijoje, bet vykdant darbinės pareigas, jeigu ir ten darbdavys privalėjo sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas.³⁵ Pažymėtina, jog šis išaiškinimas aktualus ne tik sveikatos pakenkimo ar darbuotojo mirties atvejais. Analizuojant vėlesnę kasacinio teismo praktiką galima pastebėti, kad nuostatos, jog žala

³¹ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 359.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011.

³³ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 12 d. nutartis civilinėje byloje M. D. v. uždaroji akcinė bendrovė „Gridins Enterprise“, Nr. 2A-629/2013.

³⁴ BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 86.

³⁵ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje O.K., V. K. v. AB „Limarko laivininkystės kompanija“, Nr. 2A-527-370/2008.

atsirado ne organizacijos teritorijoje, bet vykdant darbines pareigas, jeigu ir ten darbdavys turėjo sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas, plėtotę. 2001 m. kasacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje įvykus nelaimingam atsitikimui darbuotojas mirtinai susižalojo. Nelaimingas atsitikimas įvyko darbuotojų sąskrydyje, kurį organizavo darbdavys. Darbdavys teigė, jog pareiga atlyginti patirtą žalą žuvusiojo artimiesiems neatsirado, nes darbuotojas susižalojo dėl savo paties neatsargumo, jo veiksmai nebuvo susieti su darbu pagal darbo sutartį, jis veikė ne darbdavio interesais. Taigi, darbdavys apeliavo į vienos iš būtinųjų materialinės atsakomybės sąlygų trūkumą. Tačiau kasacinio teismo teisėjų kolegija nurodė, jog darbuotojo teisė į saugias darbo sąlygas apima galimybę turėti saugią aplinką, kurią jam privalo užtikrinti darbdavys, ne tik tuo metu, kai jis atlieka tiesiogines darbo pareigas pagal darbo sutartį. Tai gali būti ir kita aplinka, kurioje darbuotojas yra darbdavio pavedimu, darbdavio interesais ar kitaip ryšium su darbu, net ir tuo metu, kai darbo funkcijų neatlieka. Įvykis, kurio metu pakenkta darbuotojo sveikatai, vertinamas kaip susijęs su darbu, kai žalingos sveikatai pasekmės atsirado veikiant aplinkai, kurioje darbuotojas buvo ryšium su tiesioginių darbo funkcijų atlikimu, arba su kitų darbdavio jam pavestų nors ir nesusijusių su darbu funkcijų atlikimu, ar kitokiu veikimu ryšium su darbu ar darbdavio interesais, kurie pagal norminius aktus gali būti vertinami kaip esantys ryšyje su darbu. Dirbančiam darbuotojui prilyginamas ir tas, kuris neatlieka darbo sutartimi sulygto darbo, tačiau veikia su darbdavio žinia arba jo labui, o ne savavališkai. Nagrinėjamu atveju įvykis įvyko ne darbuotojo tiesioginėje darbo vietoje, tačiau darbdavio nurodytoje vietovėje, kur buvo vykdoma kita darbdavio veikla jo interesais su darbuotoju, kuris turi sudaręs darbo sutartį.³⁶ Taigi, vadovaujantis šiuo kasacinio teismo išaiškinimu, reikalavimas, jog žalos atsiradimas būtų susijęs su darbo veikla, atitiks įstatymo reikalavimus net ir tais atvejais, kai darbuotojas yra darbdavio pavedimu, darbdavio interesais ar kitaip ryšium su darbu, net ir tuo metu, kai darbo funkcijų neatlieka.

---

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-374/2001.

2. Darbuotojams padarytos žalos atlyginimas

DK 248 str. numatyta, kad darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai: 1) darbuotojas sužalojamas ar miršta arba suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu; 2) žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turtą; 3) kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo ar kitų asmenų turtiniai interesai; 4) darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Pažymėtina, jog iki DK įsigaliojimo darbdavio materialinės atsakomybės atvejai nebuvo nuosekliai įtvirtinti įstatymuose, dėl to, toks sisteminis materialinės atsakomybės atvejų išdėstymas vertintinas teigiamai.³⁷ Šioje darbo dalyje bus analizuojama Lietuvos teismų praktikos plėtotė darbuotojo sužalojimo, mirties, profesinės ligos ir neturtinės žalos atlyginimo klausimais. Detaliau analizuojant viešosios teisės normomis vykdomą žalos atlyginimą, profesinės ligos konstatavimo svarbą, visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimą, procesinę darbuotojo padėtį siekiant žalos atlyginimo bei kitus materialinei atsakomybei reikšmingus klausimus. Tinkamas turtinių ir neturtinių teisių ir interesų, dėl kurių pažeidimo kilo darbdavio materialinė atsakomybė, atstatymas yra prioritetas, atsižvelgiant į pažeistų teisių ir interesų specifiką (darbuotojų sveikata, gyvybė), dėl to, labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip ši darbdavio prievolė plėtojama teismų praktikoje.

2.1 Žalos, atsiradusios darbuotojo sužalojimo, mirties ar profesinės ligos atvejais, atlyginimo ypatumai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. 1 d. nustatyta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.³⁸ Taigi Konstitucija įtvirtina žmogaus teisę turėti saugias ir sveikas darbo sąlygas. DK 2 str. 1 d. 5 p. nustatyta, kad saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra darbo santykių teisinio reguliavimo principas. Šio principo įgyvendinimas yra darbdavio pareiga. DK 260 str. 1 d. nustatyta, kad kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos, nustatytos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme. Darbdaviui tinkamai neįgyvendinus aptartų pareigų kyla DK 248 str. 1 p. numatyta materialinė atsakomybė. Minėtame straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai darbuotojas sužalojamas, miršta arba

³⁷ Bagdanskis, T. Darbdavio materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, t. 40 (32), p. 76.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimu darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.³⁹ Reikia pabrėžti, jog nors minėto DK straipsnio lingvistinė formuluotė leidžia daryti išvadą, jog darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jei darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, LAT savo praktikoje yra pabrėžęs jog, darbuotojo apdraudimas nuo nelaimingų atsitikimu darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis neatlygintos žalos atlyginimo.⁴⁰ Kaip nurodo B. Bubilaitytė, pirmiausiai darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo klausimas turėtų būti sprendžiamas remiantis viešosios teisės normomis, t.y. socialiniu draudimu, ir tik paskui neatlygintina žalos dalis turėtų būti atlyginama pagal materialinės, civilinės atsakomybės taisykles.⁴¹

Viešosios teisės normomis vykdomas žalos atlyginimas. Galime išskirti du šios srities teisinio reguliavimo etapus: iki 2000 m. sausio 1 d. ir po 2000 m. sausio 1 d. Iki 1999 m. gruodžio 31 d. Lietuvoje galiojo Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinasis įstatymas, kuris numatė, jog įmonės, ūkininkai, dėl kurių kaltės buvo sužalota nukentėjusiojo sveikata arba dėl to jis mirė, susirgo profesine liga, privalo atlyginti šiame įstatyme nustatytą žalą (4 str. 1 d.).⁴² Tuo tarpu 2000 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas numato, jog jei įvykis, dėl kurio darbuotojas buvo sužalotas, susirgo profesine liga ar mirė yra pripažįstamas draudiminiu įvykiu, žala darbuotojui ar jo šeimos nariams atlyginama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nelaimingų atsitikimų darbe socialiniam draudimui skirtų lėšų⁴³ (11 str. 1 d.).⁴⁴

---

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių kelias“, Nr. 3K-3-219/2008.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. VSDFV Šiaulių skyrius, Nr. 3K-7-1115/2003.

⁴¹ BUBILAITYTĖ, B. Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą. *Teisė*, 2008, t. 67.

⁴² Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 67-1656.

⁴³ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 110-3207.

⁴⁴ Svarbu paminėti, jog Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 8 str. 2 d. numatyta, jog jei ištyrus nelaimingą atsitikimą ar profesinį susirgimą jis nepripažįstamas draudiminiu įvykiu, sužalotam ar susirgusiam profesine liga asmeniui ir (ar) jo šeimos nariams žala atlyginama Civilinio kodekso nustatyta tvarka, o tai reiškia, jog tokiu atveju žalą atlygina darbdavys, neužtikrinęs tinkamų ir saugių darbuotojo sveikatai darbo sąlygų. Reikia atkreipti dėmesį, jog Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas šiuo straipsniu buvo papildytas tik 2005 m. Iki tol, pripažinus nelaimingą atsitikimą ar profesinį susirgimą nedraudiminiu įvykiu, darbuotojų ir (ar) jų šeimos narių interesai būdavo paliekami socialiniame užribyje, nepriteisiant žalos atlyginimo net iš tinkamų darbo sąlygų neužtikrinusios darbo santykio šalies, t.y. darbdavio. Štai LAT nagrinėjo byla, kurioje ieškovas kreipėsi prašydamas priteisti žalos, pasireiškusios maitintojo netekimu, atlyginimą. Byloje buvo nustatyta, jog ieškovo tėvas, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, vykdydamas savo darbines funkcijas, žuvo. Atlikus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą buvo nustatyta, jog nukentėjusiojo apsvaigimas nuo alkoholio

Taigi, Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas įvedė Lietuvoje naują žalos atlyginimo būdą – privalomą socialinį draudimą.⁴⁵ LAT nurodė, jog tai yra specifinė draudimo forma. Vienas iš jos ypatumų yra tai, jog valstybinio socialinio draudimo santykiai reglamentuojami ne CK šeštosios knygos IV dalies LIII skyriaus, bet socialinio aprūpinimo įstatymų normų.⁴⁶ Pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, darbdavys apdraudžia darbuotojus nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, mokėdamas už juos valstybinio socialinio draudimo įmokas. Įmokų mokėjimas reiškia, kad įstatymo pagrindu draudėjas (darbdavys) sudaro draudimo sutartį su draudiku (įmokas administruojančiu asmeniu) apdraustojo (darbuotojo) naudai. Viena vertus, tai reiškia apdraustojo interesų apsaugą, nes darbuotojui atlyginama padaryta žala. Kita vertus, tai reiškia draudimo apsaugos suteikimą darbdaviui. Jis, mokėdamas draudimo įmokas, t. y. sutarties galiojimo ir vykdymo laiku, pagrįstai tikisi, kad tuo metu žalos padarymo rizika yra padengiama draudiko įsipareigojimu apmokėti apdraustojo darbuotojo nuostolius dėl profesinės ligos iš sukauptų draudimo lėšų.⁴⁷ V. Mikelėnas aptardamas civilinės atsakomybės ir socialinio draudimo santykį nurodo, jog civilinės atsakomybės draudimo pagrindinis tikslas yra draudėjo apsaugojimas nuo galimų nuostolių, o ne žalos kompensavimas asmeniui, kuriam ji buvo padaryta draudėjo veiksmais. Tačiau darbdavio civilinės atsakomybės draudimas (draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe) yra civilinės atsakomybės rūšis, specialiai skirta apsaugoti nukentėjusiojo teises ir interesus.⁴⁸ Taigi, galima daryti išvadą, jog iki įsigaliojant Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymui, žalą dėl sužalojimo, profesinės ligos ar mirties turėdavo atlyginti tiesiogiai darbdavys, vadovaudamasis Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimu profesine liga laikinuoju įstatymu. Tuo tarpu, įsigaliojus Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymui, darbdavys moka socialinio draudimo įmokas, kurių pagrindu, įvykus draudžiamajam įvykiui, Valstybinio socialinio

---

buvo pripažintas vienintele ir tiesiogine nelaimingo atsitikimo priežastimi, todėl žalos atlyginimas vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymų buvo negalimas. Todėl Teismas ieškovo ieškinį atmetė ir žalos nepriteisė. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lygumų žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-294/2004).

⁴⁵ BUBILAITYTĖ, B. Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą. *Teisė*, 2008, t. 67.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinis socialinio draudimo fondas v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, Nr. 3K-7-166/2006.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje civilinėje byloje M. B. v. VSDFV Utenos rajono skyrius, VSDFV Nedarbingumo kontrolės Utenos apskrities tarnyba, Nr. 3K-3-1737/2002.

⁴⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 95.

draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai, išmoka draudimo išmokas, taip užtikrindami nukentėjusios šalies (darbuotojo) interesą gauti žalos atlyginimą.

Analizuojant aptartų įstatymų taikymą praktikoje galima pastebėti, jog teismams išskyla sunkumų kvalifikuojant **profesinės ligos nustatymo momentą**. Šio momento konstatavimas yra reikšmingas tiek darbdaviui, tiek darbuotojui, tiek valstybinio socialinio draudimo fondo teritoriniam skyriui (kai žala atlyginama vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu), nes būtent nuo šio momento, darbuotojas turi teisę reikalauti atlyginti jam padarytą žalą. Kasacine tvarka nagrinėtoje byloje buvo susidurta su situacija, kai apylinkės ir apygardos teismai profesinės ligos nustatymo momentą aiškino skirtingai. Tiek apylinkės teismas, tiek ieškovas teigė, jog susirgimo profesine liga nustatymo momentu reikia pripažinti teisės medicinos ekspertizės akte nurodytą susirgimo profesine liga pradžią, t.y. 1994 m. kovo mėnesį. Tuo tarpu apygardos teismas nurodė, jog reikia vadovautis profesinės ligos nustatymo data, t.y. 1998 m. Tačiau LAT pasitelkęs lingvistinį teisės aiškinimo metodą nurodė, jog bendrinėje kalboje žodis „nustatymas“ reiškia išaiškinimą, patvirtinimą faktais. Specialiojoje – medicininėje – kalboje žodžių junginys „ligos nustatymas“ yra žodžio „diagnozė“ sinonimas. Medicinine prasme ligos nustatymas arba diagnozė yra „gydytojo išvada dėl ligos esmės ir ligonio būklės, pagrįsta visapusišku ligonio ištyrimu“. Taigi, lingvistinė žodžio „nustatymas“ reikšmė ir sisteminė teisės aktų, reguliuojančių profesinių ligų nustatymą, analizė leidžia teigti, kad susirgimo profesine liga nustatymo momentas siejamas su atitinkamos ligos diagnozavimo momentu. Susirgimas profesine liga nustatomas tada, kai medicinos gydytojas diagnozuoja, jog asmuo serga profesine liga. Iki šio momento galima tik įtarti ar daryti prielaidą asmenį sergant profesine liga. Taigi, susirgimo profesine liga nustatymo momentas ir ligos pradžia yra skirtingi dalykai. Tai reiškia, kad kol susirgimas įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažintas profesine liga, įstatyme nustatyti teisiniai padariniai ta liga sergančiam asmeniui neatsiras.⁴⁹ Taigi, apylinkės teismo bei ieškovo nurodyta susirgimo profesine liga pradžios data negali būti laikoma profesinės ligos diagnozavimo momentu. Vėlesnėje LAT byloje teismas nurodė, jog profesinės ligos diagnozavimo momentu laikytinas ne pats susirgimas kokia nors liga, kuri vėliau pripažįstama profesine, bet nustatymas, jog konkretus darbuotojo sveikatos sutrikdymas atsirado dėl darbo aplinkos kenksmingo veiksnio poveikio.⁵⁰ Svarbu pažymėti, jog žala dėl profesinio susirgimo daroma nuo susirgimo momento, tačiau

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1999 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje R. J. N. v. AB „S melioracija“, Nr. 3K-3-286/1999.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje B. K. v. uždaroji akcinė bendrovė „Leimesta“, Nr. 3K-3-898/2001.

paaiškėja tada, kai profesinis susirgimas konstatuojamas teisės aktų nustatyta tvarka.⁵¹ Taikant Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nuostatas pakanka nustatyti profesinę ligą, bet jos nereikia pripažinti draudiminiu įvykiu⁵², tačiau įsigaliojus Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymui, darbuotojo teisė gauti žalos atlyginimą pradėta sieti su juridiniu faktu – draudimo įvykiu. Tai reiškia, jog nebepakanka tik tinkamai nustatyti profesinės ligos momentą, būtina šią profesinę ligą pripažinti draudžiamuoju įvykiu. Pagal šiuo metu galiojantį Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, profesinė liga pripažįstama draudiminiu įvykiu, jei nustatoma, kad ji išsivystė dirbant draudėjo nustatytu darbo laiku, dirbant darbo sutartyje sulygtą darbą bei dirbant darbą, už kurį mokamas darbo užmokestis, nuo kurio mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos. LAT nurodė, jog draudimo įvykis yra profesinė liga, kaip fizinės žalos asmens sveikatai darymo tęstinis veiksmas, o ne kaip profesinės ligos nustatymo faktas. Profesinės ligos nustatymo diena, nors ir vadinama draudiminiu įvykiu, reikšminga tiek, kad tai yra teisiškai reikšminga data – pradžia mokėti draudimo išmokas. Šioje byloje LAT taip pat pateikė labai svarbų išaiškinimą, jog profesinės ligos neminimi kaip juridiniai faktai, kurie gali būti nepripažinti draudimo įvykiais dėl to, kad neturi ryšio su darbu. Profesinė liga gali būti nepripažinta draudimo įvykiu Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo prasme ne todėl, kad ji nesusijusi su darbu, o tik todėl, kad ji įvykusi su neapdraustu asmeniu.⁵³ Tačiau, kaip kitoje nutartyje buvo pažymėta, draudiminiu įvykiu turi būti pripažįstami ir tokie atvejai, kai profesinė liga konstatuojama asmeniui jau nebedirbant pagal darbo sutartį, tačiau esant akivaizdžių įrodymų, jog profesine liga asmuo susirgo tuo metu, kai jis buvo draudžiamas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga.⁵⁴ Taigi, atlyginant žalą viešosios teisės normų pagalba yra labai svarbu tinkamai nustatyti profesinės ligos momentą, atsižvelgiant į tai, jog profesinės ligos pradžia ir profesinės ligos nustatymo momentas nėra tapatūs dalykai.

Kaip ir buvo minėta, draudžiant darbuotoją nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga, atsiranda tik ribota draudiko atsakomybė mokėti apdraustajam

---

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje S. M. v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaky Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-129/2008.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje V.K. v. VSDFV Druskininkų miesto skyrius, Nr. 3K-3-732/2003.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje civilinėje byloje M. B. v. VSDFV Utenos rajono skyrius, VSDFV Nedarbingumo kontrolės Utenos apskrities tarnyba, Nr. 3K-3-1737/2002.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. VSDFV Šiaulių skyrius, Nr. 3K-3-492/2003.

netekto darbingumo kompensaciją. O tai reiškia, jog žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal socialinio draudimo įstatymą, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys, vadovaudamiesi bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo pagrindais.⁵⁵ Mokslinėje literatūroje ilgą laiką buvo diskutuojama dėl darbdavio atsakomybės rūšies. Vieni mokslininkai teigė, jog darbdavys turėtų atsakyti pagal civilinės sutartinės, o kiti – pagal civilinės deliktinės atsakomybės taisykles. Tačiau, galu gale, buvo rastas kompromisas, jog darbdavio materialinė atsakomybė pagal savo prigimtį yra civilinė deliktinė.⁵⁶ Šios atsakomybės ypatumas yra ne tas, kad šalis sieja sutartiniai darbo santykiai, nes deliktinė atsakomybė įstatymo numatytais atvejais galima ir tada, kai šalis sieja sutartiniai santykiai. Ypatumas tas, kad šalis sieja specifiniai sutartiniai – darbo santykiai.⁵⁷ Tačiau pabrėžtina, jog materialinė darbdavio atsakomybė darbuotojui visų pirma yra darbo teisės normų reglamentavimo dalykas, todėl civilinės teisės normos gali būti taikomos tiek ir tokios apimties, kiek yra suderinama ir neprieštarauja darbo teisės normoms.⁵⁸

2.1.1 *Restitutio in integrum* principo įgyvendinimas

Klaipėdos apygardos teismas nagrinėtoje byloje konstatavo jog praktikoje gali susiklostyti trejopo pobūdžio situacijos: socialinio draudimo išmoka gali viršyti padarytos žalos dydį, jų dydžiai gali sutapti arba patirta turtinė žala gali būti didesnė nei socialinio draudimo išmoka. Pirmaisiais dviem atvejais žalą patyręs asmuo neturi teisės reikalauti atlyginti turtinę žalą iš kaltojo asmens. Trečiuoju atveju nukentėjusysis įgyja teisę reikalauti kaltąjį asmenį atlyginti tokią turtinės žalos dalį, kurios nepadengė socialinio draudimo išmoka.⁵⁹ Taigi dabar, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, bus atiriamas trečiasis atvejis, **išreiškiantis visiško nuostolių atlyginimo principą**, kuriuo siekiama kompensuoti nukentėjusiojo turtinius praradimus, grąžinti nukentėjusįjį į tokią turtinę padėtį, kokia būtų buvusi, jei žala nebūtų sukelta.

Darbuotojo sužalojimo, profesinės ligos atvejais darbuotojo patirta žala dažniausiai pasireiškia negautomis pajamomis. CK 6. 283 str. 2 d. numatyta, jog fiziniam asmeniui sveikatos sužalojimo atveju turi būti atlyginamos negautos pajamos, kurias jis būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš savo bylų

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. VSDFV Šiaulių skyrius, Nr. 3K-7-1115/2003.

⁵⁶ NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004.

⁵⁷ BUBILAITYTĖ, B. Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą. *Teisė*, 2008, t. 67.

⁵⁸ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.

⁵⁹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 2A-405-524/2015.

nurodė, jog negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis realiai gavo ar realiai galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas.⁶⁰ Po poros metų, kasacinis teismas plėtodamas šios nuostatos aiškinimą, nurodė, jog įstatymas neriboja negautų pajamų, kaip žalos atlyginimo, priteisimo tam tikra pajamų rūšimi, todėl iš kaltojo dėl sveikatos sužalojimo asmens esant ir kitoms civilinės atsakomybės sąlygoms gali būti priteisiamos negautos pajamos, kurias asmuo gaudavo tiek iš darbo, tiek iš kitokio pobūdžio teisinių santykių.⁶¹

Praktikoje galime pastebėti, jog proceso dalyviai neretai negautas pajamas prilygina negautam darbo užmokesčiui, tačiau LAT išaiškino, jog žalos, kaip negautų pajamų, atlyginimo suma savo teisine prigimtimi nėra tapati negauto darbo užmokesčio priteisimui. Tokią savo poziciją teisėjų kolegija pagrindė nurodydama, jog fizinio asmens sveikatos sužalojimo atveju jo darbo užmokesčio forma realiai negautos pajamos apskaičiuojamos atsižvelgiant į jo vidutinį darbo užmokestį, iš kurio yra išskaičiuoti privalomi į biudžetą mokesčiai.⁶² Žinoma, šia teismo suformuluota taisykle reikia vadovautis atsižvelgiant į bylos nagrinėjimo metu taikomą Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo redakciją, kurioje įtvirtinta, ar sumos materialinei žalai atlyginti apmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu ar ne. Nustačius, jog visų rūšių sumos materialiniai žalai atlyginti yra priskiriamos prie neapmokestinamųjų pajamų, negautų pajamų suma turi būti priteista atskaičius iš jos pajamų mokesčių. Tačiau, nors negautos pajamos ir nėra lygios negautam darbo užmokesčiui, priteisiant minėtosios rūšies žalą, vadovautis vidutiniu darbuotojo darbo užmokesčiu yra būtina. Štai buvo nagrinėta byla, kurioje ieškovas prašė priteisti darbo užmokestį negautų pajamų išraiška. Reikalavimas buvo grindžiamas Statistikos departamento duomenimis apie vidutinį darbo užmokestį šalyje. Teisėjų kolegija tokį negautų pajamų apskaičiavimą atmetė kaip nepagrįstą, nurodydama, jog reikia vadovauti ieškovo vidutiniu darbo užmokesčiu, apskaičiuotu paskutinėje darbovietėje. Vadovautis Statistikos departamento duomenimis apie vidutinį darbo užmokestį, buvusį šalies ūkyje, nėra teisinio pagrindo.⁶³ Taigi, nors negautos

---

⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinių ir privačių įmonių profesinės sąjunga v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 2A-148/2010.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių plantas“, uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, Nr. 3K-3-473/2013.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-174/2009.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje E. A. v. VSDFV Skuodo skyrius, UAB „Skuodo komunalinis ūkis ir VĮ „Klaipėdos regiono keliai“, Nr. 3K-3-100/2006.

pajamos ir nėra lygios iki sveikatos sužalojimo ar profesinės ligos darbuotojo gautam darbo užmokesčiui, ši suma turi orientacinę reikšmę apskaičiuojant negautų pajamų dydį.

Analizuojant teismų nutartis galime pastebėti dar vieną kriterijų, į kurį reikia atsižvelgti apskaičiuojant **negautas pajamas dėl darbingumo netekimo** – tai netekto darbingumo lygis. Priteisus sumas atitinkančias netektą darbingumo lygi, būtų tinkamai įgyvendintas visiško nuostolių atlyginimo principas.⁶⁴ Lietuvos apeliacinis teismas, plėtodamas negautų pajamų apskaičiavimo praktiką nurodė, jog turtinės žalos (negautų pajamų) atlyginimas skaičiuotinas nuo to nedarbingumo netekimo laipsnio, dėl kurio yra atsakovo kaltė. Taigi, reikia vadovautis profesinio, o ne bendrojo darbingumo netekimu, nes kaip nurodo teisėjų kolegija, darbingumo lygis nustatomas atskirai, nevertinant kitų ligų ar traumų pasekmių, nesusijusių su nurodytų priežasčių nustatymu. Todėl, aptariamoje byloje ieškovės reikštas reikalavimas apskaičiuoti negautas pajamas vadovaujantis bendroju jai nustatytu 45 procentų, o ne profesiniu 25 procentų darbingumo netekimu yra nepagrįstas, nes kaip ir buvo minėta, žalos atlyginimas skaičiuotinas nuo profesinio darbingumo netekimo.⁶⁵

Praktikoje neretai susiklosto situacijos, kuomet žala darbuotojo sveikatai padaroma šiam dirbant keliose įmonėse, tuomet kyla klausimas, kokiomis taisyklėmis vadovaujantis turėtų būti kompensuojami darbuotojo turiniai praradimai. Tokios situacijos sprendimo būdą pateikia LAT nagrinėtoje byloje, kurioje ieškovas prašė priteisti netekto darbingumo periodinę kompensaciją. Byloje buvo nustatyta, jog ieškovas dėl ilgamečio darbo veikiant padidintai vibracijai ir triukšmui susirgo profesine liga. Ši liga išsivystė nuo 1973 m., ieškovui dirbant įvairiose organizacijose kenksmingomis sveikatai sąlygomis. Teisėjų kolegija nurodė, jog ieškovo sveikatai padaryta žala dėl profesinio susirgimo už 50 procentų darbingumo netekimą turi būti atlyginta visiškai atsakingų už jos padarymą asmenų, atsižvelgiant į netekto darbingumo procentus, ieškovui dirbant įvairiose darbovietėse.⁶⁶ Vėlesnėje LAT nutartyje, kurioje buvo nagrinėjama panaši situacija, teismas nurodė, jog jeigu žala fiziniam asmeniui padaryta dėl profesinio susirgimo jam dirbant keliose darbo vietose ir nustatyta, kad darbingumo netenkama dėl kenksmingo poveikio sveikatai keliose įmonėse (ne vienoje), tai žalą fizinio asmens sveikatai padarė keli asmenys, o ne tik tas, pas kurį dirbant teisiškai yra konstatuotas darbingumo

---

⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinių ir privačių įmonių profesinės sąjunga v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“*, Nr. 2A-148/2010.

⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *T. G. v. akcinė bendrovė „Šilutės baldai“*, Nr. 2A-199/2013.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A. J. v. VSDFFV Šiaulių skyrius*, Nr. 3K-7-1115/2003.

netekimas.⁶⁷ Taigi, darbdaviai, tinkamai nevykdę pareigos užtikrinti saugias ir tinkamas darbu sąlygas, neišvengia atsakomybės net ir nutrūkus darbo santykiams. Tokiais atvejais žala atlyginama vadovaujantis bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais – nustatoma kiekvienam už žalą atsakingam asmeniui tenkanti žalos dalis, proporcinga netekto darbingumo procentinei išraiškai, prarastai dirbant pas kiekvieną darbdavį.

2.1.2 Procesinė darbuotojų, siekiančių žalos atlyginimo, padėtis

Analizuojant procesinę darbuotojo padėtį, siekiant gauti žalos, padarytos jo sveikatai, atlyginimą, galima pastebėti, jog teismų praktika plėtojama darbuotojo, kaip silpnesnės darbo santykio šalies naudai. Kasacinis teismas konstatavo, jog teisės aktuose nėra draudimo asmeniui pirmiausia reikšti reikalavimą priteisti vienos rūšies negautas pajamas, o vėliau reikalauti priteisti kitos rūšies negautas pajamas, išskyrus, jeigu iš asmens procesinio elgesio aiškiai matyti, kad ankstesnis pareikštas ieškinys apėmė visą jo patirtą ir prašomą priteisti žalą. Teismas tokį teisės aiškinimą pateikė analizuodamas bylą, kurioje ieškovės kreipėsi į teismą, prašydama priteisti periodinę netekto darbingumo kompensaciją, tačiau jo reikalavimo nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismai netenkino, motyvuodami, jog žalos atlyginimas darbuotojui priteistas ankstesniu teismo sprendimu. Minėtu ankstesniu teismo sprendimu ieškovui buvo priteista neturtinė žala, turtinė žala, susijusi su sveikatos grąžinimu, taip pat negautos pajamos, kurias jis būtų gavęs dirbdamas žemės ūkio darbus ir augindamas gyvulius. Taigi, reikalavimas priteisti su darbo santykiais susijusias negautas pajamas teismuose nebuvo reiškiamas ir nagrinėjamas.⁶⁸ Apibendrinant galima teigti, jog kai darbuotojas dėl sveikatos sužalojimo netenka skirtingų rūšių pajamų, nei įstatymai nei teismų praktika nenumato imperatyvios pareigos reikšti reikalavimą priteisti visų rūšių negautas pajamas vienoje byloje. Tačiau svarbu, kad darbuotojo elgesys procesine prasme būtų ekonomiškai ir tinkamai išreikštų, kokios rūšies pajamų yra siekiama.

Analizuojant teismų sprendimus, galima daryti išvadą, jog kreipimosi į teismą reikalaujant žalos, padarytos darbuotojo **sveikatai, atlyginimo terminai** taip pat palankus darbuotojui. CK 6.288 str. 1 d. numatyta, jog žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu atsirado vėliau – nuo žalos atsiradimo dienos.⁶⁹ Aiškindamas šią įstatymo normą,

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje S. A. v. valstybinė įmonė Anykščių miškų urėdija, Nr. 3K-3-512/2006.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių plantas“, uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, Nr. 3K-3-473/2013.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, nr. 74-2262.

kasacinis teismas yra nurodęs, kad jeigu nukentėjusysis iš karto nereikalauja atlyginti žalą, tai prievolė ją atlyginti nepasibaigia. Jeigu asmuo kreipiasi dėl sveikatai padarytos žalos atlyginimo praėjus trejiems metams nuo jos padarymo dienos, tai žalos atlyginimas mokamas nuo kreipimosi dienos. Vien tas faktas, kad asmuo kreipėsi praėjus trejiems metams, nesudaro pagrindo skolininkui tikėtis, jog jis galės apsiginti, remdamasis ieškinio senatimi.⁷⁰ Plėtodamas šią mintį kasacinis teismas pažymėjo, kad tokiu teisiniu reguliavimu nukentėjęs asmuo skatinamas nedelsti kreiptis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą, nes praleidęs trejų metų terminą, jis praras galimybę gauti žalos atlyginimą nuo jos padarymo dienos. Be to, tokiu teisiniu reguliavimu ginamas ir už žalos padarymą atsakingas asmuo, kad jam retrospektyviai nesusikauptų didelė žalos atlyginimo suma.⁷¹ Analizuojant LAT nutartis, galima rasti bylą, kuriose teismas tam tikra prasme nukrypsta nuo aptartos praktikos, tačiau šis nukrypimas yra pateisinamas vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais. Ieškovė 1994 m. rugpjūčio 25 d. darbo metu, dirbama atsakovo žemės ūkio bendrovėje buvo sužalota, tačiau atsakovas įvykio tinkamai neįformino, apie nelaimingo atsitikimo faktą darbe neinformavo darbo inspekcijos. 2002 m. gruodžio 31 d. ieškovė kreipėsi į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, o į atsakovą dėl žalos atlyginimo – 2004 m. vasario 11 d. Ieškovės nuomone, ji turi teisę į kompensaciją nuo nelaimingo atsitikimo darbe dienos – 1994 m. rugpjūčio 25 d., tuo tarpu teismai laikė, kad atsakovo pareiga mokėti ieškovei periodinę netekto darbingumo kompensaciją atsirado nuo 2004 m. vasario 11 d., kai ieškovė kreipėsi į atsakovą dėl šios kompensacijos mokėjimo. Kasacinis teismas nei su ieškovės, nei su teismų išvadomis nesutiko, nurodydamas, jog atsakovas nustatyta tvarka neįformino nelaimingo atsitikimo darbe, nemokėjo periodinės netekto darbingumo kompensacijos, todėl ieškovė, siekdama apginti pažeistas teises, t.y. gauti žalos atlyginimą, kuris jai priklauso, kreipėsi į teismą prašydama nustatyti juridinę reikšmę turinti faktą, kad buvo sužalota nelaimingo atsitikimo metu. Todėl, kreipimosi į teismą dėl juridinio fakto nustatymo diena ir turi būti laikoma data, nuo kurios skaičiuotina ieškovei priklausanti netekto darbingumo kompensacija. Kuomet buvo pareikštas ieškinys prašant nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, tikslu gauti periodinę netekto darbingumo kompensaciją, atsakovui apie ieškovės pretenziją tapo žinoma, atsakovas ginčijo nelaimingo atsitikimo darbe faktą, teikė savo atsikirtimus į pareikštą ieškinį. Dėl to, formalus byloje esančių duomenų vertinimas, t. y. kad periodinė netekto darbingumo kompensacija skaičiuotina tik nuo raštiško 2004 m.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje S. A. v. valstybinė įmonė Anykščių miškų urėdija, Nr. 3K-3-512/2006.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių plantas“, uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, Nr. 3K-3-473/2013.

vasario 11 d. ieškovės kreipimosi į atsakovą, prieštarautų CK 1.5 str. 4 d. nustatyta teismo pareigai aiškinant ir taikant įstatymus vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, nes ieškovės valia gauti periodinę netekto darbingumo kompensaciją, buvo aiškiai išreikšta jau 2002 m. gruodžio 31 d. Dėl šios priežasties kolegija nusprendė, kad teismų sprendimai keistini, nustatant, kad periodinė netekto darbingumo kompensacija ieškovei priteistina ne nuo 2004 m. vasario 11 d., o nuo kreipimosi į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo datos, t. y. nuo 2002 m. gruodžio 31 d.⁷² Taigi, galime teigti, jog teismai sprenddami darbo bylas vadovaujasi ne tik įstatymo raide, tačiau ir vidiniu įsitikimu, grindžiamu protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, taip priimdami darbuotojo interesus atitinkančius sprendimus.

2.1.3 Žalos atlyginimo, savanoriško draudimo išmokų pagrindu, problematika

Alternatyviu žalos atlyginimo būdu gali būti laikomas žalos atlyginimas savanoriško draudimo išmokų pagrindu. Darbdaviai, organizuojantys darbą srityse, kuriose rizika darbuotojų gyvybei ir sveikatai yra didesnė, palyginus su kitomis darbo sritimis (pvz., statyba, didesnio pavojaus šaltinių naudojimas) neretai papildomai apdraudžia darbuotojus, sudarydami draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis. Šios sutartys, kaip yra pažymėjęs LAT priklauso sveikatos draudimo sutarčių porūšiui. Sveikatos draudimo sutartys gali būti sudaromos tiek kaip sumų draudimo (kai draudikas įsipareigoja įvykus draudžiamajam įvykiui išmokėti draudimo išmoką, lygią draudimo sumai ar jos daliai), tiek kaip nuostolių draudimo sutartys (kai draudikas įsipareigoja įvykus draudžiamajam įvykiui išmokėti draudimo išmoką, lygią patirtiems nuostoliams). Teismų praktikoje draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis, turinti tiek nuostolių, tiek ir sumų draudimo sutarties elementų, buvo įvardyta kaip mišrioji.⁷³ Esant tokiai sutarčiai kiekvieno draudžiamąjo įvykio atveju būtina aiškintis, kieno turtinis interesas, kokia apimtimi ir kokios rūšies – sumų ar nuostolių – draudimu buvo apdraustas nuo konkrečios rizikos, nes ginčo sutartimi draudžiamas ne tik draudėjo, bet ir apdraustojo turtinis interesas.⁷⁴ Tačiau, analizuojant teismų praktiką galime pastebėti, jog teismai ne visuomet tinkamai atriboja, kieno interesais sudaryta sutartis, taip netinkamai pritaikydami teisės normas ir pažeisdami šio teisinio santykio šalių interesus. LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje B. B. v. Vitėnų žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-112/2007.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje R. B. ir kt. v. J. Drobelenės privati komercinė firma „Joana“, Nr. 3K-3-609/2005.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. R., A. R., I. R. v. akcinė bendrovė „Empower“, uždaroji akcinė bendrovė „ERGO Lietuva“, Nr. 3K-3-161/2010.

keliamas klausimas, kas gali būti naudos gavėju pagal draudimo sutartį dėl nelaimingo atsitikimo darbe. Aptariamuoju atveju buvo nustatyta, kad draudimo liudijimas buvo išduotas darbdaviui, kuris apdraudė darbuotojus nuo nelaimingų atsitikimų, konkrečiai – nuo kūno sužalojimų, mirties, ligos ir save paskyrė naudos gavėju. Kasacinio teismo teisėjų kolegija, analizuodama ginčo nagrinėjimo metu galiojusias įstatymų nuostatas, tarp šalių sudarytą savanoriško draudimo sutartį nurodė, jog draudimo sutartimi buvo apdrausti būtent darbuotojo interesai, todėl naudos gavėju pagal draudimo sutartį dėl nelaimingo atsitikimo darbe negali būti paskirtas juridinis asmuo.⁷⁵ Plėtodama šią teisės aiškinimo praktiką teisėjų kolegija vėlesnėje nutartyje nurodė, jog draudimo sutarties dalykas (draudimo objektas) yra apdraustojo turtiniai interesai, susiję su mirtimi, neįgalumu ar traumomis dėl nelaimingo atsitikimo. Draudėjas (darbdavys), drausdamas savo darbuotojus nuo nelaimingų atsitikimų, negali turėti teisėto turtinio intereso, nes tai prieštarautų šios rūšies draudimo sutarties esmei, draudimo tikslui ir gerai moralei – darbdavys, įvykus draudžiamajam įvykiui (darbuotojo mirčiai, neįgalumui ar traumai), nepagrįstai pasipelnytų dėl apdraustojo nelaimės. Taigi draudėjas (darbdavys), apdrausdamas savo darbuotoją nuo nelaimingų atsitikimų darbe, negali paskirti save naudos gavėju, net jeigu ir yra formalus apdraustojo sutikimas, ir, įvykus draudžiamajam įvykiui, gauti draudimo išmoką, nes tai prieštarauja šios rūšies draudimo sutarties esmei ir draudimo paskirčiai. Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartimi yra draudžiami apdraustojo (darbuotojo), bet ne darbdavio turtiniai interesai, susiję su mirtimi, neįgalumu ar trauma dėl nelaimingo atsitikimo. Teisėjų kolegija šį aiškinimą grindė nurodydama, jog darbdavys, siekdamas apdrausti savo turtinius interesus sudarė CMR draudimo sutartį, todėl nelaimingų atsitikimų sutartis yra skirta tik apdraustojo, t.y. darbuotojo, interesų tenkinimui.⁷⁶ Tačiau reikėtų pažymėti, jog aptartoji LAT nutartis prieštarauja ankstesnei, tais pačiais metais priimtai kasacinio teismo nutarčiai, kurioje teismas vadovavosi dar 2005 m. LAT išaiškinimu, jog draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis yra laikoma mišriąja, todėl kiekvienu atveju turi būti sprendžiama, kieno interesai ir kokia apimtimi yra draudžiami. Šioje byloje kasacinis teismas nurodė, jog galimi atvejai, kai draudėjas siekia apsaugoti savo turtinį interesą, susijusį su kito asmens gyvybe, todėl siekia šią vertybę apdrausti. Darbdavys ir draudikas bylos nagrinėjimo metu nurodė, kad darbdavio turtinis interesas – naujo darbuotojo paieškos, apmokymo išlaidos, darbo funkcijų

---

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje I. T., R. T., M. T. ir A. T v. UAB „Plungės lagūna“ ir AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-27/2006.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje V.M., G.M. v. UAB „Lomita“, Nr. 3K-3-514/2010.

vykdymo sustojimo nuostoliai, žalos darbuotojui, už kurią atsakingas darbdavys, atlyginimas. Todėl tam, kad įvykus draudžiamajam įvykiui, draudėjas gautų draudimo išmoką ir jo apdraustas turtinis interesas tokiu būdu būtų apsaugotas, būtina draudimo sutartyje naudos gavėju nurodyti draudėją. Taigi šiuo išaiškinimu buvo patvirtintas prieš tai griežtai neigtas teiginys, jog darbdavys negali būti naudos gavėju. Tačiau, kaip nurodo teismas, apdrausto darbuotojo mirties atveju naudos gavėjo – darbdavio – konkretus turtinis interesas apsiriboja dėl šio draudžiamojo įvykio patirtų nuostolių suma. Tokiu atveju apdraustojo sutikimas dėl draudėjo paskyrimo naudos gavėju galioja taip pat tik turtinio intereso apimtimi. Jei draudėjo patirtų nuostolių suma mažesnė nei draudimo suma, skirtumą sudarančios sumos naudos gavėjas laikomas nepaskirtu, todėl ši suma paveldima įstatymo nustatyta tvarka. Dėl to pagal įstatymo reikalavimus paskirtas naudos gavėju draudėjas turi teisę gauti dėl nelaimingo atsitikimo, lėmusio darbuotojo mirtį, patirtų nuostolių dydį atitinkančią draudimo išmoką, neviršijančią draudimo sumos. Draudimo išmokos, viršijančios nuostolių sumą, išmokėjimas draudėjui neatitiktų apdrausto turtinio intereso apimtį ir sudarytų sąlygas darbdaviui gauti pajamų darbuotojo mirties sąskaita, todėl įstatymo ir sutarties aiškinimas, kuriuo vadovaujantis draudėjas įgytą teisę į visą suminio draudimo išmoką, nepaisant draudėjo nuostolių sumos, negalimas, kaip prieštaraujantis gerai moralei, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams. Kolegijos nuomone, būtent toks ginčo draudimo sutarties ir įstatymo aiškinimas labiausiai atitinka bylos dalyvių interesų pusiausvyrą, jų teisėtus lūkesčius.⁷⁷ Reikia pastebėti, jog žemesnių instancijų teismai bylas sprendžia vadovaudamiesi chronologiškai senesniu LAT išaiškinimu. Štai Panevėžio apygardos teismas nagrinėtoje byloje aptariamuoju klausimu vėlgi pabrėžė, jog turi būti analizuojami sutarties šalių ketinimai ir tikslai, kurių vedinos šalys sudarė savanoriško draudimo sutartį, atsižvelgiama kieno turtinis interesas, kokia apimtimi ir kokios rūšies – sumų ar nuostolių – draudimu buvo apdraustas nuo konkrečios rizikos, todėl darbdavys gali būti paskirtas naudos gavėju, jei yra gautas raštiškas apdraustojo sutikimas ir toks susitarimas atitinka šalių interesus.⁷⁸ Taigi, aptarus nevienodą ir ganėtinai prieštaringą teismų praktiką, manytina, jog nuostata, kad darbdavys (draudėjas) negali paskirti savęs naudos gavėju yra pernelyg griežta ir neatitinkanti savanoriško draudimo sutarties tikslų. Siūlytina vadovautis taisykle, jog tokiu atveju darbdavio turtinis interesas apsiriboja dėl

---

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. R., A. R., I. R. v. akcinė bendrovė „Empower“, uždaroji akcinė bendrovė „ERGO Lietuva“, Nr. 3K-3-161/2010.

⁷⁸ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje, K. J. v. uždaroji akcinė bendrovė „Aulaukis“, Nr. 2A-2-227/2015.

šio draudžiamąjį įvykią patirtų nuostolių suma. Jei draudėjo patirtų nuostolių suma mažesnė nei draudimo suma, skirtumą sudarančios sumos naudos gavėjas turėtų būti laikomas nepaskirtu, o ši suma – paveldima.

Šios kategorijos bylose darbdaviai tikisi, jog savanoriško draudimo išmokos bus įskaitomos į atlygintinos žalos dydį. Tačiau CK 6. 290 str. 2 d. įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog savanoriško draudimo išmokos į atlygintinos žalos dydį nėra įskaitomos. Analizuojant šios normos taikymą teismų praktikoje galima pastebėti, jog teismų nuomonė dėl šios imperatyvios nuostatos aiškinimo išsiskiria. LAT nagrinėtoje byloje darbdavys reikalavo įskaityti draudimo sutarties pagrindu gautas išmokas į darbuotojui atlygintinos žalos dydį, tačiau teismas tokį reikalavimą atmetė kaip nepagrįstą, remdamasis minėta imperatyvia CK norma. Be to, nurodė, jog šios normos taikymui nereikšminga, ar draudėjas ir apdraustasis yra tas pats asmuo, ar skirtingi, kaip yra nagrinėjamoje byloje. Asmens gyvybė yra asmeninė neturtinė vertybė, draudžiama sumų draudimu. Jų dydis priklauso nuo subjektyvaus gyvybės vertės suvokimo, draudėjo valios tam tikra pinigų suma įvertinti apdraustojo gyvybę. Tai suponuoja ir vertinimą, kad savanoriškojo draudimo išmoka dėl gyvybės atėmimo ir išmokos, kuriomis atlyginama dėl gyvybės atėmimo patirta žala: turtinė – negaunamos pajamos ir neturtinė – išgyvenimai, sukrėtimai, nepatogumai ir kita – yra savarankiškai skirtingų turtinių interesų dėl fizinio asmens gyvybės atėmimo tenkinimo būdai, todėl negali būti vertinami kaip nauda CK 6.249 straipsnio 6 dalies taikymo aspektu.⁷⁹ Tuo tarpu Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija nurodė, jog darbdaviai, siekdami apdrausti vien tik darbuotojų interesus, privalomai draudžia juos mokėdami įmokas Valstybinio socialinio draudimo fondui ir įvykus nelaimingam atsitikimui, darbuotojams yra išmokamos išmokos, skirtos turtiniams praradimams atlyginti, pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas. Taigi, privalomojo draudimo išmokomis kompensuojami darbuotojų turtiniai praradimai (visi ar iš dalies), kuriuos, nesant šio draudimo, turėtų kompensuoti darbdavys. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, nebūtų galima logiškai pagrįsti, kodėl, darbdaviui sudarius papildomas draudimo sutartis dėl nelaimingų atsitikimų, šios draudimo išmokos negalėtų būti skirtos kompensuoti darbuotojų praradimus ir šiuos praradimus papildomai turėtų atlyginti darbdavys, nepaisant jo mokėtų draudimo įmokų ir darbuotojui (jo artimiesiems) išmokėtų išmokų. Sutinkant su pozicija, kad darbdavio interesas draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe sutartyse, kuriose nurodoma, jog draudimo objektas yra darbuotojų turtiniai interesai,

---

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje R. G., E. G., D. G. v. UAB „Statreksas“, Nr. 3K-3-482/2007.

visiškai neegzistuoja, darbdavio interesų požiūriu tokių sutarčių sudarymas apskritai prarastų prasmę. Be to, darbdavio sudarytos draudimo sutarties negalima prilyginti savanoriškam draudimui, kurio atžvilgiu galėtų būti taikomos CK 6.290 straipsnio 2 dalies nuostatos dėl draudimo išmokų neįskaitymo į žalos dydį – pats žuvusysis nebuvo draudėju ir niekaip neįtakoją draudimo sutarties sudarymo, ji buvo sudaryta darbdavio valia, darbdavys mokėjo draudimines įmokas, t.y. pats žuvusysis nebuvo asmuo, savanoriškai apdraudęs asmeninius interesus savo ar kito asmens naudai.⁸⁰ Kitoje nagrinėtoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, jog nėra pagrindo sutikti su ieškovų argumentais, kad jiems priteista neturtinė žala neturėtų būti dengiama draudimo išmokos lėšomis, taip patvirtindamas, jog savanoriško draudimo išmokos turi būti įskaitomos į atlygintinos žalos dydį.⁸¹ Taigi, teismai nevienodai vertina galimybę įskaityti savanoriško draudimo pagrindu gautas išmokas į darbuotojui atlygintinos žalos dydį, tačiau manytina, nors darbuotojas ir yra silpnesnioji darbo santykių šalis, tačiau tai neturėtų būti pagrindas piktnaudžiauti savo teisėmis, turint omenyje tai, jog jei vadovautumėmės LAT išaiškinimu, pagal kurį savanoriško draudimo išmokos negali būti įskaitomos į atlygintinos žalos dydį, susidurtumėme su situacijomis, kuomet visiško nuostolių atlyginimo principas būtų pažeistas ta apimtimi, kuria darbuotojai ar jų šeimos nariai gautų dvigubą nuostolių atlyginimą, t.y. nepagrįstai praturtėtų. Todėl, manytina, jog CK 6. 290 str. 2 d. turėtų būti modifikuojama, nes dabartinė jo formuluotė neatitinka savanoriško darbuotojų draudimo tikslo, be to, lemia nevieningą teismų praktiką.

2.2 Neturtinės žalos atlyginimas

DK 250 str. įtvirtinta nuostata, jog darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Jos dydį kiekvienu atveju nustato teismas, vadovaudamasis Civiliniu kodeksu. Vadovaujantis CK nuostatomis, neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais (CK 6. 250). Reikia pastebėti, jog Lietuva yra viena iš ne daugelio valstybių, kurioje pateikta neturtinės žalos samprata. Toks įstatymų leidėjo žingsnis vertintinas teigiamai, nes sudaro palankesnes sąlygas nukentėjusiam asmeniui suvokti savo pažeistų teisių ir interesų apimtį, bei suformuluoti tikslesnius reikalavimus siekiant

---

⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje B. B., R. B. ir G. B. v. akcinė bendrovė „Lesto“, Nr. 2A-398/2013.

⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje I. L. v. uždaroji akcinė bendrovė „Patyrio samana“, If P&C Insurance AS, Nr. 2A-363/2013.

neturtinės žalos atlyginimo. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 d. numatyta, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais. Šia nuostata įtvirtintas enumeracinis principas, reiškiantis, kad nesant bendros ar specialios įstatymo normos, žala nėra atlyginama.⁸² CK 6. 250 str. 2 d. numatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo. Asmens, praradusio fizinę ar psichinę gerovę, pažeisti turtiniai interesai jau nuo seno buvo visokeriopai saugomi, atlyginant tokiam asmeniui dėl sveikatos sužalojimo patirtą turtinę žalą, o neturtinės žalos atlyginimas yra pakankamai naujas dalykas mūsų teisės sistemoje, pradėtas plėtoti ir tobulinti tik po naujojo CK priėmimo.⁸³ Iki tol, neturtinė žala darbuotojams nebūdavo atlyginama, dėl šios priežasties, galima pastebėti tam tikrą teismų praktikos raidą, neturtinės žalos atlyginimo klausimais.

LAT nagrinėtoje byloje ieškovė prašė priteisti neturtinės žalos atlyginimą, nurodydama, jog nelaimingo atsitikimo darbe metu buvo sužalota, dėl to patyrė didelę moralinę žalą, nes buvo sužalotas jos veidas, diagnozuota trauminė galvos smegenų liga, kairiojo veido nervo parėzė, todėl kairysis vokas iki galo neužsimerkia, stipriai pablogėjo akies regėjimas. Dėl to ji nuolat turi fiziologinių nepatogumų, apsunkinančių jos gyvenimą, bendravimą, atimančių galimybę dirbti. Ieškovė negali atlikti buitinių darbų, ją nuolat kamuoja galvos skausmai, nemiga. Jai yra diagnozuota depresija ir kiti susirgimai. Taigi, patirti išgyvenimai ir gyvenimo pakitimai yra pagrindas neturtinei žalai atlyginti. Teismas šioje byloje nurodė, jog žala ieškovės sveikatai buvo padaryta ir atsirado 1994 m. rugpjūčio 25 d., t. y. galiojant 1964 m. CK, kuriame nebuvo numatyta galimybė asmeniui sveikatos sužalojimo atveju prisiteisti neturtinės žalos atlyginimą, todėl sprendžiant ginčą dėl žalos sveikatai atlyginimo, netaikytinos CK šeštosios knygos XXII skyriaus trečiojo skirsnio normos. Teismai neturėjo teisinio pagrindo šioje byloje taikyti 2000 m. CK 6.283 str. 1 d., reglamentuojančios neturtinės žalos priteisimą asmens sveikatos sužalojimo atveju, ir pagrįstai atmetė ieškovės reikalavimą priteisti jai iš atsakovo neturtinę žalą.⁸⁴ Lietuvos Apeliacinio teismo teisėjų kolegija byloje, kurioje ieškovė reiškė tapatų reikalavimą kaip ir prieš tai aptartoje byloje, plėtodama LAT išaiškinimą nurodė, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 str. numatė, kad CK (įsigaliojęs 2001 m. liepos 1 d.) taikomas civiliniams teisiniams santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus, išskyrus įstatyme

---

⁸² RAVLUŠEVIČIUS, P. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai Europos Bendrijos ir Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 5 (95), p. 33.

⁸³ VOLODKO, R. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, t. 63, p. 117.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje B. B. v. Vitėnų žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-112/2007.

numatytas išimtis. Šio įstatymo 47 str. 2 d. nustato, kad CK 6 knygos XXII skyriaus 3 skirsnio normos dėl deliktinės atsakomybės taikomos, kai žala asmeniui, turtui padaroma ir atsiranda įsigaliojus šiam kodeksui. Jeigu žala asmeniui, turtui buvo padaryta iki CK įsigaliojimo, tačiau žala atsiranda ir nukentėjęs asmuo kreipiasi dėl žalos atlyginimo įsigaliojus šiam kodeksui, žala atlyginama pagal šio kodekso normas, išskyrus atvejus, kai iki CK įsigaliojimo padaryti veiksmai, dėl kurių atsiranda žala įsigaliojus šiam kodeksui, pagal jų padarymo metu galiojusius įstatymus nebuvo pagrindas atsakomybei atsirasti. Nagrinėjamos bylos atveju, neturtinė žala padaryta iki naujojo CK įsigaliojimo. 1964 m. CK normos, reglamentuojančios atsakomybę už fizinio asmens sveikatos sužalojimą ir gyvybės atėmimą tais atvejais, kai padariusysis žalą privalo mokėti už tą fizinį asmenį draudimo įmokas, ir kiti panašius santykius reglamentuojantys įstatymai neturtinės (moralinės) žalos atlyginimo tokiais atvejais nenustatė. Įstatymų leidėjas nėra priėmęs įstatymo, kuris numatytų, jog CK, įsigaliojusio 2001 m. liepos 1 d., normos, reglamentuojančios neturtinės žalos atlyginimą profesinio susirgimo atveju galiotų atgal, tai yra naujajame CK nėra išimčių dėl materialųjų teisės normų, numatančių galimybę atlyginti neturtinę žalą.⁸⁵ Taigi, tiek LAT, tiek Apeliacinis teismas, taikydami principą *lex retro non agit*, ieškovių reikalavimų priteisti neturtinę žalą netenkino. Tačiau toks teisės aktų aiškinimas, kuriuo tam tikra prasme būdavo pažeidžiami nukentėjusiųjų interesai, buvo pakeistas LAT 2010 m. lapkričio 30 d. nutartimi, kurioje kasacinis teismas nurodė, jog socialinis draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe neapima visų žalos rūšių, pavyzdžiui, neturtinės žalos. Kadangi fiziniam asmeniui neteisėti veiksmai atlikti iki 2000 m. CK įsigaliojimo (susirgimas profesine liga dėl nesaugių darbo sąlygų), o padariniai (susirgusiojo mirtis dėl profesinio susirgimo) atsirado įsigaliojus 2000 m. CK, t. y. 2004 m., tai dėl 2000 m. CK nuostatų ir kitų neturtinę žalą reglamentuojančių teisinių nuostatų sprendžiama pagal Konstitucijos ir jos įsigaliojimo įstatymo nuostatas ir žalos atlyginimą reglamentuojančius įstatymus: tuo metu galiojusį 1964 m. CK, 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo, 2000 m. CK nuostatas. Šios nuostatos taikomos atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstitucijos viršenybės principą kiti teisės aktai turi būti suderinami su Konstitucijos normomis. Jeigu neturtinės žalos atlyginimo kaip konstitucinio principo neužtikrina galiojantys įstatymai, tai tiesiogiai reikia remtis konstitucinėmis žalos atlyginimo nuostatomis.⁸⁶ Kitoje byloje

⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje S. Š. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriui, AB „Progresas“, AB „Klaipėdos mediena“, Nr. 2A-704/2009.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje J. M. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius, Nr. 3K-3-490/2010.

LAT atkreipė dėmesį, jog aplinkybė, kad galiojant Konstitucijai įstatyme nenustatyta neturtinės žalos atlyginimo, nėra pagrindas išvadai, kad neturtinės žalos atlyginimas įstatymais nebuvo nustatytas. Byloje prašoma priteisti neturtinė žala dėl sveikatos sužalojimo atsirado galiojant Konstitucijai, todėl konstatuojama kasatoriaus teisė į neturtinės žalos atlyginimą remiantis tiesiogiai Konstitucija, o ne šiuo metu galiojančio DK 250 str. ir CK 6.250 str., 6.283 str. 1 d. pagrindu.⁸⁷ Taigi, šių nutarčių apžvalga leidžia daryti išvadą, jog LAT keitė teisės normų aiškinimo praktiką, siekdamas socialinio teisingumo. Pirminis teismų teisės normų aiškinimas, jog neturtinė žala negali būti priteisiama, nes to nenumato įstatymai, formaliąja prasme buvo teisingas, nes vadovautasi įstatymo raide ir principu *lex retro non agit*, tačiau atsižvelgiant į tai, jog kuo svarbesnė vertybė, šiuo atveju asmens sveikata, gyvybė, tuo stipriau ji turi būti ginama – neatitiko nukentėjusiųjų darbuotojų interesų, todėl privalėjo būti keičiamas. Pažeistos vertybės pobūdis *per se* reikalavo užtikrinti tokį reguliavimą, kad žala nukentėjusiam darbuotojui būtų atlyginama nepriklausomai nuo jos atsiradimo metu buvusio teisinio reglamentavimo.

Plėtojant neturtinės žalos atlyginimo instituto taikymo praktiką, teismai pažymėjo, jog neturtinės žalos atlyginimas nėra priklausomas nuo turtinės žalos atlyginimo. Tai savarankiškos žalos atlyginimo rūšys. Tokią išvadą kasacinio teismo teisėjų kolegija suformavo analizuodama CK 485 str. 2 dalies nuostatą „Be turtinės žalos, šiais atvejais taip pat atlyginama ir moralinė žala“. Būtinybė išsamiau analizuoti minėtąją nuostatą kilo tuomet, kai bylą nagrinėję pirmos ir apeliacinės instancijos teismai konstatavo, jog neturtinė žala gali būti priteisiama tik tais atvejais, kai teisės pažeidėjas padaro turtinę žalą, tuo tarpu byloje nenustatyta, kad ieškovui būtų padaryta turtinė žala. Nesutikdamas su šiuo teisės aiškinimu teisėjų kolegija nurodė, kad įstatymų leidėjas formuojamas elgesio taisyklės dėl lingvistinių ar kitokių priežasčių gali išreikšti nepakankamai aiškiai, todėl taikant tokias teisės normas, kurios nėra visai aiškios, būtina jas atidžiai analizuoti, taikant įvairius teisės aiškinimo metodus. Pirmiausia taikytinas lingvistinis teisės aiškinimo metodas. Pažymėtina, kad šioje nuostatoje nurodyta, jog atlyginama žala, o ne tik viena jos rūšis – turtinė žala. Straipsnio pirmosios dalies antrasis sakinytis detalizuoja turtinės žalos atlyginimą. CK 485 str. 2 d. prasideda prielinksniu “be”. Viena iš šio prielinksnio funkcijų – žymėti išskyrimą, todėl antrosios straipsnio dalies minėta nuostata vertintina kaip nustatanti papildomą taisyklę prie pirmojoje straipsnio dalyje paminėtos, t. y. tais atvejais, kai žala padaryta neteisėtais pareigūnų ir valdininkų, einančių savo

---

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. uždaroji akcinė bendrovė „Stamona“, Nr. 3K-3-173/2014.

pareigas, veiksmis, gali būti atlyginama ne tik turtinė žala bet taip pat ir moralinė žala. Ši norma niekaip nesieja moralinės žalos atlyginimo su turtinės žalos atlyginimu.⁸⁸ Taigi, teisėjų kolegija, remdamasi lingvistiniu teisės aiškinimo metodu suformavo taisyklę, jog neturtinės žalos atlyginimas nėra tiesiogiai priklausomas nuo turtinės žalos atlyginimo, nes priešingu atveju būtų susiaurintos nukentėjusiųjų asmenų teisės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Be to, reikia pažymėti, jog skiriasi turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo funkcijos, nes neturtinės žalos atlyginimas yra skirtas kompensuoti pažeistas neturtines vertybes, o ne atlyginti patirtus nuostolius ar atkurti nukentėjusiojo turėtą padėtį, kaip kad yra turtinės žalos atlyginimo atveju.⁸⁹ Nors šiuo metu galiojančiuose įstatymuose turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas yra aiškiai išskirtas, šis teismo išaiškinimas svarbus tuo, jog įtvirtinama nuostata, kad neturtinės žalos atlyginimas yra savarankiška žalos atlyginimo rūšis. Tačiau reikia pažymėti ir kitą LAT išaiškinimą, jog nekiekvienas turtinės žalos sukėlimas yra pagrindas atlyginti neturtinę žalą (išskyrus sveikatos sužalojimus bei mirtį). Teismo nagrinėtoje byloje, kurioje buvo kvestionuojamas atleidimo iš darbo teisėtumas, teismas nurodė, jog negalima traktuoti, kad kiekvienu neteisėtu atleidimo iš darbo atveju padaroma neturtinė žala.⁹⁰ Tai reiškia, jog neturtinė žala yra atlyginama tik tais atvejais, kai to reikalauja individuali nukentėjusiojo situacija ir nepriteisus neturtinės žalos atlyginimo būtų dar labiau pažeistos nukentėjusiojo teisės ir interesai. Taigi, kaip nurodo ir LAT, galima daryti išvadą, jog teisės pažeidimo pripažinimas yra savarankiškas pažeistų asmens teisių gynimo būdas, todėl ne visais atvejais tam, jog būtų apginta pažeista neturtinė teisė, priteisiamas neturtinės žalos atlyginimas. Tiek teisės doktrinoje, tiek teisės praktikoje pripažįstama, kad neturtinės žalos atlyginimas priteisiamas, jeigu konkrečiu atveju nustatoma, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti.⁹¹

---

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje V. T. v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos departamento Pakrančių apsaugos tarnyba, Nr. 3K-7-688/2001.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje E. K. v. akcinė bendrovė „Baltijos“ laivų statykla, Nr. 3K-3-426/2013.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. viešoji įstaiga „Euroknyga“, Nr. 3K-3-422/2010.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“, UAB „Lietuvos rytas“, Nr. 3K-3-393/2008.

2.2.1 Kriterijai, lemiantys neturtinės žalos dydį

Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas (*restitutio in integrum*) objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatyme įtvirtinta pinigine satisfakcija, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą pinigine kompensacija už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, praradimus).⁹² Tam, kad būtų nustatyta teisinga pinigine kompensacija, teismai, kaip yra nurodęs LAT, turi taikyti kuo daugiau šios žalos dydžio įvertinimo pinigais kriterijų.⁹³ Be to, nustatant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgiama į ginamų vertybių specifiką ir jų tarpusavio santykį, nes asmens teisė į privatų gyvenimą, garbę ir orumą, kurios yra santykinės teisės, negali būti vertinamos vienodai neturtinės žalos dydžio apsektu.⁹⁴ Kaip nurodo S. Cirtautienė, tiek praktikoje, tiek teisės doktrinoje daugiausia ginčų kyla dėl neturtinės žalos dydžio.⁹⁵ Todėl, manytina jog siekiant visapusiškai atskleisti neturtinės žalos atlyginimo ypatumus, yra aptarti neturtinės žalos kriterijų, lemiančių neturtinės žalos dydžius plėtotę Lietuvos teismų praktikoje.

CK 6.250 str. 2 d. įtvirtinti bendrieji kriterijai, į kuriuos teismas atsižvelgia nustatydamas neturtinės žalos dydį: pasekmės, šią žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos reikšmingos bylai aplinkybės. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad esminis neturtinis žalos dydžio nustatymo kriterijus, sužalojus sveikatą, yra sužalojimo pasekmės ir jų įtaka tolesniam nukentėjusiojo gyvenimui.⁹⁶ LAT yra pažymėjęs, jog nustatant atlygintinos neturtinės žalos dydį objektyvūs kriterijai (žalos padariniai) paprastai yra svarbesni nei subjektyvūs (žalą padariusio asmens kaltė), kurie yra daugiau reikšmingi vertinant, kiek jie tuos sveikatos sužalojimo padarinius padidino ar sumažino.⁹⁷ O tai reiškia, jog aukštesnio laipsnio,

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. žemės ūkio bendrovė „Šiaulėnų statyba“, Nr. 3K-3-529/2008.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-174/2009.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006.

⁹⁵ CIRTAUTIENĖ, S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 10.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje E. K. v. akcinė bendrovė „Baltijos“ laivų statykla, Nr. 3K-3-426/2013.

masto, stiprumo ir intensyvumo fiziniai ir dvasiniai išgyvenimai kompensuoti didesne pinigų suma, o ne tokio stipraus sukrėtimo, mažesnio intensyvumo nepatogumams atlyginti skirtina mažesnė suma.⁹⁸ Pavyzdžiui, nukentėjusiajai buvo priteista 120 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, nes jai padarytas sunkus kūno sužalojimas, buvo paralyžiuota pusė veido, nustatytas kairiojo raktikaulio nedislokuotas lūžis, po gydymo dešinės akies nervas apmiręs, dingusi dešinės ausies klausa, pažeistas nosies nervas, prarasti uoslės receptoriai, nustatytas diverguojantis žvairumas, liejasi vaizdas, ribotas abiejų akių akiplotis, sutrupėjęs dešinės akiduobės kaulas, todėl sugijus akių lygis nevienodas, veidas nesimetriškas, likę dideli randai, nustatytas antros grupės invalidumas.⁹⁹ Tuo tarpu, neteisėto atleidimo byloje darbuotojai priteista 1000 Lt neturtinės žalos atlyginimas.¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, jog taip pat reikia atsižvelgti į netekto darbingumo laipsnį.¹⁰¹ Plėtodamas šią mintį LAT nurodė, jog jei nukentėjęs darbuotojas yra darbingas, patirti sveikatos sužalojimai nesukėlė ilgalaikių padarinių, mažinančių nukentėjusiojo darbingumą, nukentėjusiajam priteisiamos sąlyginai mažesnės neturtinės žalos sumos.¹⁰² Taigi, priteisiamų sumų dydžiai diferencijuojami atsižvelgiant į pažeistų vertybių pobūdį ir mastą.

Kaip ir buvo minėta, vienas iš kriterijų, nustatant neturtinės žalos dydį yra žalą padariusio asmens turtinė padėtis. Tačiau kaip LAT yra ne kartą pažymėjęs, žalą padariusio asmens turtinė padėtis sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju negali būti lemiamu kriterijumi.¹⁰³ Tačiau analizuojant teismų praktiką galima pastebėti, jog teismai taiko skirtingus standartus juridiniams ir fiziniams asmenims. Štai LAT nurodo, jog turi būti turi būti vertinama fizinis ar juridinis asmuo atsako už padarytą žalą. Didelių piniginių sumų priteisimas iš sunkiai besiverčiančio ir turtinės padėties pagerėjimo perspektyvų neturinčio fizinio asmens gali būti jam nepakeliama našta, prilygstanti nubaudimui. Tačiau toje pačioje nutartyje teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į aplinkybę, kad žalą padaręs fizinis asmuo dabartiniu metu neturi lėšų žalai atlyginti, negali būti pagrindas sumažinti neturtinės žalos dydį, esant sunkiam kūno sužalojimui su

---

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje A. Z. v. *VšĮ Klaipėdos universitetinė ligoninė*, Nr. 3K-3-342/2010.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje N. Ž. v. *specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“ ir kt.*, Nr. 3K-3-371/2003

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. AB „Smiltynės perkėla“, Nr. 3K-3-551/2007.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Z. L., L. L. v. *uždaroji akcinė bendrovė „Senrema“*, Nr. 2A-9/2011.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje E. K. v. *akcinė bendrovė „Baltijos“ laivų statykla*, Nr. 3K-3-426/2013.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. M., V. K. v. *Šiaulių pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-511/2004.

išliekamaisiais padariniais.¹⁰⁴ Be abejonės, finansinės, žalą sukėlusio asmens, galimybės yra labai svarbios, nes jos turi lemiamą galimybę nukentėjusiajam pasinaudoti teismo priteista kompensacija, tačiau pernelyg neatsižvelgiant į tai, ar finansinė padėtis yra gera ar prasta, teismai sprendami bylas atsižvelgia į žmogiškąjį faktorių, t.y. ar žalą sukėlus asmuo stengiasi kompensuoti nukentėjusiojo praradimus. LAT 2016 m. nagrinėtoje byloje nurodė, jog darbdavys nuo pat 2004 metų nesistengė kompensuoti bent dalies darbuotojos turtinio ir neturtinio pobūdžio praradimų, nors minėtu laikotarpiu vykdė ūkinę veiklą ir gavo iš jos pajamų, todėl bylos nagrinėjimo metu pateiktas darbdavio argumentas, jog įmonės finansinė padėtis yra prasta, negali būti kriterijumi, lemiančiu mažesnę priteisiamos žalos dydį.¹⁰⁵ Taigi, šie kasacinio teismo išaiškinimai leidžia daryti išvadą, jog teismas kiekvienu konkrečiu atveju privalo visapusiškai išnagrinėti bylos aplinkybes ir nustatant neturtinės žalos dydį išlaikyti pusiausvyrą tarp pažeisto asmens intereso ir kompensacijos už šį pažeidimą, atsižvelgiant į realaus žalos išieškojimo galimybę.

Pagal suformuotą teismų praktiką dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo, teismai atsižvelgia į nukentėjusiojo veiksmus, kurie nors minimaliai turi įtakos šios žalos atsiradimui.¹⁰⁶ Pareiga atsižvelgti į paties nukentėjusiojo veiksmus analizuotina Vilniaus apygardos teismo sprendime, kuriame darbuotoja, dirbusi autobuso konduktore, buvo sužalota darbo metu, kuomet autobuso vairuotojas staiga stabdė, o ji stovėdama pardavinėjo bilietus, taip pažeisdama darbo tvarkos taisykles, kuriose nurodyta, jog bilietai tikrinami ir pardavinėjami autobusui stovint stotelėje. Teisėjų kolegija atsižvelgė į tai, jog darbuotojos elgesys – stovėjimas važiuojančioje transporto priemonėje, kas iš esmės ir lėmė jos kritimą, turėtų būti pripažįstamas pačios darbuotojos neatsargumu, rizikingu ir neapdairiu elgesiu. Priešingas, apdairesnis jos elgesys būtų leidęs nelaimingo atsitikimo visai išvengti ar jo pasekmės galėjo būti ne tokios skaudžios. Be to, reikia pažymėti, jog tai ne pirmas nelaimingas atsitikimas darbe, nes aptariamoji nelaimingo atsitikimo diena buvo pirmoji darbuotojos darbo diena, kuomet pasibaigė jos nedarbingumo laikotarpis dėl patirtos per eismo įvykį darbe kelio traumos – dešinio kelio sąnario sumušimo. Ši aplinkybė taip pat leidžia daryti išvadą, jog darbuotoja privalėjusi

---

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. J. J. v. uždaroji akcinė bendrovė „Termesta“ ir V. S., Nr. 3K-3-167/2010.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. A. L. firma, A. L., J. M. Nr. 3K-3-402-421/2016.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje A. L. v. Lietuvos ir Kanados uždaroji akcinė bendrovė „Pajūrio mediena“, Nr. 3K-3-157/2007.

būti atsargesnė, transporto priemonei judant pasirinkti saugesnę poziciją (atsisėsti).¹⁰⁷ Reikia pažymėti, jog šios aplinkybės nereiškia, kad darbuotoja nepatyrė dvasinių išgyvenimų, nepatogumų, priešingai, šios aplinkybės įrodo, jog darbuotoja turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, tačiau mažesne apimtimi. Paminėtina ir Kauno apygardos teismo nutartis, kurioje teismas, kaip vieną iš kriterijų, į kurį reikia atsižvelgti priteisiant neturtinės žalos atlyginimą, nurodė paties darbuotojo veiksmus, pasireiškiančius nepakankamu rūpinimusi savo sveikata. Minėtoje byloje, ieškovo teigimu, darbdavys neužtikrino tinkamų ir saugių darbo sąlygų, liepdamas dirbti prie generatoriaus sukurto magnetinio lauko. Toks darbas neatitiko darbuotojo sveikatos būklės. Tačiau, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ši aplinkybė paaiškėjo tik bylos nagrinėjimo metu. Atsižvelgiant į tai, teisėjų kolegijos nuomone, ieškovas, žinodamas savo ligą, pats taip pat turėjo elgtis rūpestingai, atsakingai, t. y. prašyti būti perkeliamas į kitą darbą, kuris būtų nepavojingas jo sveikatai. Byloje nebuvo pateikta įrodymų, kad ieškovas būtų kėlęs klausimą dėl netinkamų sąlygų, sveikatos problemų, o darbdavys būtų atitinkamo klausimo nesprendęs. Todėl esant nurodytoms aplinkybėms, įvertinus ir paties ieškovo elgesį, t. y. nepakankamą rūpinimąsi sveikų darbo sąlygų sudarymu, o tokia teisė numatyta darbovietės pareiginiuose nuostatuose, kolegija šias aplinkybes pripažino mažinančiomis darbdavio atsakomybę.¹⁰⁸ Taigi, atsižvelgiant į šį kriterijų, ieškovui buvo priteista mažesnė neturtinė žala nei panašiose bylose. Šiais pavyzdžiais buvo siekiama trumpai apžvelgti, kaip plačiai teismų praktikoje gali būti aiškinami paties nukentėjusiojo veiksmai, prisidėję prie žalos atsiradimo ir lėmę didesnę ar mažesnę neturtinės žalos dydį.

Atlikus teismų praktikos analizę galima išskirti dar vieną kriterijų, į kurį teismai turi atsižvelgti nustatydami atlygintinos žalos dydį – tai teismų, ankstesnėse analogiško pobūdžio bylose priteisti neturtinės žalos dydžiai. Ne vienoje nutartyje palyginimui pateikiami teismų praktikoje analizuoti atvejai, nurodant faktines aplinkybes ir priteistos žalos dydį (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. A. L. firma, A. L., J. M. Nr. 3K-3-402-421/2016;). Taip formuojami teismų precedentai, kurie leidžia analogiškose bylose priimti panašius sprendimus ir formuoti vieningą teismų praktiką. Žinoma, ekonominiai ir pragyvenimo lygio pokyčiai turi įtakos priteisiamų sumų dydžiams, tačiau kaip nurodo Vilniaus apeliacinis teismas, šie pokyčiai nereiškia, kad ankstesnė kasacinio teismo

---

¹⁰⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje L. M. v. UAB „Leilandas“, Nr. 2A-783-464/2011.

¹⁰⁸ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje P. V. v. uždaroji akcinė bendrovė „Amber pasta“, Nr. 2A-2042-221/2015.

praktika, suformuluota aiškinant ir taikant neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, yra nebeaktuali. Tačiau, kaip ir yra pažymėję LAT, identiškos ar labai panašios situacijos dar nereiškia, kad bus priteisti vienodi neturtinės žalos dydžiai. Taigi, teismai turi vadovautis tiek įstatyme nustatytais, tiek teismų praktikoje suformuluotais bei taikomais vertinamaisiais kriterijais, sudarančiais pagrindą nustatyti didesnę ar mažesnę atlygintinos žalos dydį.

Be to, LAT formuoja teismų praktiką nurodydamas, jog sprendžiant konkretaus neturtinės žalos dydžio atlyginimo klausimą, kaip į vieną iš kriterijų atsižvelgiama ar darbuotojas buvo draustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu bei savanoriškuoju draudimu nuo nelaimingų atsitikimų ir ar šių draudimų pagrindu jam išmokėtos draudimo išmokos.¹⁰⁹ Kasacinio teismo praktikoje išskiriami ir šie specifiniai žalos atlyginimo dydžio nustatymo pakenkimo sveikatai bylose kriterijai: ligos progresavimo tikimybė, sveikatos sutrikdymo turtiniai ir neturtiniai padariniai; ateityje galintys atsirasti įvairūs nukentėjusiojo asmens gyvenimo pokyčiai (profesinėje, visuomeninėje, asmeninėje ir kt. srityse).¹¹⁰ Taigi, kriterijai į kuriuos teismai turi atsižvelgti priteisiant neturtinę žalą yra priklausomi nuo bylos faktinių aplinkybių, o tai reiškia, jog teismai turi diskreciją plėtoti kriterijų sąrašą, atsižvelgiant į bylų aplinkybes ir formuoti įvairiapusę ir įvairioms situacijoms galimą pritaikyti teismų praktiką.

2.2.2 Galimybė tiesiogiai kreiptis į žalą sukėlusį asmenį

Atskirai aptartina LAT praktika, dėl darbuotojo, patyrusio nelaimingą atsitikimą darbe, galimybės kreiptis tiesiogiai į žalą padariusį asmenį (darbuotoją), o ne į darbdavį, kuris likviduojamas įmonių bankroto įstatyme nustatyta tvarka. Pagal galiojantį teisinį reguliavimą ir teismų formuoją praktiką, samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbines (tarnybines) pareigas, kaltės. Tai reiškia, jog samdančio darbuotojus asmens kaltė sutapatinama su darbuotojo kalte ir darbdavys atsako už darbuotojo darbo metu padarytą žalą, jei už tą žalą ne darbo metu atsakytų pats darbuotojas.¹¹¹ Tokiu teisės aiškinimu įtvirtinamas CK 6.246 str., 2 d. numatytas netiesioginės atsakomybės principas. LAT nuomone, toks teisinis reguliavimas užtikrina nukentėjusiojo ir žalą padariusio darbuotojo interesų pusiausvyrą bei atlieka prevencinę funkciją, nes darbdavys, žinodamas apie ieškinių dėl darbuotojų veiksmais

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. UAB „Girteka“, Nr. 3K-3-90/2008.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. akcinė bendrovė „Šilutės baldai“, Nr. 3K-3-677-969/2015.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. UAB „Ratas“, Nr. 3K-3-114/2011.

padarytos žalos atlyginimo atsiradimo riziką, skatinamas organizuoti įmonės veiklą tokiu būdu, kad žalos būtų išvengta arba jos atsiradimo rizika būtų minimali. Tais atvejais, kai darbdaviui iškelta bankroto byla, nukentėjęs darbuotojas savo reikalavimus turi reikšti įmonei bankroto byloje, o to dėl savo nerūpestingumo nepadaręs, netenka teisės nuostolius išieškoti iš tiesiogiai žalą padariusio asmens.¹¹² Tačiau toks teisės aiškinimas vertintinas kritiškai, nes ši vienintelė opcija, siekiant pažeistų teisių atkūrimo, dažniausiai nepasiekia tikslo ir neužtikrina veiksmingos nukentėjusiųjų darbuotojų interesų apsaugos. Šiuo atveju paminėtinas 2010 m. vasario 3 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame nurodyta, jog Konstitucijoje imperatyviai reikalaujama įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.¹¹³ Taigi, 2015 LAT kilo poreikis plėtoti kasacinio teismo praktiką, nes aptariamo reguliavimo taisyklė, kai netiesioginės atsakomybės subjektas likviduojamas dėl bankroto ir žalą patyręs asmuo gali kreiptis tik į darbdavį, o ne į tiesiogiai žalą padariusį asmenį – darbuotoją, neatitinka principinio įstatymo leidėjų tikslo dėl nukentėjusiųjų apsaugos. Teismų praktikos raidą pakeitusioje byloje, darbuotojui vykdant gyvenamojo namo statybos darbus įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, kurio metu šis buvo sunkiai sužalotas ir dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo neteko 80 proc. darbingumo. Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendžiu dėl darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimo UAB „R“ vadovė M. T. buvo pripažinta kalta padariusi nusikaltimą, numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 176 str. 1 d. Nuosprendžiu iš civilinio atsakovo UAB „R“ nukentėjusiajam buvo priteista turtinė bei neturtinė žala, tačiau priteista turtinė ir neturtinė žala iš UAB „R“ nebuvo atlyginta, nes po nuosprendžio priėmimo ir įsiteisėjimo UAB „R“ iškelta bankroto byla ir įmonė likviduota. Taigi, viena iš pagrindinių civilinės atsakomybės funkcijų liko neįgyvendinta, todėl nukentėjęs ir darbingumą praradęs darbuotojas pareiškė ieškinį dėl neturtinės žalos priteisimo iš UAB „R“ vadovės, kuri kalta dėl darbų saugos pažeidimų, kurie buvo tiesioginė nelaimingo atsitikimo priežastis. Kasacinio teismo teisėjų kolegija darbuotojo ieškinį tenkino, atsižvelgdama į būtinybę apsaugoti nukentėjusiojo interesus, pažymėdama, kad tais atvejais, kai įmonė, pagal CK 6.264 str. atsakinga už žalos atlyginimą, tačiau jos neatlyginusi, likviduojama dėl bankroto, darbdavio atsakomybės už

---

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje S. B. v. R. A., Nr. 3K-3-579/2005.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byloje Nr. 36/2006-8/2009-49/2009.

darbuotojo veiksmis padarytą žalą taisyklė turi būti aiškinama ne kaip naikinanti savo veiksmis (neveikimu) žalą sukėlusio asmens atsakomybę, bet kaip įtvirtinanti papildomas garantijas nukentėjusiajam. Priešingas CK 6.264 str. aiškinimas prieštarautų bendrajai atsakomybės už sukeltą žalą taisyklei ir visiško žalos atlyginimo (*restitutio in integrum*) principui. CK 6.264 str. nustatyta atsakomybės už kitą asmenį taisykle siekiama užtikrinti, pirma, nukentėjusiojo interesus (toks mechanizmas jam garantuoja operatyvų ir realų kompensacijos gavimą, nes įmonė paprastai yra finansiškai pajėgesnė už fizinį asmenį, nereikia aiškintis konkretaus kaltininko), ir, antra, ginti ir žalą padariusį darbuotoją, iš dalies apsaugant jį nuo finansinės naštos (darbuotojui nereikia skubiai atlyginti žalos, darbdavys gali nesinaudoti regresu teise ar naudotis ja ribotai). Pažymėtina, kad šie du siekiai gali būti suderinti tik tada, kai netiesioginės atsakomybės subjektas yra pajėgus patenkinti nukentėjusio asmens reikalavimus. Kai šių interesų suderinti neįmanoma ir jie konkuruoja tarpusavyje (pvz., neišliko netiesioginės civilinės atsakomybės subjekto, privalančio atlyginti žalą), prioritetas teiktinas nukentėjusio asmens interesų gynybai. Darbuotojas, padaręs žalą nusikalstamais veiksmais, kurie yra konstatuoti Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, ir iki žalos atlyginimo išnykus subjektui (darbdaviui), privalančiam už jį atlyginti žalą, gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas pagal deliktinę prievolę. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog UAB „R“ vadovei civilinė atsakomybė taikytina ne kaip likviduoto juridinio asmens teisių perėmėjai, o kaip asmeniui, kurio neteisėtais veiksmais ir buvo padaryta žala, t. y. kaip asmeniui, tiesiogiai kaltam dėl ieškovo sveikatos sužalojimo.¹¹⁴ Taigi, šia kasacinio teismo nutartimi buvo įtvirtina svarbi ir visapusiškai darbuotojo interesus atitinkanti teisės aiškinimo taisyklė, kurios pagrindu nukentėję darbuotojai, negalėdami pasinaudoti teise gauti jiems priklausantį žalos atlyginimą iš netiesioginės atsakomybės subjekto, turės alternatyvią galimybę tiesiogiai kreiptis į žalą sukėlusį asmenį (t.y. kitą darbuotoją). Manytina, jog ši taisyklė bus taikoma siekiant tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimo, nes kaip ir buvo minėta, toks teisinis reguliavimas puikiai atitinka darbuotojo, kaip silpnesnės darbo santykio šalies, interesus.

2.2.3 Teisės į neturtinę žalą perėmimas

Praktikoje susiduriama su situacijomis, kai asmuo, turintis teisę į neturtinės žalos atlyginimą, miršta. Teismai ilgą laiką nerado vieningo atsakymo į klausimą, ar egzistuoja teisė į neturtinės žalos atlyginimo perėmimą. Dėl šios priežasties, teismų praktika šiuo

---

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje B. D. v. M. T., Nr. 3K-7-328-248/2015.

klausimu skiriasi. Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. nagrinėtoje byloje nurodė, jog teisė reikalauti atlyginti neturtinę žalą nepereina teisių perėmėjams, kadangi neturtinė žala atsiranda pažeidus asmenines neturtines vertybes, kurios yra neatsiejamai susijusios su asmeniu, patyrusiu šią žalą.¹¹⁵ Tokią išvadą, teisėjų kolegija priėmė vadovaudamasi ankstesniu apeliacinio teismo išaiškinimu, jog materialinių subjektinių teisių perėmimas yra procesinių teisių ir pareigų civiliniame procese perėmimo pagrindas, t. y. procesinių teisių perėmimas įmanomas tik tuomet, kai galimas materialinių subjektinių teisių perėmimas. Procesinis teisių perėmimas yra tada, kai į pirminės šalies vietą įstoja kitas asmuo, o pirminė šalis iš proceso pasitraukia. Negalima perimti procesinių teisių, kai neleidžiama perimti atitinkamų materialinių subjektinių teisių, t. y. kai materialusis teisinis reikalavimas neatsiejamai susijęs su konkrečiu asmeniu.¹¹⁶ Taigi, šiomis apeliacinio teismo nutartimis buvo tiesiogiai įtvirtinta taisyklė, jog teisė reikalauti atlyginti neturtinę žalą nėra paveldima. Nuo 2014 m. galime pastebėti teismų praktikos teisės normų aiškinimo ir taikymo aptariamuoju klausimu raidą. LAT remdamasis 2006 m. rugpjūčio 19 d. Konstitucinio Teismo nutarimu nurodė, jog asmenų, kurie mirė nespėję pareikalauti neturtinės žalos atlyginimo, paveldėtojai turi teisę reikalauti mirusiajam padarytos neturtinės žalos atlyginimo. Tokia pozicija buvo grindžiama argumentu, jog iš Konstitucijos neišplaukia, kad asmeniui padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos atlyginimas visais atvejais turi būti išmokamas (arba kitaip kompensuojamas) būtent tam asmeniui, kuriam ji padaryta, ir kad atitinkamas atlyginimas apskritai negali būti išmokamas jokiam kitam asmeniui.¹¹⁷ Nors ši byla ir įtvirtino labai svarbią teisės aiškinimo taisyklę, t.y. kad teisė reikalauti atlyginti neturtinę žalą gali būti perimama net ir tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nebuvo pareiškęs ieškinio dėl neturtinės žalos atlyginimo, tačiau šiuo išaiškinimu galimybė paveldėti neturtinės žalos atlyginimą siejama su tam tikrais ypatingais atvejais, bylos faktinių aplinkybių išskirtinumu, kuris sudarė pagrindą nukrypti nuo ankščiau aptartos praktikos.¹¹⁸ Lietuvos apeliacinis teismas, 2015 m. nagrinėtoje byloje, vadovaudamasis aptartuoju LAT išaiškinimu konstatavo, jog išimtinių aplinkybių nėra ir priėmė sprendimą, jog teisė į

---

¹¹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. S. G., Nr. 2-339/2007.

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. D. S., Nr. 2-127/2007.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. G., R. G. v. Generalinės prokuratūra, Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-4/2014.

¹¹⁸ Bylos nagrinėjimas truko daugiau kaip dvylika metų, žala asmeniui neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais padaryta jam esant gyvam, tačiau toks asmuo mirė tardymo izoliatoriuje - kalėjime prieš dvejus metus iki baudžiamosios bylos jam nutraukimo reabilituojančiais pagrindais, todėl nespėjo pasinaudoti savo teise pareikalauti žalos atlyginimo.

neturtinę žalą negalėjo būti paveldima, todėl negalėjo būti toliau įgyvendinama.¹¹⁹ Taigi, šiomis teismų nutartimis tarsi buvo įtvirtinti dvigubi standartai, siekiant paveldėti neturtinės žalos atlyginimą. LAT neįtvirtino aiškių kriterijų, kurie leistų nuspręsti, kad bylos aplinkybės yra išimtinės ir nukentėjusiojo artimieji turi galimybę paveldėti neturtinę žalą. Galima pastebėti tam tikrą teismo galių išplėtimą, nes neturtinės žalos atlyginimas tampa priklausomas nuo laisvos teismo nuožiūros, o tai yra subjektyvu ir neleidžia nusistovėti vienodai neturtinės žalos atlyginimo praktikai.¹²⁰ Šiek tiek aiškesnė pozicija aptariamuoju klausimu yra suformuluota 2016 m. rugsėjo 13 d. LAT nagrinėtoje byloje, kurioje teismas pasisakė, kad nagrinėjamos civilinės bylos aplinkybių kontekste procesinių ir materialinių teisių perėmimas yra galimas, nes ieškinys buvo pareikštas tiesioginės pažeidimo aukos, o artimieji tenori tęsti jau pradėtą procesą ir proceso nutraukimas pažeistų jų teises. Ši pozicija buvo grindžiama pasitelkiant Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, kurioje šis klausimas sprendžiamas skiriant ar bylos buvo inicijuotos pačių pareiškėjų, o vėliau tik tęsiamos jų artimųjų po pareiškėjų mirties proceso metu, ar bylos nuo pat pradžių inicijuojamos pažeidimo aukos artimųjų.¹²¹ Taigi, galima daryti išvadą, jog galimybė perimti neturtinės žalos atlyginimą yra siejama su juridiniu faktu – nukentėjusiojo ieškinio pareiškimu. Šis teismo išaiškinimas leidžia daryti prielaidą, jog perspektyvoje bylos turėtų būti sprendžiamos remiantis šiuo kriterijumi. Jei ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo pareiškia nukentėjusysis, kuris bylos nagrinėjimo metu miršta, vadovaujantis protingumo, teisingumo ir proceso koncentruotumo principais, galimybė perimti neturtinės žalos atlyginimą turėtų būti suteikiama. Tačiau jei nukentėjusysis nespėjo realizuoti teisės pareikšti ieškinį, galimybė pareikšti šį ieškinį nukentėjusiojo vardu neturėtų būti suteikta. Tokiais atvejais, nukentėjusiojo artimieji, kurie dėl tapačių aplinkybių kaip ir nukentėjusysis patyrė neturtinę žalą, turi galimybę inicijuoti teisinius procesus dėl asmeniškai jų patirtos neturtinės žalos atlyginimo.

---

¹¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje R. T., P. T., S. T. ir J. T. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2A-777-302/2015.

¹²⁰ Volodko, R. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, t. 63, p. 119.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje R. T., P. T., S. T. ir J. T. v. Lietuvos Respublika, Nr. 3K-3-399-687/2016.

3. Darbuotojų visiškos materialinės atsakomybės ypatumai

Darbuotojo materialinė atsakomybė darbo teisėje suprantama kaip darbuotojo pareiga atlyginti darbdaviui žalą, padarytą neatlikus ar netinkamai atlikus darbuotojui nustatytas pareigas. Darbo teisėje galioja ribotosios darbuotojų atsakomybės prezumpcija. Tačiau šios taisyklės išimtis numatyta DK 255 str., kuriame įtvirtinti atvejai, kai darbuotojas privalo atlyginti visą žalą. Vienas iš jų – kai žala padaryta darbuotojo, su kuriuo sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Yra skiriamos individuali ir grupinė visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo su darbuotoju siekis yra užtikrinti darbdavio galimos patirti materialinės žalos atlyginimą, taigi šia sutartimi iš esmės yra ginami darbdavio interesai.¹²² Tačiau nepaisant šių sutarčių esminio tikslo, LAT yra nurodęs, jog visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo galimybę numato galiojantys įstatymai, todėl nėra pagrindo sutikti, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartys pablogina darbuotojų padėtį.¹²³ Svarbu pažymėti, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartys gali būti sudaromos ne su visais darbuotojais, o tik tais, kurių darbas yra tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pardavimu, pirkimu, gabenimu, ir dėl priemonių naudotis darbe. LAT atkreipdamas dėmesį į šios sutarties vieno iš subjektų išskirtinumą nurodė, jog darbuotojai, dirbantys darbą, susijusį su materialinėmis vertybėmis, jų apskaita ir apsauga, turi pasižymėti tam tikromis moralinėmis ir dalykinėmis savybėmis (sąžiningumu, pareigingumu ir pan.), kurios darbdaviui leistų pasitikėti šiuo darbuotoju ir patikėti jam darbą su materialinėmis vertybėmis.¹²⁴

Vienas iš šių sutarčių ypatumų yra tai, jog esant visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai (tiek individualiai, tiek grupės), darbuotojo kaltė yra preziumuojama, t.y. darbuotojas ar darbuotojų kolektyvas laikomi kaltais, kol neįrodyta priešingai.¹²⁵ Ši taisyklė suformuota teismams nagrinėjant ir sprendžiant bylas dėl materialinės atsakomybės. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jos visiška materialinė atsakomybė darbuotojui, net ir sudariusiam visiškos materialinės atsakomybės sutartį, taikoma tik tuo atveju, kai yra visos materialinės atsakomybės sąlygos, nurodytos DK 246 str. Neteisingai traktuojant visiškos materialinės atsakomybės sutarties taikymą, teismų praktikoje gana

¹²² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. A. v. UAB „Auto linija“, Nr. 2A-21-390/2015.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje I. S., G. Š., I. M. v. Utenos rajono vartotojų kooperatyvas, Nr. 3K-3-396/2005.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. akcinė draudimo bendrovė „Snoro garantas“, akcinė bendrovė bankas „Snoras“, Nr. 3K-3-880/2002.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transilgė“ v. J. L., V. K., Nr. 3K-3-126/2001.

dažni atvejai kai darbdaviai kreipiasi į teismą vien tik tuo pagrindu, kad su darbuotojais yra sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis.¹²⁶

Taigi, šioje magistro darbo dalyje bus aptariama teismų praktikos plėtotė individualios ir grupinės visiškos materialinės atsakomybės sutarčių įgyvendinimo klausimais. Analizuojami reikalavimai, keliami šių sutarčių formai, subjektams, aptiriamos būtinosios sąlygos ir jų įgyvendinimo problematika. Taip pat atkreipiamas dėmesys į atsakomybės padalijimo problematiką, esant grupinei visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai bei individualios visiškos materialinės atsakomybės sutarties virsmo grupine visiškos materialinės atsakomybės sutartimi galimybes. Aptariama neturtinės žalos atlyginimo darbdaviui problematika.

3.1 Individuali visiškos materialinės atsakomybės sutartis

Visiškos materialinės atsakomybės sutarties forma. DK 256 str. įtvirtinti įstatymo leidėjo visiškai materialinės atsakomybės sutarčiai keliami reikalavimai. Šio str. 1 d. nustatyta, kad ši sutartis įforminama raštu, nenumatant papildomų reikalavimų sutarties formai. Įtvirtintas rašytinės formos reikalavimas lemia, kad darbuotojo ir darbdavio susitarimas turi būti surašomas ir pasirašomas abiejų šalių. Tačiau darbuotojai, siekdami išvengti atsakomybės, kylančios iš visiškos materialinės atsakomybės sutarties, neretai nurodo, kad visiškos materialinės atsakomybės sutartis yra negaliojanti, nes yra sudėtinė darbo sutarties dalis, kai tuo tarpu turėjo būti sudaryta atskira rašytine forma. Šiuo klausimu LAT teisėjų kolegija nurodė, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartis gali būti sudaroma tiek kaip atskiras dokumentas, kurį pasirašo šį susitarimą sudarantys asmenys, tiek kaip susitarimas, inkorporuotas darbo sutartyje (sudarytas ir pasirašytas darbo teisinių santykių šalių). Nagrinėjamoje byloje visiškos materialinės atsakomybės sutartis buvo įtraukta į darbo sutartį, kurią pasirašė darbuotojas ir darbdavys, todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad ginčo šalių sudaryta sutartis atitiko DK 256 str. įtvirtintą susitarimo formos reikalavimą. Įstatyme yra įtvirtintas reikalavimas dėl visiškos materialinės atsakomybės sutarties formos, t. y. ji turi būti sudaroma raštu, tačiau nėra įstatymo leidėjo nustatyto reikalavimo ją sudaryti būtinai kaip atskirą dokumentą.¹²⁷ Tuo tarpu T. Bagdanskio nuomone, įsakymas ar nuoroda darbo sutartyje į tai, kad darbuotojui taikoma visiška materialinė atsakomybė, negali pakeisti atitinkamo rašytinio

---

¹²⁶ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 363.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Nodora“ v. P. K., Nr. 3K-3-340/2012.

susitarimo.¹²⁸ Šiuo klausimu pritartina LAT teisėjų kolegijos nuomonei, nes vadovaujantis aptartu teismo išaiškinimo bei DK 95 str. 4 d., galima daryti išvadą, jog nėra teisinio pagrindo teigti, kad visiškos materialinės atsakomybės sąlygų įtraukimas į darbo sutartį yra neteisėtas ir prieštarauja įstatymams. LAT visiškos materialinės atsakomybės sutartį įvertino kaip ir bet kurią kitą sutartį, todėl jos turiniui aiškinti yra taikytinos bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės, nurodytos CK 6.193 str. Vilniaus apygardos teismo nagrinėtoje byloje darbuotoja neigė prievolę atlyginti žalą, nurodydama, jog susitarime, sudarytame tarp jos ir darbdavio, nebuvo aiškiai nurodyta, jog tai visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Teismas, išanalizavęs minėtą susitarimą, pateikė išaiškinimą, jog susitarime, iš tiesų, nėra nurodyta, kad tai yra visiškos materialinės atsakomybės sutartis, tačiau daryti išvadą, kad žodžio „visiškos“ nenurodymas sutartyje, buvo pagrindu darbuotojai sutarties turinį suprasti skirtingai, nei nurodo ieškovas, nėra. Teismas pripažino, jog darbdavys, nenurodęs susitarime, jog su darbuotoja sudaroma visiškos materialinės atsakomybės sutartis, netinkamai atliko savo funkciją, tačiau dėl šio netikslaus susitarimo teksto nėra pagrindo daryti išvadą, kad darbuotoja nesuprato savo atsakomybės ribų, kad ji nebuvo informuota, jog jos pareiga išsaugoti jai patikėtas vertybes, o jas praradus, turės atlyginti jų vertę. Be to, darbdavys bylos nagrinėjimo metu pateikė įrodymų, jog darbuotojos pareiga visiškai atsakyti už jai perduotas materialines vertybes buvo įteisinta darbo sutartyje bei pareiginiuose nuostatuose, o tai taip pat leidžia daryti išvadą, jog darbuotoja turėjo suvokti savo atsakomybės dydį.¹²⁹ Taigi, visiškos materialinės atsakomybės turinys gali būti tinkamai atskleistas tik įvertinus tikruosius sutarties šalių ketinimus ir tikslus, jų elgesį po sutarties sudarymo ir kitas svarbias aplinkybes, o ne tik pažodžiui aiškinant sutarties tekstą.¹³⁰ Todėl manytina, jog esminis reikalavimas yra keliamas susitarimo pagrindu prisiimamų įsipareigojimų turinio tinkamam suvokimui, o ne formaliai išraiškos formai.

Vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje teisėjų kolegija, plėtodama aptartą teisės aiškinimo taisyklę nurodė, jog DK 256 str. įtvirtintas ne tik reikalavimas visiškos materialinės atsakomybės sutarties formai, bet ir nustatytos būtinosios sutarties sąlygos – joje turi būti nustatyta, už kokias materialines vertybes darbuotojas prisiima visišką materialinę atsakomybę ir kokius įsipareigojimus prisiima darbdavys, užtikrindamas

---

¹²⁸ BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008. p. 155.

¹²⁹ Vilniaus apygardos teismas. Civilinių bylų skyrius. 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „A.Jewellery“ v. D. D., Nr. 2A-1100-275/2013.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje VĮ Šiaulių regiono veislininkystė v. G. D., Nr. 3K-3-445/2008.

sąlygas, kad žalos neatsirastų.¹³¹ Taigi, siekiant visapusiškai atskleisti individualios materialinės atsakomybės sutarčių taikymo bei galiojimo ypatumus, būtina išanalizuoti teismų praktikos išaiškinimus, pateiktus būtinųjų visiškos materialinės atsakomybės sąlygų įgyvendinimo klausimais.

Tam, kad darbuotojui kiltų visiška materialinė atsakomybė, sutartyje turi būti aiškiai ir darbuotojui suprantamai nustatyta, už ką darbuotojas yra atsakingas, kokių materialinių vertybių praradimas ar sužalojimas suponuoja darbuotojo pareigą visiškai atlyginti darbdaviui atsiradusią žalą. Tai reiškia, jog turi būti atliktas **tinkamas materialinių vertybių identifikavimas**. Tačiau pažymėtina, jog šį įstatymų leidėjo ir teismų praktikos formuojama nuostata, turi būti aiškinama vadovaujantis protingumo principu. Konkretus ir aiškus materialinių vertybių identifikavimas įmanomas tais atvejais, kai darbuotojui perduodamos konkrečios vertybės – darbo priemonės. Štai 2004 m. LAT nagrinėtoje byloje darbuotojas argumentavo, jog darbdavys jo nesupažindino su norminiais aktais, reglamentuojančiais materialinę atsakomybę, jam nebuvo aiškios atsakomybės ribos pagal sutartį, todėl jam turėtų būti taikoma ribota, o ne visiška materialinė atsakomybė. Tačiau teisėjų kolegija nurodė, jog nagrinėjamu atveju materialinės atsakomybės apimtis buvo aiški ir konkreti – susitarta dėl visiškos materialinės atsakomybės už patikėtų materialinių vertybių išsaugojimą, o sutartyje buvo konkrečiai įvardinti objektai, dėl kurių praradimo nustatoma visiška materialinė atsakomybė – grynai pinigai, kroviny, automobilis, atsarginės dalys, todėl nėra pagrindo sutikti su darbuotojo argumentais.¹³² Vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje nurodoma, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartyje nereikalaujama konkrečių materialinių vertybių išvardijimo atsižvelgiant į tai, jog esant materialinių vertybių judėjimui, to praktiškai užfiksuoti aptariamoje sutartyje gali būti net neįmanoma. Taigi, atitinkamais atvejais konkrečioje sutartyje darbuotojo įsipareigojimas darbdaviui visiškai materialiai atsakyti gali būti išreikštas apibendrintai, svarbu, kad iš sutarties teksto darbuotojas aiškiai suprastų, už ką jis yra materialiai atsakingas.¹³³ Nors teismų praktika ir plėtojama ta linkme, jog konkrečių materialinių vertybių išvardijimo visiškos materialinės atsakomybės sutartyje paprastai nurodyti nereikia, tačiau darbuotojo prisiimami įsipareigojimai neturi būti suformuluoti pernelyg abstrakčiai. LAT nagrinėtoje byloje buvo analizuota visiškos materialinės atsakomybės sutartis, kurioje buvo įvardinta, jog

---

¹³¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „TORPOL Baltija“ v. D. Ū., Nr. 2A-126-619/2015.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Osviris“ v. R. M., Nr. 3K-7-2/2004.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Mitnija“ v. V. J., Nr. 3K-3-595/2012.

įsipareigojama visiškai atsakyti už perduotų vertybių išsaugojimą – ilgalaikį ir trumpalaikį turtą. Teisėjų kolegijos nuomone, toks platus ir nekonkretus materialinių vertybių įvardijimas neleidžia darbuotojui aiškiai suprasti, už ką jis materialiai visiškai atsakingas. Tokia apibrėžtimi iš esmės darbuotojas atsako už visą darbdavio turtą (netgi nekilnojamąjį), tačiau darbdavio turto kiekis, apimtis ir sudėtis darbuotojui objektyviai nėra žinomi ir aiškiai neatskleisti, o tai lemia visiškos materialinės atsakomybės sutarties negaliojimą.¹³⁴ Taigi, tinkamas ir kiek įmanoma, atsižvelgiant į darbo pobūdį ir perduodamų vertybių specifiką, aiškesnis materialinių vertybių nurodymas yra svarbus ne tik darbuotojui, kuris pasirašydamas visiškos materialinės atsakomybės sutartį prisiima atsakomybę už šias vertybes, bet ir darbdaviui, kurio turtiniai interesai visiškos materialinės atsakomybės sutartimis yra ginami.

Šiaulių apygardos teismo nagrinėtoje byloje darbdavys reikalavo priteisti žalos atlyginimą dėl prarastų kuro kortelių. Ieškovas savo reikalavimą grindė remdamasis visiškos materialinės atsakomybės sutartimi, kurios pagrindu darbuotojas įsipareigojo materialiai atsakyti už jam patikėtą ir jo žinioje esantį turtą. Šiaulių apygardos teismas, analizuodamas tarp šalių sudarytą visiškos materialinės atsakomybės sutarties turinį nustatė, kad darbuotojui nustatoma pareiga materialiai atsakyti už saugojimui ir pervežimui perduotas materialines vertybes. Darbuotojas, pasirašant visiškos materialinės atsakomybės sutartį, buvo supažindintas su vairuotojo – ekspeditoriaus tarnybine instrukcija, vairuotojo – ekspeditoriaus – inkasatoriaus tarptautiniams maršrutams pareigine instrukcija, vairuotojo–ekspeditoriaus tarnybine instrukcija vykstant į užsienio šalis. Šiose instrukcijose yra reglamentuojamos atsakovo pareigos, teisės, atsakomybė, susijusios su atsakovui perduotu kroviniu, transporto priemonėmis. Tačiau, tarp instrukcijose nurodytų atsakovui patiktų materialinių vertybių nėra įtrauktos kuro kortelės, skirtos degalams įsigyti, niekur nėra nustatyta naudojimosi šiomis kortelėmis tvarka. Darbo sutartyje, sudarytoje tarp ieškovo ir atsakovo, numatyta, kad atsakovas pilnai atsako už jam patikėtą automobilį bei pervežamas materialines vertybes. Kuro kortelės, skirtos degalams įsigyti, nėra tiesiogiai nurodytos visiškos materialinės atsakomybės sutartyje. Darbdavys, nesudaręs kuro kortelių naudojimo ir perdavimo instrukcijų, veikia savo rizika, todėl pats ir privalo prisiimti tokios rizikos neigiamus padarinius. Todėl nenustačius aplinkybių, kad atsakomybę už kuro kortelių naudojimą ir išsaugojimą atsakovas prisiėmė pagal visiškos materialinės atsakomybės sutartį,

---

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių lyra“ v. R. B., I. Š. ir kt., Nr. 3K-3-359/2013.

pripažintina, kad atsakovui turi būti taikoma ribota materialinė atsakomybė.¹³⁵ Apibendrinant galima teigti, jog teismų praktika formuojama siekiant išlaikyti abiejų darbo santykio šalių interesų pusiausvyrą. Nors visiškos materialinės atsakomybės sutartimi ginami darbdavio interesai, tačiau teismai aiškindami įstatymų nuostatas numato papildomų pareigų darbdaviui, inicijuojančiam visiškos materialinės atsakomybės sutarties sudarymą. Tinkamai ir aiškiai neįforminęs visiškos materialinės atsakomybės sutarties, darbdavys veikia savo rizika.

Materialinių vertybių perdavimas. Vertybių perdavimas svarbus dviem aspektais: pirma, tai yra sudėtinė reikalavimo, kad darbuotojas suvoktų už kokias materialines vertybes prisiima atsakomybę, dalis. Antra, materialinių vertybių perdavimas lemia visiškos materialinės atsakomybės sutarties įsigaliojimo momentą. Todėl pažymėtina, jog nepakanka vien tinkamai nurodyti, už kokias materialines vertybes darbuotojas prisiima atsakomybę. Yra būtinas materialinių vertybių perdavimas darbuotojui, prisiimančiam atsakomybę už šių vertybių apsaugą.¹³⁶ LAT teisėjų kolegija nagrinėtoje byloje nurodė, jog nebuvo pateikta įrodymų, jog vertybės, už kurių išsaugojimą darbuotojai prisiėmė visišką materialinę atsakomybę, buvo perduotos sutartį pasirašiusiems darbuotojams. Byloje nebuvo duomenų, jog buvo atlikta inventorizacija, siekiant užfiksuoti perduodamas materialines vertybes. Todėl šių veiksmų neatlikimas turi įtakos visiškos materialinės sutarties negaliojimui.¹³⁷ Taigi, remiantis minėtoju LAT išaiškinimu galime daryti išvadą, jog darbdavys, siekdamas perspektyvoje apginti savo interesus, sudarydamas visiškos materialinės atsakomybės sutartį turėtų prieš perduodant materialines vertybes atlikti inventorizaciją, kurioje turėtų dalyvauti darbuotojai, kuriems šios vertybės bus perduodamos, o pats vertybių perdavimas turėtų būti įformintas priėmimo – perdavimo aktu. Tačiau, kaip ir buvo minėta, konkrečių materialinių vertybių perdavimo įforminimas įmanomas tais atvejais, kai materialinės vertybės nepasizymi kiekio ar rūšies kaita. Tais atvejais, kai darbo procese naudojamos minėtomis vertybėmis, įmonėje turėtų veikti tinkama darbo organizavimo ir materialinių vertybių apskaitos sistema, padedanti kontroliuoti šių materialinių vertybių judėjimą.

Materialinių vertybių perdavimas yra svarbus analizuojant ir visiškos materialinės atsakomybės sutarties įsigaliojimo klausimą. V. Nekrašo nuomone, jei turtas, neperduotas darbuotojui pagal visiškos materialinės atsakomybės sutartį, būtų, pavyzdžiui sugadintas

¹³⁵ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transdovis“ v. B. A., Nr. 2A-192-368/2007.

¹³⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 18 d. sprendimas civilinėje byloje R. G. v. uždaroji akcinė bendrovė „Grasta“, Nr. 2A-2083-259/2014.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių lyra“ v. R. B., I. Š. ir kt., Nr. 3K-3-359/2013.

dėl darbuotojo neatsargumo, jam atsirastų tik ribotoji materialinė atsakomybė.¹³⁸ Toks aiškinimas leidžia daryti išvadą, jog visiškos materialinės atsakomybės sutarties įsigaliojimas yra siejamas ne su formaliu jos pasirašymu, o su materialinių vertybių perdavimu. Tuo tarpu, T. Bagdanskio nuomone, susitarimas dėl visiškos materialinės atsakomybės įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos ir galioja tol, kol darbuotojas dirba darbą, susijusį su materialinėmis vertybėmis.¹³⁹ Taigi, šiuo atveju sutarties įsigaliojimas nėra siejamas su tam tikrų aktyvių veiksmų, kuriais materialinės vertybės būtų perduotos darbuotojui, atlikimu. Vis dėlto, pritartina V. Nekrašo nuomonei, nes atsižvelgiant į atsakomybę, galimai kiliančia iš visiškos materialinės atsakomybės sutarties, labai svarbu sudaryti tinkamas sąlygas darbuotojui suvokti, už kokias vertybes jis prisiima atsakomybę, nes kaip ir buvo minėta, visiškos materialinės atsakomybės sutartis yra išimtis iš taisyklės, jog darbuotojas visuomet atsako ribotai. Taigi, tinkamas materialinių vertybių įvardijimas ir jų perdavimas darbuotojui, leidžia pastarajam identifikuoti savo atsakomybės ribas.

Visiškos materialinės atsakomybės sutartis yra dvišalė. O tai suponuoja aplinkybę, jog **šia sutartimi įsipareigojimus prisiima ne tik darbuotojas, bet ir kita šios sutarties šalis – darbdavys.** LAT nagrinėtoje byloje nurodė, jog nėra pagrindo pripažinti, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartimi pažeidžiami darbuotojo interesai, nes ginčijamoje sutartyje greta darbuotojo pareigų yra nustatytos darbuotojų teisės bei paties darbdavio pareigos, susijusios su materialinių vertybių išsaugojimu, jų kontrole.¹⁴⁰ Vėlesnėje LAT nutartyje, teisėjų kolegija identifikavo darbdavio prisiimamų įsipareigojimų turinį nurodydama, jog darbdavys privalo sudaryti sąlygas išsaugoti darbuotojui patikėtą turtą, pasirūpindamas tinkamomis patalpomis, techninėmis ir apsaugos priemonėmis, organizuoti darbą taip, kad nesudarytų prielaidos prarasti vertybes. Tam būtina užtikrinti darbuotojų realias galimybes priimti ir išduoti prekes, vesti jų apskaitą, kontroliuoti, kad būtų apribota jų galimybė piktnaudžiauti, nevykdyti pareigų ar jas vykdyti aplaidžiai bei nuslėpti trūkumus.¹⁴¹ Analizuojant Lietuvos teismų praktiką galima pastebėti, jog visiškos materialinės atsakomybės, kaip dvišalės sutarties, prigimtis lemia ir kriterijus, leidžiančius spręsti, ar darbdavys tinkamai vykdo savo pareigas, kylančias iš visiškos materialinės atsakomybės sutarties. Kasacinio teismo

¹³⁸ NEKROŠIUS, I., et. al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 389.

¹³⁹ BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 156.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje I. S. v. Utenos rajono vartotojų kooperatyvas, Nr. 3K-3-396/2005.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transtira“ v. G. B., Nr. 3K-3-384/2012.

teisėjų kolegija, nagrinėtoje byloje nurodė, jog vertinant, ar darbdavys tinkamai vykdė savo pareigas, kylančias iš visiškos materialinės atsakomybės sutarties, atsižvelgiama į tai, ar darbuotojas kreipėsi į darbdavį dėl netinkamų darbo sąlygų. Jei darbuotojas aktyviais veiksmais neišreiškė priekaištų dėl netinkamo darbo organizavimo, vertinti, kad darbdavys nesudarė tinkamų darbo sąlygų, kurioms esant galima apsaugoti darbuotojui patikėtas vertybes, nėra pagrindo.¹⁴² Tokiu teismo aiškinimu siekiama įtvirtinti šalių bendradarbiavimo principą, padedantį užtikrinti sutarties šalių teisių ir interesų pusiausvyrą. Tačiau, atsižvelgiant į tai, jog darbdavys organizuoja darbą, o visiškos materialinės atsakomybės sutartimi ginami jo interesai, ši darbuotojo pareiga neturėtų būti pernelyg suabsoliutinamos. Klaipėdos apygardos teismo nagrinėtoje byloje darbuotoja, pažeisdama nustatytą tvarką, išeidama pietauti grynųjų pinigų nesudėjo į seifą, paliko juos ant darbo stalo ir neįjungė signalizacijos. Į patalpą per angą sienoje (langą) pateko nenustatytas asmuo ir įvairia valiuta pagrobė 40 932,08 Lt. Dėl šios priežasties, darbdavys, remdamasis visiškos materialinės atsakomybės sutartimi, reikalavo atlyginti patirtą žalą. Bylos nagrinėjimo metu teisėjų kolegija nustatė, jog darbdavys netinkamai vykdė visiškos materialinės atsakomybės sutartimi prisiimtus įsipareigojimus – iš patalpos, kurioje dirbo atsakovė, į koridorių vedanti anga (langas) nebuvo nuo įsilaužimo apsaugota grotomis. Tik po šio įvykio ieškovas šią angą užmūrijo.¹⁴³ Ši aplinkybė leidžia daryti išvadą, jog nors aptariamuoju atveju darbuotoja pažeidė įmonės vidaus tvarkos taisyklėse nustatytus reikalavimus, tačiau darbdavys neužtikrino tinkamos patalpų apsaugos, o tai sudaro pagrindą mažinti priteisiamos žalos dydį. Taigi, darbdavys turi veikti taip, jog būtų išlaikyta pusiausvyra tarp jo intereso apsaugoti materialines vertybes bei gauti žalos atlyginimą jų praradimo atveju, bei darbuotojo turtinės atsakomybės apimtį tokių vertybių neišsaugojus. Tačiau minėtas reikalavimas išlaikyti balansą neįpareigoja darbdavio veikti prisiimant visas įmanomas atsargumo priemones. Apeliacinės instancijos teismas, priteisdamas žalą, kilusios visiškos materialinės atsakomybės sutarties pagrindu, atlyginimą nurodė, jog darbdavys nesiėmė visų priemonių vykdant visiškos materialinės atsakomybės sutartį – neapdraudė transporto priemonės kasko draudimu, dėl to, priteistinas žalos atlyginimas turi būti mažinamas. Tačiau, kasacinio teismo teisėjų kolegija nurodė, jog argumentas, kad darbdavys neapdraudė jam nuosavybės teise priklausančios transporto priemonės kasko draudimu, negali būti traktuojamas kaip netinkamas darbdavio pareigų atlikimas arba netinkamas

---

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Grasta“ v. J. S., Nr. 3K-3-37/2007.

¹⁴³ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB NOR bankas v. A. Z., Nr. 2A-483-125/2007.

prisiimtų įsipareigojimų užtikrinti sąlygas, kad žala neatsirastų, vykdytas.¹⁴⁴ Taigi, teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, jog nors visiškos materialinės atsakomybės sutarties sudarymas su darbuotoju yra darbdavio siekis užtikrinti jam galinčios atsirasti materialinės žalos atlyginimą, tačiau šis siekis įpareigoja darbdavį atlikti nemažai aktyvių veiksmų. Galima pastebėti, jog teismai siekdami skatinti šalių bendradarbiavimą nustato pareigų ir darbuotojui, prisiimančiam atsakomybę už materialines vertybes. Manytina, jog esminis kriterijus, leidžiantis spręsti, ar darbdavio prisiimti įsipareigojimai visiškos materialinės sutarties pagrindu buvo vykdomi tinkamai, yra balansas tarp darbdavio intereso apsaugoti materialines vertybes bei darbuotojo turtinės atsakomybės apimties tokių vertybių praradimo atveju.

Atkreiptinas dėmesys, jog DK numatytas papildomas reikalavimas, taikomas visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai (tiek individualiai, tiek kolektyvinei) – **visiškos materialinės atsakomybės sutartis gali būti sudaroma su darbuotojais, kurių darbai ir pareigybės numatytos kolektyvinėje sutartyje.** Tačiau reikia pastebėti, jog šis reikalavimas kelia nemažai praktinių ir teorinių diskusijų. Tai atsispindi ne tik teisės mokslininkų publikacijose, bet ir analizuojant Lietuvos teismų praktiką, kurioje galima pastebėti, jog įstatyminis reguliavimas ir teismų praktika šią visiškos materialinės atsakomybės sąlygą aiškina skirtingai. Todėl manytina, jog siekiant pateikti kuo išsamesnę šios visiškos materialinės atsakomybės sąlygos raidą teismų praktikoje, visų pirma, tikslinga būtų aptarti įstatyminį šio klausimo reglamentavimą.

DĮK buvo numatyta, jog rašytinė pilnutinės materialinės atsakomybės sutartis gali būti sudaroma su darbuotojais, einančiais pareigas arba atliekančiais darbus, betarpiškai susijusius su jiems perduotų vertybių saugojimu, apdirbimu, pardavimu (išdavimu), pervežimu arba naudojimu gamybos procese. Tokių darbų ir pareigų sąrašas buvo nustatomas įstatymų nustatyta tvarka. Materialinės atsakomybės sutartis turėjo būti sudaroma pagal patvirtintą pareigybių sąrašą, nustatytą 1978 m. sausio 27 d. Ministrų Tarybos potvarkiu Nr. 53 P. Toks pareigybių ir darbų sąrašas galiojo iki 2003 m. sausio 1 d. V. Tiažkijaus nuomone, toks reglamentavimas neatitiko darbo santykių pobūdžio, nes šis sąrašas buvo baigtinis, todėl galimybės sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį su darbuotojais, neįtrauktais į minėtą sąrašą, nebuvo.¹⁴⁵ 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusio DK 256 str. 1 d. numatyta, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartis gali būti sudaroma su darbuotojais, kurių darbų ir pareigų sąrašas nustatomas kolektyvinėje sutartyje. Seimas, 2009 m. liepos 23 d. įstatymu Nr. XI-44, papildė DK

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Kubiliaus transportas“ v. S. P., Nr. 3K-3-605-313/2015.

¹⁴⁵ TIAŽKIJUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999. p. 152-153.

256 str. 1 dalį, nurodydamas, kad, jeigu įmonėje nėra kolektyvinės sutarties, konkrečių darbų ir pareigų sąrašas pateikiamas darbovietės darbo tvarkos taisyklėse.¹⁴⁶ Ši pataisa galiojo iki 2010 m. gruodžio 31 d. Nuo 2011 sausio 1 d. DK įtvirtintas pirminis įstatymų leidėjo reikalavimas – kolektyvinė sutartis. Sveikintinas įstatymų leidėjo žingsnis atsisakant norminiu aktu patvirtinto darbų ir pareigybių sąrašo, nes kaip minėta, toks reglamentavimas lėmė darbo santykių lankstumo stoką. Tačiau minėtoje normoje sutinkama kolektyvinė sutartis, kuri priėmus vis dar nebuvo plačiai paplitusi. Tokia įstatymų kūrėjo pozicija pirmiausiai paremta siekiu skatinti kolektyvinių sutarčių sudarymą, taip pat apsaugoti darbuotojus nuo nepagrįsto reikalavimo sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartis.¹⁴⁷ Tačiau šis įstatymų leidėjo žingsnis teisės mokslininkų buvo įvertintas pakankamai kritiškai. Štai, T. Bagdanskio nuomone, pareigų ir darbų sąrašas turėtų būti numatytas tik tais atvejais, kai kolektyvine sutartimi nustatomi visiškos materialinės atsakomybės atvejai, nenumatyti įstatyme.¹⁴⁸ Tuo tarpu V. Nekrašas teigia, jog nustatyti visišką darbuotojų materialinę atsakomybę už patikėtas vertybes galime tik tada, kai tai numatyta kolektyviniu aktu: darbo tvarkos taisyklėmis, kitu vietiniu (lokaliu) norminiu teisės aktu.¹⁴⁹ J. Usonio nuomone, šis neapdairus įstatymų leidėjo žingsnis lems nukrypimą nuo DK, nes dauguma Lietuvos darbdavių kolektyvinių sutarčių nėra sudarę, tad ir visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymas kels problemų.¹⁵⁰ Būtent minėtoji teisininko pozicija puikiai atsispindi Lietuvos teismų praktikoje.

LAT 2006 m. nagrinėta byla, kurioje teismas turėjo vadovauti DĮK. Kaip ir buvo minėta, remiantis šiuo teisės aktu, visiškos (pilnutinės) materialinės atsakomybės sutartys galėjo būti sudaromos su darbuotojais, kurių darbas ir pareigos buvo numatyti Ministrų Tarybos patvirtintame pareigybių sąrašė. Aptariamojoje byloje darbuotojas ginčijo pareigą atlyginti darbdaviui padarytą materialinę žalą nurodydamas, jog jo pareigybės – komercijos direktorius – minėtame sąrašė nėra. LAT teisėjų kolegija išnagrinėjusi bylą nurodė, jog atsižvelgiant į darbuotojo darbo pobūdį (jis buvo tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių pirkimu, gabenimu ir perdavimu į statybų objektus), sudarytoji su juo visiškos materialinės atsakomybės sutartis atitiko tuo metu galiojusio DĮK 1451 str. 1

---

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 109, 127, 129, 130, 141, 152, 188, 203, 206, 256 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 93-3993.

¹⁴⁷ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 361.

¹⁴⁸ BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 154

¹⁴⁹ NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 397.

¹⁵⁰ USONIS, J. Darbo teisės problemų evoliucija Lietuvoje po 1990 m. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19 (3), p. 1142.

d. reikalavimus. Pažymėtina, kad įmonėje dirbo nedaug darbuotojų (apie 20), nebuvo materialinių vertybių sandėlio, taip pat sandėlininko pareigybės, todėl pats komercijos direktorius atliko šias pareigas. Visiškai suprantama, kad darbdavys, patikėdamas įmonės materialines vertybes (pinigines lėšas) darbuotojui, privalėjo su juo sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį. Taigi, formaliai traktuoti Ministrų Tarybos potvarkiu patvirtintą sąrašą nėra pagrindo, nes darbuotojo darbas buvo susijęs su materialinėmis vertybėmis.¹⁵¹ Ši teismo nutartis pateikė svarbų ir darbo santykių lankstumui didelę reikšmę turinti išaiškinimą: galimybė nukrypti nuo imperatyvios įstatymo nuostatos egzistuoja, tačiau ji turi būti pateisinama ypatingu darbo pobūdžiu – darbas turi būti išimtinai susijęs su perduotų darbuotojams materialinių vertybių saugojimu, apdirbimu, pardavimu, pervežimu arba naudojimu gamybos procese.

Įsigaliojus DK, kaip jau buvo minėta, įstatyminiame lygmenyje, visiškos materialinės atsakomybės sutarties galiojimo klausimas siejamas su įmonėje galiojančia kolektyvine sutartimi, kurioje įtvirtintas sąrašas darbuotojų, su kuriais šias sutartis galima sudaryti. Štai Kauno apygardos teismas nagrinėtoje byloje nurodė, jog jeigu įmonėje nėra sąrašo darbuotojų su kuriais gali būti sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis, bet sudarant darbo sutartį į ją įtraukiama papildoma sąlyga dėl visiškos materialinės atsakomybės, tai tokia sąlyga pripažįstama prieštaraujančia DK 256 str. 1 d., 94 str. 2 d. ir 95 str. 4 d. Nesant kolektyvinėje sutartyje ar kitame lokaliniam akte nustatyto konkrečių darbų ir pareigų sąrašo, negalima pripažinti, kad teisingai nuspręsta priskirti vieną ar kitą darbą prie materialiai atsakingų vadovaujantis vien DK 256 str. 1 d. nurodytais požymiais. Taigi vienos sąlygos – konkrečių darbų ir pareigų sąrašo nustatymas kolektyvinėje sutartyje ar kitame lokaliniam akte – ignoravimas paneigia ir pirmąją sąlygą, kad darbo pobūdis turi atitikti DK 256 str. 1 d. nurodytus požymius. Vadinasi, konkrečių darbų ir pareigų sąrašas būtinas. Todėl negalima sutikti su apeliacinio skundo argumentais, jog pakankama prielaida sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį yra tik darbo pobūdis.¹⁵²

Šiaulių apygardos teismo teisėjų kolegija nagrinėtoje byloje priėmė priešingą aptartajam išaiškinimą pažymėdama, jog tais atvejais, kai darbovietėje nėra sudarytos kolektyvinės sutarties arba joje tokių darbų sąrašas nenurodytas, kilus ginčui, teismas sprendžia atsižvelgdamas į šalių pateiktus įrodymus, tačiau tai nedaro sudarytą sutartį

---

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Stateta“ v. R. A., Nr. 3K-3-600/2005.

¹⁵² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kurmesta“ v. A. R., Nr. 2A-545-436/2008.

negaliojančia.¹⁵³ Šis teismo išaiškinimas leidžia daryti išvadą, jog kiekvienu atveju būtina analizuoti susiklosčiusį faktinį santykį, o ne remtis pažodiniu įstatymo teksto aiškinimu. Atsižvelgdama į nevienodą teisės aiškinimo praktika, kasacinio teismo teisėjų kolegija pateikė svarbią ir darbo teisinius santykius aptariamuoju klausimu stabilizuojančią taikylę, nurodydama, jog įstatyme individualios visiškos materialinės atsakomybės sutarties sudarymas ir visiškos materialinės atsakomybės nustatymas kolektyvinėje sutartyje įtvirtinti kaip du savarankiški jos taikymo pagrindai. Vien tik kolektyvinės sutarties buvimas ar nebuvimas neturi nulemti asmens, dirbančio su jam darbdavio patikėtomis materialinėmis vertybėmis, atsakomybės apimties. DK 256 str. norma, kad konkrečių darbų ir pareigų, dėl kurių gali būti sudaromos visiškos materialinės atsakomybės sutartys su darbuotojais, sąrašas nustatomas kolektyvinėje sutartyje, nėra imperatyvi, o tokio sąrašo nebuvimas nedaro individualios visiškos materialinės atsakomybės sutarties neteisėtos, jeigu ji atitinka pirmiau aptartus įstatymo reikalavimus.¹⁵⁴ Galima teigti, jog aptarta teismo nutartis oficialiai įtvirtino dispozityvų DK 256 str. 1 d. normos pobūdį. Taigi, kai darbovietėje nėra sudarytos kolektyvinės sutarties arba joje tokių konkrečių darbų ar pareigų sąrašas nenurodytas, tačiau yra sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis, tokia sutartis turėtų būti taikoma.¹⁵⁵

Atlikus trumpą įstatyminio reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalgą galima daryti išvadą, jog teismai, siekdami, jog visiškos materialinės atsakomybės sutartys pasiektų adresatus, kuriems jos skirtos, ne visuomet vadovaujasi įstatymo raide, o atsižvelgia į susiklosčiusį faktinį santykį. Toks teismų elgesys vertintinas teigiamai, nes pernelyg griežtas aptartos DK normos aiškinimas apribotų visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo galimybes. Tačiau reikia pastebėti, jog siekiant teisinio aiškumo, įstatymų leidėjas turėjo atsižvelgti į teismų formuojamą praktiką, kurioje atsispindi aktualūs darbo santykių organizavimo principai ir atitinkamai pakeisti aptariamą teisės normos reglamentavimą.

3.2 Grupinė visiškos materialinės atsakomybės sutartis

DK 256 str. 2 d. numatyta, jog tais atvejais, kai dėl kartu dirbamo darbo neįmanoma atriboti atskirų darbuotojų atsakomybės, gali būti sudaroma visiškos materialinės

---

¹⁵³ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Nostrada“ v. E. Š. ir D. K., Nr. 2A-289-154/2012.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „TFA Logistic“ v. V. S., If P&C Insurance AS, Nr. 3K-3-350/2014.

¹⁵⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Dartolitas“ v. R. K., Nr. 2A-1936-555/2016.

atsakomybės sutartis su darbuotojų grupe. Išskiriamos šios prielaidos grupinės visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai sudaryti: 1) darbas dirbamas kartu; 2) neįmanoma kiekvienam darbuotojui atskirai taikyti materialinę atsakomybę ir sudaryti su juo individualią visiškos materialinės atsakomybės sutartį; 3) darbovietė sudaro sąlygas, būtinas normaliam grupės darbuotojų (kolektyvo) darbui ir jiems patikėtų vertybių apsaugai; 4) darbuotojai, su kuriais numatoma sudaryti grupės visiškos materialinės atsakomybės sutartį, turi aštuoniolika metų.¹⁵⁶ Dauguma reikalavimų, keliamų grupinei visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai, yra tapatus keliamiems individualiai visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai, todėl šioje dalyje aptariami tik specifiniai, būtent šiai materialinės atsakomybės sutarčiai reikšmingi klausimai.

Grupinės visiškos materialinės atsakomybės šalys. Praktikoje dažnai buvo keliamas klausimas kas yra grupinės visiškos materialinės atsakomybės šalis: kolektyvas ar jo nariai? Ši problema buvo išgildenta kasacinio teismo teisėjų kolegijos nutartyje, kurioje teismas išaiškino, jog grupės darbuotojų visiškos materialinės atsakomybės sutartį pasirašo abi šalys – darbdavys ar jo atstovas ir darbuotojai – visi grupės nariai, o šios sutarties egzempliorius įteikiamas tiek darbdaviui, tiek kiekvienam darbuotojui – grupės nariui, nes sutartis nustato darbuotojui griežtas pareigas ir atsakomybę, todėl svarbu, kad darbuotojas turėtų šios sutarties egzempliorių ir tiksliai žinotų savo pareigų turinį ir ribas. Taigi, šioje nutartyje buvo aiškiai įvardinta grupinės visiškos materialinės atsakomybės šalis – kiekvienas grupės narys. Darbo teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, jog kolektyvas yra tik narių organizacinė forma ir negali būti kaltas dėl žalos, be to, jis nelaikytinas atskiru teisinio santykio subjektu, todėl ši sutartis yra dvišalė, nors pats sandoris yra daugiašalis.¹⁵⁷ Taipogi, aptariamojoje teismo nutartyje LAT atkreipė dėmesys į tai, kad įstatyme nustatyta galimybė tokio pobūdžio sutartį sudaryti ne su darbuotojų kolektyvu, bet darbuotojų grupe.¹⁵⁸ Sudarant grupines visiškos materialinės atsakomybės sutartis, galimos situacijos, kai dėl teisiniu žinių stokos šios sąvokos gali būti naudojamos ne pagal tikrąją prasmę, tačiau manytina, jog netikslingas termino pavartojimas, pernelyg didelės praktinės reikšmės neturi, nes analizuojant sudarytas sutartis pagrindinis dėmesys skiriamas tikriesiems šalių ketinimams, o ne lingvistinėms formuluotėms.

Atsakomybės paskirstymas. Pagal DK 256 str. 2 d. žalą atlygina visi sutartį pasirašę darbuotojai. Remdamasis šia įstatymo nuostata, A. Pranskevičius nurodo, jog

¹⁵⁶ NEKROŠIUS, I., et. al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 397.

¹⁵⁷ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 364.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių lyra“ v. R. B., I. Š. ir kt., Nr. 3K-3-359/2013.

kiekvienam kolektyvo nariui taikoma bendroji dalinė atsakomybė.¹⁵⁹ Toks teisės aiškinimas yra naudingas darbuotojams, kaip silpnesniajai darbo santykių šaliai, nes neginčytinai dalinės atsakomybės taisyklė labiau palanki skolininkams nei nukentėjusiajam. Ir atvirkščiai – solidarioji atsakomybė geriausiai atitinka nukentėjusiojo interesus, nes bendraskolių nemokumo rizika perkeliama skolininkams.¹⁶⁰ Tokios pat pozicijos laikosi ir kasacinio teismo teisėjų kolegija, nurodydama, jog visiškos materialinės atsakomybės sutarties sudarymo su darbuotojų grupe atveju kiekvieno sutartį pasirašiusio darbuotojo atsakomybė už padarytą žalą išlieka dalinė.¹⁶¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog DK nėra aiškiai įtvirtina, jog darbuotojams taikoma dalinė atsakomybė, o tai leidžia preziumuoti, jog šalims paliekama teisė susitarti dėl atsakomybės rūšies. Todėl, teisiniame reglamentavime siekiant aiškumo ir tikslumo, pritariama T. Bagdanskio nuomonei, jog įstatyme turėtų būti įtvirtinta, jog kai žala padaroma kelių darbuotojų veiksmais ar neveikimu, jiems kyla dalinė, o ne solidarioji atsakomybė.¹⁶² DK 256 str. 2 d. numatyta, jog visiškos materialinės atsakomybės sutarties su darbuotojų grupe atveju žalą atlygina visi sutartį pasirašę darbuotojai. Kiekvieno jų dalis atlyginant žalą nustatoma proporcingai jų dirbtam laikui, per kurį susidarė žala, jei sutartyje nenustatyta kitaip. Ši teisės norma numato ir atlygintinos žalos apskaičiavimo principų skirtingumą, lyginant su darbuotojo atsakomybe pagal individualiai sudarytą visiškos materialinės atsakomybės sutartį t.y. nenustatinėjant kiek kuris grupinę sutartį pasirašęs asmuo prisidėjo prie žalos padarymo (subjektyvus kriterijus), o ją atlyginant pagal objektyvų, įstatymo leidėjo valia nustatytą kriterijų – proporcingai dirbtam laikui, per kurį ši žala susidarė.¹⁶³ Esant įtvirtintam būtent tokiam darbuotojų materialinės atsakomybės teisiniame reglamentavimui, žalą pagal darbuotojų grupės sutartį nurodytuju principu – pagal kiekvieno jų faktiškai dirbto laiko trukmę, neįskaitant ligos laikotarpio, atostogų ir panašių aplinkybių, turėtų atlyginti visi ją pasirašę darbuotojai.¹⁶⁴ Teisinių nuomone, toks laiko kriterijus įvestas dėl to, kad paprastai kolektyvinė žala padaroma ne vienkartinio pažeidimu (kaip dažniausiai būna kitais atvejais), o susidaro per ilgą bendro

¹⁵⁹ NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 364.

¹⁶⁰ SELELIONYTĖ – DRUKTEINIENĖ, S. Bendraskolio pareigos atlyginti žalą apimtis taikant deliktinę atsakomybę: solidarioji ar dalinė atsakomybė? *Jurisprudencija* 2010, 3(121), p. 233.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Viskas už vieną eurą“ v. I. M., Nr. 3K-3-445-248/2016.

¹⁶² BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 333.

¹⁶³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. sausio 12 d. sprendimas civilinėje byloje Marijampolės „Žagrės“ vartotojų kooperatyvas v. D. L., Nr. 2A-77-527/2012.

¹⁶⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Palink“ v. R. R. ir R. B., Nr. 2A-179-464/2010.

darbo laikotarpį, ir nustatyti kiekvieno darbuotojo kaltės laipsnį beveik neįmanoma.¹⁶⁵ Tačiau šio kriterijaus taikymui pritaria ne visi teisės mokslininkai. R. Macijauskienės nuomone, faktiškai dirbto laiko kriterijus negali būti lemiamas nustatant kolektyvo narių materialinę atsakomybę. Faktiškai dirbto laiko kriterijus žalos atlyginimo daliai nustatyti ne visuomet tinka. Tarkime, kad drausmingo darbuotojo, kuris daugiau dirbo, nedarė pravaikštų, atlygintos žalos dalis bus didesnė nei kolektyvo nario, kuris nebuvo darbe dėl nepateisinamų priežasčių. Remdamasi šiuo aiškinimu teisininkė siūlė atsisakyti faktiškai dirbo laiko kriterijaus atlyginant žalą.¹⁶⁶ Atsižvelgus į skirtingas teisininkų pozicijas, vis dėlto, darytina išvada, jog šiuo metu galiojantis, įstatymų leidėjo suformuotas kriterijus yra tiksliausias ir sukeliantis mažiausiai ginčų. Be to, darbo santykių šalims paliekama galimybė kolektyvinėse sutartyse numatyti ir kitokius atlygintinos žalos dydžio nustatymo kriterijus.

Susiduriama su situacijomis, kai individuali **visiškos materialinės atsakomybės sutartis ginčo nagrinėjimo metu modifikuojama į grupės visiškos materialinės atsakomybės sutartį**. Tokią teisės aiškinimo taisyklę suformavo LAT nurodydamas, jog jeigu darbdavys sudaro ne tos rūšies materialinės atsakomybės sutartį, tai darbuotojui turi būti taikomi padariniai tos visiškos materialinės atsakomybės sutarties, kuri turėjo būti sudaryta. Ši taisyklė netaikoma tik tais atvejais, kai iš viso nebuvo sudaryta su darbuotoju materialinės atsakomybės sutarties, nes tokiais atvejais darbuotojai atsako bendraisiais pagrindais¹⁶⁷. Vilniaus apygardos teismo nagrinėjamoje byloje su pardavėjomis buvo sudarytos individualios visiškos materialinės atsakomybės sutartys. Pažymėtina, kad pardavėjos daugiausia dirbo kartu, atskira apskaita už kiekvienai pardavėjai tenkančio laikotarpio darbą vedama nebuvo. Taigi, ši aplinkybės suponuoja pagrindą daryti išvadą, jog atriboti atskirų darbuotojų atsakomybės nagrinėjamu atveju neįmanoma, dėl to konstatuotina, jog darbdavys šiuo atveju sudarė ne tos rūšies visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Todėl darbuotojų atžvilgiu taikytini visiškos materialinės atsakomybės sutarties su darbuotojų grupe padariniai.¹⁶⁸ Be to, praktikoje pasitaiko atvejų, kai darbdaviai, siekdami užsitikrinti, jų manymu, visokeriopą savo interesų apsaugą su tais pačiais darbuotojais sudaro tiek individualią, tiek grupinę visiškos materialinės atsakomybės sutartį. Tačiau LAT yra pabrėžęs, jog skirtingų rūšių sutartys

¹⁶⁵ TIAŽKIJUS, V., PETRAVIČIUS, R., BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. – Vilnius: Justitia, 1999 p. 154.

¹⁶⁶ MACIJAUŠKIENĖ, R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 25 (17), p. 85.

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje E. K., D. S. v. uždaroji akcinė bendrovė „Fatalitas“, Nr. 3K-3-125/2012.

¹⁶⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje S. B., A. M. ir U. L. v. K. L. PĮ, Nr. 2A-1527-560/2014.

(individualios ir su grupe darbuotojų) su tais pačiais asmenimis dėl tų pačių materialinių vertybių nesudaromos.¹⁶⁹ Taigi teismai ginčo teisinį santykį kvalifikuoja atsižvelgdami į tikrąją šalių valią, kurios pagrindu turėjo būti sudaryta atitinkama sutartis, tačiau ko galbūt nepavyko įgyvendinti dėl tam tikrų subjektyvių ar objektyvių priežasčių.

3.3 Neturtinės žalos atlyginimo ypatumai

DK 250 str. numatyta, jog darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Ši nuostata suponuoja, jog teisę reikalauti atlyginti patirtą neturtinę žalą turi ne tik darbuotojas, bet ir darbdavys. Visuomenėje darbuotojo patirtos neturtinės žalos atlyginimas yra įprastas reiškinys, tačiau kokiais veiksmais neturtinė žala gali būti sukeliama juridiniam asmeniui, kuris vadovaujantis tam tikromis juridinio asmens kilmės teorijomis, vis dar laikomas teisine fikcija? Būtent dėl šios priežasties, neturtinės žalos atlyginimas darbdaviui – juridiniam asmeniui, ilgą laiką teisės mokslininkų buvo kvestionuojamas. Buvo teigiama, jog juridinis asmuo apskritai negali patirti neturtinės žalos. Teisė juridiniam asmeniui reikalauti atlyginti neturtinę žalą buvo priešpriešinama juridinio asmens prigimčiai ar net sutapatinama su turtine žala kaip vieninteliu juridinio asmens skriaudos kriterijumi. T. Bagdanskio nuomone, būtų neteisinga nenumatyti juridiniam asmeniui teisės už jo neturtinių teisių pažeidimą reikalauti atlyginti neturtinę žalą apsiribojant tik turtinės žalos kompensavimu. Juridinio asmens neturtinė teisė – geras įmonės vardas – turi būti ginama analogiškais sąlygomis kaip ir fizinio asmens neturtinės teisės.¹⁷⁰ Taigi, **neturtinė žala, sukelta darbdaviui, yra suprantama, kaip dalykinės reputacijos pabloginimas.** LAT pateikia dalykinės reputacijos definiciją, nurodydamas, jog dalykinė reputacija suprantama kaip geras vardas, teigiamas vertinimas ir požiūris visuomenėje, verslo aplinkoje.¹⁷¹ Tačiau reikia pažymėti, jog neturtinės žalos atlyginimas juridiniam asmeniui, tam tikru atžvilgiu, buvo polemizuojamas pagrįstai, nes, kaip nurodo kasacinio teismo teisėjų kolegija, juridinio asmens teisės į dalykinę reputaciją gynimas nėra tapatus fizinio asmens teisės į garbę ir orumą gynimui, nors šios vertybės artimos savo prigimtimi ir jų apsaugai taikomais kriterijais. Juridinis asmuo turi įstatyme garantuotą teisę į dalykinės reputacijos apsaugą nuo ją žeminančių, neatitinkančių tikrovės duomenų paskleidimo ir į tokiu paskleidimu padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. CK 2.24 str. įtvirtintas reguliavimas kartu reiškia įstatyme įtvirtintą galimybę

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Viskas už vieną eurą“ v. I. M., Nr. 3K-3-445-248/2016.

¹⁷⁰ BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 268.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Naujasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“, V. S., Nr. 3K-3-630/2004.

apriboti juridinio asmens teisę į dalykinės reputacijos apsaugą ir tokio suvaržymo ribas, juridinio asmens dalykinės reputacijos apsauga nėra absoliuti, reputaciją bloginanti informacija gali būti skleidžiama, jeigu savo pobūdžiu tai nėra tikrovės neatitinkantys duomenys. Juridinis asmuo gali būti kritikuojamas, jeigu tai daroma sąžiningai, siekiant informuoti visuomenę apie jos interesus galinčią pažeisti juridinio asmens veiklą.¹⁷²

Kasacinio teismo praktikoje suformuluotos esminės **nuostatos, kuriomis vadovaujantis turi būti sprendžiama, ar juridinio asmens teisė į dalykinės reputacijos apsaugą pažeista**: civilinėje byloje dėl asmens pažeistos reputacijos gynimo ieškovas turi įrodyti, kad jo dalykinė reputacija realiai nukentėjo, sumenkinta, atsakovui paskleidus žinias, faktinius duomenis, kurie neatitinka tikrovės, arba jeigu asmens dalykinė reputacija pažeista nuomonės, kritikos ar kitokių subjektyvių įsitikinimų skleidimu, tai turi būti nustatyta, kad subjektyvaus pobūdžio teiginiai nepagrįsti ir neobjektyvūs; o asmuo, juos paskleidęs, yra nesąžiningas ir kaltas dėl jų skleidimo.¹⁷³

Darbo santykiuose, kaip minėta, pagrindas neturtinei žalai atlyginti yra darbdavio dalykinės reputacijos pažeidimas. LAT nagrinėjo bylą, kurioje darbuotojas vienam darbdavio klientui pateikė tam tikros neigiamos informacijos apie bendrovės veiklą ir ketinimus (kad bendrovėje nėra vadybininko, prekiaujančio įrankiais Vilniaus filiale, kad vienas iš partnerių nori nutraukti sutartį, ketinama vieną firmą pakeisti kita ir pan.). Minėta, kad dalykinės reputacijos pablogėjimą ir dėl to padarytą neturtinę žalą turi įrodyti šia aplinkybe besiremianti šalis, šiuo atveju – darbdavys, tačiau nagrinėjamoje byloje aplinkybė, jog suprastėjo jo dalykinė reputacija įrodyta nebuvo. Byloje nėra duomenų, kad ši informacija turėjo neigiamą įtaką ieškovo ir laiške nurodytos įmonės bendradarbiavimui, taip pat, kad tokio pobūdžio informacija būtų buvusi perduota kitiems partneriams ar pirkėjams ir sukėlusį kokius nors padarinius. Elektroniniai laiškai buvo skirti tik vienam ieškovo partneriui, todėl juose pateikta informacija nepaskleista plačiai.¹⁷⁴ Taigi, aptartos bylos kontekste, kuomet reikalavimas atlyginti neturtinę žalą nebuvo tenkintas, galima teigti, jog vien neigiamos, darbdaviui nepalankios informacijos paskleidimas, nelemia dalykinės reputacijos pablogėjimo. Siekiant gauti neturtinės žalos atlyginimą yra būtini objektyvus ir pastebimi padariniai.

Tačiau analizuojant teismų praktiką galima pastebėti, jog darbdavių reikalavimas atlyginti neturtinę žalą gali būti paremtas ne tik dalykinės reputacijos pažeidimu. Kauno

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje UAB „NEO GROUP“ v. S. G., Nr. 3K-3-441/2010.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. IĮ „Uola“, Nr. 3K-3-667/2006.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Lintera“ v. L. G., Nr. 3K-3-676/2013.

apygardos teismo nagrinėtoje byloje, darbdavys prašė priteisti neturtinės žalos atlyginimą, patirtą žalą siedamas su darbuotojo darbo drausmės pažeidimu. Darbdavys nurodė, jog darbuotojas buvo atleistas iš darbo vadovaujantis DK 136 str. 3 d. 2 p. (darbo sutarties nutraukimas be išpėjimo, kai darbuotojas vieną kartą šiurkščiai pažeidžia darbo pareigas). Darbuotojo šiurkštus darbo drausmės pažeidimas pasireiškė lojalumo principo pažeidimu, nes darbuotojas perpardavinėdavo metalo laužą konkurentui, taip pasak darbdavio jį žeisdamas ir žemindamas. Nagrinėtoje byloje darbdavys pripažino, jog juridinio asmens reputacija dėl tokio darbuotojo elgesio nepablogėjo, tačiau apie šį incidentą buvo informuoti visi kolektyvo nariai, kuriems tokie įvykiai daro neigiamą įtaką, atsiliepia darbe ir kolektyvo tarpusavio santykiuose. Jurbarko rajono apylinkės teismas darbdavio reikalavimo netenkino, nurodydamas, jog teismas nenustatė, kad dėl darbuotojo veiksmų buvo pakenkta darbdavio dalykinei reputacijai, be to darbdavys patvirtino aplinkybę, kad juridinio asmens reputacija nenukentėjo. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog darbdavys nepateikė teismui jokių įrodymų apie tai, kad dėl darbo drausmės pažeidimo tariamai pablogėjo darbinis klimatas, buvo sutrikdytas pasitikėjimas darbdaviu. Todėl, apeliacinės instancijos teismo nuomone, nėra nei faktinio nei teisinio pagrindo teigti, kad dėl atsakovo padaryto darbo drausmės pažeidimo atsirado neturtinė žala. Be to, vien neturtinės teisės ar vertybės pažeidimas *ex facto* nereiškia ir neturtinės žalos padarymo.¹⁷⁵ Taigi, vadovaudamasis šiais argumentais, Kauno apygardos teismas apeliacinį skundą atmetė. Galima daryti išvadą, jog nors juridiniams asmenims ir suteikiama teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, tačiau juridinio asmens prigimtis suponuoja sudėtingą neturtinės žalos įrodinėjimo specifiką, kuri galimai daugeliu atveju lemia ieškinių dėl neturtinės žalos atlyginimo atmetimą.

Teismų praktika, darbdaviams siekiant neturtinės žalos atlyginimo nėra gausi, todėl galima teigti, jog darbdaviai nėra linkę ginti savo pažeistų interesų, reikalaudami neturtinės žalos atlyginimo. Galima preziumuoti, jog tokia praktika klostosi dėl visuomenėje gajos nuomonės, jog neturtinė žala atlyginama tik patyrus dvasinius išgyvenimus, nuoskaudas, kurių juridinis asmuo patirti negali, nesiejant neturtinės žalos atlyginimo su pažeista dalykine reputacija. Be to, aptartose bylose neturtinės žalos atlyginimas darbdaviams nebuvo priteistas. Manytina, jog tai lemia pakankami sudėtinga įrodinėjimo specifiką. Tačiau, nepaisant to, teismų praktika plėtojama suteikiant darbdaviams vis daugiau galimybių ginti savo pažeistas teises, nes nors dalykinė

---

¹⁷⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „EMP recycling“ v. V. P., Nr. 2A-2142-555/2012.

reputacija neturi ekonominio turinio, tačiau šios teisės pažeidimas gali turėti didelės įtakos juridinio asmens finansinei padėčiai bei sukelti kitas neigiamas pasekmes.

IŠVADOS

1. Materialinės atsakomybės samprata DK nepateikiama, dėl šios priežasties, ji formuojama teisės mokslininkų. Paminėtina, jog galiojant DĮK, materialinė atsakomybė buvo siejama tik su darbuotojų darbo pareigų pažeidimu, tuo tarpu įsigaliojus DK, materialinės atsakomybės subjektais laikytini tiek darbuotojas, tiek darbdavys. DĮK, priešingai nei DK, sąlygų viseto, kurioms esant kaltajai šaliai kyla materialinė atsakomybė, nereglamentavo. Tačiau svarbu pažymėti, jog iki DK įsigaliojimo, ši teisinio reguliavimo spraga, buvo užpildoma LAT praktika. Keičiantis teisiniam reguliavimui, pastebėtina materialinės atsakomybės sąlygų aiškinimo ir taikymo raida.
2. Vienas iš darbdavių materialinės atsakomybės atvejų įtvirtintas DK 248 str. 1 d. Minėtame straipsnyje numatyta, jog darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai darbuotojas sužalojamas, miršta arba suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Tačiau pažymėtina, jog darbuotojo apdraudimas nelaimingų atsitikimu darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis nepadengtos žalos atlyginimo.
  - 2.1. Kai patirta turtinė žala didesnė nei socialinio draudimo išmokos, nukentėję darbuotojai ar jų šeimos nariai įgyja teisę reikalauti atlyginti tokią turtinės žalos dalį, kurios nepadengė socialinio draudimo išmokos. Ši nuostata įtvirtina visiško nuostolių atlyginimo principą, nes draudžiant darbuotoją nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga, atsiranda tik ribota draudiko atsakomybė.
  - 2.2. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, jog darbuotojams yra sudarytos tinkamos procesinės sąlygos, siekiant įgyvendinti teisę gauti žalos, padarytos jų sveikatai, atlyginimą. Teismų praktikos pateikiamos teisės normų aiškinimo taisyklės pasižymi lankstesniu ir darbuotojų interesus visapusiškai atitinkančių precedentų formavimu.
  - 2.3. Darbdaviai, organizuojantys darbą srityse, kuriose rizika darbuotojų gyvybei ir sveikatai yra didesnė, palyginus su kitomis darbo sritimis, neretai papildomai apdraudžia darbuotojus, sudarydami draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis. Pastebėtina, jog teismai ilgą laiką neigė darbdavių turtinius interesus, kylančius iš savanoriško draudimo sutarčių. Tačiau vėlesnė teismų praktika pradėta plėtoti atsižvelgiant, kieno turtinis interesas ir kokia apimti yra apdraustas, nes šiomis sutartimis, gali būti draudžiami ne tik apdraustojo, bet ir draudėjo turtiniai

interesai. Toks teisinis interpretavimas leidžia daryti prielaidą, jog CK 6. 290 str. 2 d. nuostata, jog savanoriško draudimo išmokos į atlygintinos žalos dydį nėra įskaitomos, neatitinka savanoriško draudimo sutarčių tikslo, dėl to turėtų būti keistina.

3. CK 6. 250 str. 2 d. numatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo. Ilgą laiką teismai, vadovaudamiesi *lex retro non agit* principu, reikalavimus dėl neturtinės žalos atmesdavo, motyvuodami tuo, jog teisė į neturtinės žalos atlyginimą atsirado iki CK įsigaliojimo. Tačiau 2010 m. LAT priėmė precedentinį išaiškinimą, kuriame nurodė, jog jei neturtinės žalos atlyginimo kaip konstitucinio principo neužtikrina galiojantys įstatymai, turi būti vadovaujama konstitucinėmis žalos atlyginimo nuostatomis.
  - 3.1. Atsižvelgiant į tai, jog patirtos neturtinės žalos įvertinimas pinigine išraiška kelia ne tik moralinių, bet ir teisinių sunkumų, teismai taiko kuo daugiau kriterijų, padedančių kiek įmanoma objektyviau įvertinti neturtinės žalos dydį.
  - 3.2. Siekiant įtvirtinti kuo daugiau garantijų darbuotojams, siekiantiems neturtinės žalos atlyginimo, teismų praktika formuojama suteikiant galimybę kreiptis tiesiogiai į žalą sukėlusį asmenį (kitą darbuotoją), kai netiesioginis atsakomybės subjektas (darbdavys) likviduojamas įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka. Manytina, jog perspektyvoje, ši teismo aiškinimo taisyklė neturėtų apsiriboti vien reikalavimais dėl neturtinės žalos atlyginimo.
  - 3.3. Ilga laiką teisės doktrinoje vyravo nuomonė, jog reikalavimas atlyginti neturtinę žalą yra asmeninio pobūdžio, dėl to, negali būti paveldimas. Tačiau pastebėtina, jog teismai, atsižvelgdami į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, keičia nusistovėjusią praktiką, suteikdami galimybę į asmenų, iniciavusių procesą, bet dėl objektyvių priežasčių nebegalinčių jo tęsti vietą, įstoti pastarųjų šeimos nariams.
4. Darbo teisėje galioja ribotosios darbuotojų atsakomybės prezumpcija, tačiau ši taisyklė netaikoma darbuotojams, su kuriais sudarytos visiškos materialinės atsakomybės sutartys. Yra skiriamos individuali ir grupės darbuotojų visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Darbdaviai, siekdami gauti žalos atlyginimą, turi įrodyti visas materialinės atsakomybės sąlygas, išskyrus kaltę, kuri esant materialinės atsakomybės sutarčiai yra preziumuojama.
  - 4.1. Tam, kad ginčo atveju, darbuotojui būtų galima taikyti visišką materialinę atsakomybę, kylančia tarp šalių sudarytos visiškos materialinės atsakomybės sutarties pagrindu, ši sutartis turi atitikti formalius reikalavimus. Sutartyje turi

būti numatyta abiejų materialinės atsakomybės subjektų teisių ir pareigų pusiausvyra, t.y. už kokias vertybes darbuotojas prisiima atsakomybę ir kokius įsipareigojimus prisiima darbdavys, užtikrindamas sąlygas, kad žalos neatsirastų.

- 4.2. Tais atvejais, kai dėl kartu dirbamo darbo neįmanoma atriboti atskirų darbuotojų atsakomybės, gali būti sudaroma visiškos materialinės atsakomybės sutartis su darbuotojų grupe. Nors DK darbuotojų atsakomybės padalijimo taisyklė nenumatyta, teismų praktika formuojama nustatant, jog kiekvieno sutartį pasirašiusio darbuotojo atsakomybė už padarytą žalą yra dalinė, o ne solidarioji. Toks atsakomybės paskirstymas naudingas darbuotojams, kaip silpnesniajai darbo santykių šaliai. Pažymėtina, jog galimi visiškos materialinės atsakomybės sutarčių modifikavimo atvejai, jei sudarydamos sutartį šalys netinkamai išreiškė tikruosius ketinimus.
5. DK 250 str. numatyta, jog darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Ši nuostata suponuoja, jog teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi ir darbdavys. Neturtinė žala darbdaviui gali būti sukeliama pažeidus pastarojo dalykinę reputaciją. Pažymėtina, jog darbdavių reikalavimai atlyginti neturtinę žalą nėra plačiai paplitę. Manytina, jog tokią praktiką lemia pernelyg siaurai interpretuojama neturtinės žalos samprata bei sudėtinga pažeistos dalykinės reputacijos įrodinėjimo specifika.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 64-2569;
4. Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas. *Valstybės žinios*, 1972, nr. 18-137;
5. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 109, 127, 129, 130, 141, 152, 188, 203, 206, 256 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 93-3993;
6. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 110-3207;
7. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 67-1656.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrina

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byloje Nr. 23/04;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byloje Nr. 36/2006-8/2009-49/2009.

Specialioji literatūra:

1. Monografijos ir vadovėliai:
  - 1.1. BAGDANSKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008. p. 348;
  - 1.2. MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 461;
  - 1.3. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 531;

- 1.4. NEKROŠIUS, I., et. al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia: 2004, p. 622;
- 1.5. NEKROŠIUS, I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 543;
- 1.6. NEKRAŠAS, Vytautas. *Darbininkų ir tarnautojų materialinė atsakomybė*. Vilnius: Mintis. 1984, p. 107;
- 1.7. TIAŽKIJUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999. p. 1-413.
2. Straipsniai periodiniuose leidiniuose:
  - 2.1. CIRTAUTIENĖ, S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 5-15;
  - 2.2. BAGDANSKIS, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės instituto perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2015, t. 22 (1), p. 102-123;
  - 2.3. BUBILAITYTĖ, B. Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą. *Teisė*, 2008, t. 67, p. 164–168;
  - 2.4. KŪRIS, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*, 2009, t. 2 (116), p. 131-149;
  - 2.5. LASTAUSKIENĖ, G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška. *Jurisprudencija*, 2001, t. 19 (11), p. 168-174;
  - 2.6. MACIAUSKIENĖ, R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 25 (17), p. 81-88;
  - 2.7. NORKŪNAS, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20), p.112-118;
  - 2.8. RAVLUŠEVIČIUS, P. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai Europos Bendrijos ir Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 5 (95), p. 32-38;
  - 2.9. SELIONYTĖ – DRUKTEINIENĖ, S. Bendraskolio pareigos atlyginti žalą apimtis taikant deliktinę atsakomybę: solidarioji ar dalinė atsakomybė? *Jurisprudencija*, 2010, 3(121), p. 233-250;
  - 2.10. VOLODKO, R. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, t. 63, p. 116-133.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1999 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje R. J. N. v. AB „S melioracija“, Nr. 3K–3–286/1999;

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transilgė“ v. J. L., V. K., Nr. 3K-3-126/2001;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos energija“ v. V. L., Nr. 3K-3-184/2001;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje B. J. K. v. Kėdainių Krakių ŽŪM, Nr. 3K-3-825/2001;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje B. K. v. uždaroji akcinė bendrovė „Leimesta“, Nr. 3K-3-898/2001;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje V. T. v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos departamento Pakrančių apsaugos tarnyba, Nr. 3K-7-688/2001;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija, Nr. 3K-3-374/2001;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje R. K. v. Viešoji įstaiga Kauno Šilainių poliklinika, Nr. 3K-3-65/2002;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. akcinė draudimo bendrovė „Snoro garantas“, akcinė bendrovė bankas „Snoras“, Nr. 3K-3-880/2002.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje civilinėje byloje M. B. v. VSDFV Utenos rajono skyrius, VSDFV Nedarbingumo kontrolės Utenos apskrities tarnyba, Nr. 3K-3-1737/2002;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje N. Ž. v. specialios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“ ir kt., Nr. 3K-3-371/2003;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. VSDFV Šiaulių skyrius, Nr. 3K-3-492/2003;

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje V.K. v. VSDFV Druskininkų miesto skyrius, Nr. 3K-3-732/2003;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. VSDFV Šiaulių skyrius, Nr. 3K-7-1115/2003;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Osviris“ v. R. M., Nr. 3K-7-2/2004;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lygumų žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-294/2004;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinė sesija. 2004 m. birželio 24 d. nutartis civilinėje byloje J. Z. v. UAB „Baldras“ byloje Nr. 3K-P-346/2004;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. M., V. K. v. Šiaulių pirminės sveikatos priežiūros centras, Nr. 3K-3-511/2004;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Naujasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“, V. S., Nr. 3K-3-630/2004;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 12 d. nutartis byloje civilinėje byloje Farmacijos departamentas prie Sveikatos apsaugos ministerijos v. G. V., Nr. 3K-3-39/2005;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje I. S., G. Š., I. M. v. Utenos rajono vartotojų kooperatyvas, Nr. 3K-3-396/2005;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje S. B. v. R. A., Nr. 3K-3-579/2005;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Stateta“ v. R. A., Nr. 3K-3-600/2005;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje R. B. ir kt. v. J. Droblienės privati komercinė firma „Joana“, Nr. 3K-3-609/2005;

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje I. T., R. T., M. T. ir A. T v. UAB „Plungės lagūna“ ir AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-27/2006;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje E. A. v. VSDFV Skuodo skyrius, UAB „Skuodo komunalinis ūkis ir VĮ „Klaipėdos regiono keliai“, Nr. 3K-3-100/2006;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje S. A. v. valstybinė įmonė Anykščių miškų urėdija, Nr. 3K-3-512/2006;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinis socialinio draudimo fondas v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, Nr. 3K-7-166/2006;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. IĮ „Uola“, Nr. 3K-3-667/2006;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Grasta“ v. J. S., Nr. 3K-3-37/2007;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje R. G., E. G., D. G. v. UAB „Statreksas“, Nr. 3K-3-482/2007;
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje B. B. v. Vitėnų žemės ūkio bendrovė, Nr. 3K-3-112/2007;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje A. L. v. Lietuvos ir Kanados uždaroji akcinė bendrovė „Pajūrio mediena“, Nr. 3K-3-157/2007;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. AB „Smiltynės perkėla“, Nr. 3K-3-551/2007;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. UAB „Girteka“, Nr. 3K-3-90/2008;

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje S. M. v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaky Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-129/2008;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje VĮ Šiaulių regiono veislininkystė v. G. D., Nr. 3K-3-445/2008;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. žemės ūkio bendrovė „Šiaulėnų statyba“, Nr. 3K-3-529/2008;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių kelias“, Nr. 3K-3-219/2008;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“, UAB „Lietuvos rytas“, Nr. 3K-3-393/2008;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-174/2009;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. UAB „Žvėryno klinika“, Nr. 3K-3-153/2009;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Mažeikių nafta“ v. I. D., J. G., B. J., L. J., O. S., Nr. 3K-3-446/2009;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje J. M. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius, Nr. 3K-3-490/2010;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. R., A. R., I. R. v. akcinė bendrovė „Empower“, uždaroji akcinė bendrovė „ERGO Lietuva“, Nr. 3K-3-161/2010;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. J. J. v. uždaroji akcinė bendrovė „Termesta“ ir V. S., Nr. 3K-3-167/2010;

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje A. Z. v. VšĮ Klaipėdos universitetinė ligoninė, Nr. 3K-3-342/2010;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. viešoji įstaiga „Euroknyga“, Nr. 3K-3-422/2010;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje UAB „NEO GROUP“ v. S. G., Nr. 3K-3-441/2010;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje V.M., G.M. v. UAB „Lomita“, Nr. 3K-3-514/2010;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. UAB „Ratas“, Nr. 3K-3-114/2011;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Nodora“ v. P. K., Nr. 3K-3-340/2012;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transtira“ v. G. B., Nr. 3K-3-384/2012;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos v. A. V. U., Nr. 3K-3-73/2012;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje E. K., D. S. v. uždaroji akcinė bendrovė „Fatalitas“, Nr. 3K-3-125/2012;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Mitnija“ v. V. J., Nr. 3K-3-595/2012;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių lyra“ v. R. B., I. Š. ir kt., Nr. 3K-3-359/2013;

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje E. K. v. akcinė bendrovė „Baltijos“ laivų statykla, Nr. 3K-3-426/2013;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šiaulių plentas“, uždaroji akcinė bendrovė „Viltis“, Nr. 3K-3-473/2013;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Lintera“ v. L. G., Nr. 3K-3-676/2013;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. G., R. G. v. Generalinės prokuratūra, Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-4/2014;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „TFA Logistic“ v. V. S., If P&C Insurance AS, Nr. 3K-3-350/2014;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. uždaroji akcinė bendrovė „Stamona“, Nr. 3K-3-173/2014;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje B. D. v. M. T., Nr. 3K-7-328-248/2015;
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Kubiliaus transportas“ v. S. P., Nr. 3K-3-605-313/2015;
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. akcinė bendrovė „Šilutės baldai“, Nr. 3K-3-677-969/2015;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. A. L. firma, A. L., J. M. Nr. 3K-3-402-421/2016;
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje R. T., P. T., S. T. ir J. T. v. Lietuvos Respublika, Nr. 3K-3-399-687/2016;
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Viskas už vieną eurą“ v. I. M., Nr. 3K-3-445-248/2016;

72. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. D. S., Nr. 2-127/2007;
73. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. S. G., Nr. 2-339/2007;
74. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transdovis“ v. B. A., Nr. 2A-192-368/2007;
75. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB NORD bankas v. A. Z., Nr. 2A-483-125/2007;
76. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kurmesta“ v. A. R., Nr. 2A-545-436/2008;
77. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje O.K., V. K. v. AB „Limarko laivininkystės kompanija“, Nr. 2A-527-370/2008;
78. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje S. Š. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriui, AB „Progresas“, AB „Klaipėdos mediena“, Nr. 2A-704/2009;
79. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Palink“ v. R. R. ir R. B., Nr. 2A-179-464/2010;
80. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinių ir privačių įmonių profesinės sąjunga v. uždaroji akcinė bendrovė „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 2A-148/2010;
81. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje B. B., R. B. ir G. B. v. akcinė bendrovė „Lesto“, Nr. 2A-398/2013;
82. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Z. L., L. L. v. uždaroji akcinė bendrovė „Senrema“, Nr. 2A-9/2011;
83. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje L. M. v. UAB „Leilandas“, Nr. 2A-783-464/2011;

84. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. sausio 12 d. sprendimas civilinėje byloje Marijampolės „Žagrės“ vartotojų kooperatyvas v. D. L., Nr. 2A-77-527/2012;
85. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Nostrada“ v. E. Š., D. K., Nr. 2A-289-154/2012;
86. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „EMP recycling“ v. V. P., Nr. 2A-2142-555/2012;
87. Vilniaus apygardos teismas. Civilinių bylų skyrius. 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „A.Jewellery“ v. D. D., Nr. 2A-1100-275/2013;
88. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje T. G. v. akcinė bendrovė „Šilutės baldai“, Nr. 2A-199/2013;
89. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje I. L. v. uždaroji akcinė bendrovė „Patyrio samana“, If P&C Insurance AS, Nr. 2A-363/2013;
90. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje B. B., R. B. ir G. B. v. akcinė bendrovė „Lesto“, Nr. 2A-398/2013;
91. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 12 d. nutartis civilinėje byloje M. D. v. uždaroji akcinė bendrovė „Gridins Enterprise“, Nr. 2A-629/2013;
92. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje S. B., A. M. ir U. L. v. K. L. PĮ, Nr. 2A-1527-560/2014;
93. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 18 d. sprendimas civilinėje byloje R. G. v. uždaroji akcinė bendrovė „Grasta“, Nr. 2A-2083-259/2014;
94. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. A. v. UAB „Auto linija“, Nr. 2A-21-390/2015;
95. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 2A-405-524/2015;

96. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „TORPOL Baltija“ v. D. Ū., Nr. 2A-126-619/2015;
97. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje, K. J. v. uždaroji akcinė bendrovė „Aulaukis“, Nr. 2A-2-227/2015;
98. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje P. V. v. uždaroji akcinė bendrovė „Amber pasta“, Nr. 2A-2042-221/2015;
99. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje R. T., P. T., S. T. ir J. T. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2A-777-302/2015;
100. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Dartolitas“ v. R. K., Nr. 2A-1936-555/2016.

Kita praktinė medžiaga

1. Nacionalinės teismų administracijos pateikta materialinės atsakomybės bylų nagrinėjimo statistika. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą < <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe analizuojama Lietuvos teismų praktikos raida, nagrinėjant bylas dėl materialinės atsakomybės.

Darbe aptariama materialinės atsakomybės samprata bei teisinio reguliavimo raida, nes keičiantis teisiniam reglamentavimui pastebėtinai ne tik praplėstas materialinės atsakomybės subjektų ratas, bet sąlygų, kurioms esant aptariamoji atsakomybės rūšis yra taikoma, aiškinimas.

Analizuojant darbuotojams padarytos žalos atlyginimo ypatumus atkreipiamas dėmesys į dviem pakopomis vykdomą žalos atlyginimo mechanizmą. Ypatingas dėmesys skiriamas teismų praktikos analizei profesinės ligos momento nustatymo klausimu, nes pastebėtina, jog praktikoje susiduriama su sunkumais tinkamai kvalifikuojant susirgimo profesine liga momentą, nuo kurio priklauso žalos atlyginimo darbuotojui mokėjimo pradžia. Aptariama procesinė, darbuotojams laiduojamos teisės gauti jų sveikatai padarytos žalos atlyginimą, pusė. Atkreipiamas dėmesys į savanoriško draudimo pagrindu gaunamų išmokų problematiką, pažymint, jog teismų praktika aptariamuoju klausimu nėra vieninga. Kadangi neturtinė žala visuomet atlyginama sveikatos sužalojimo atvejais, darbe analizuojami neturtinės žalos atlyginimo darbuotojams ypatumai. Nagrinėjama naujausia LAT praktika, suteikianti darbuotojams vis daugiau opcijų ginti savo pažeistas teises ir įtvirtinanti galimybę kreiptis dėl žalos atlyginimo tiesiogiai į žalą sukėlusį asmenį (darbuotoją), kai darbdavys likviduojamas įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka. Analizuojama precedentinė, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją atitinkanti teismų praktika, suteikianti galimybę nukentėjusiųjų darbuotojų šeimos nariams tęsti procesą, kai darbuotojai, kurių interesai buvo pažeisti darbdavio neteisėtais veiksmais, bylos nagrinėjimo metu miršta.

Aptariami darbuotojų materialinė atsakomybės atvejai, analizuojant išimtį iš bendrosios taisyklės, jog darbuotojai atsako ribotai. Šioje darbo dalyje dėmesys skiriamas individualios ir grupės darbuotojų materialinės atsakomybės sutarčių ypatumams. Taip pat, analizuojama darbuotojų atsakomybės apimčiai svarbi teismų praktika, numatanti galimybę bylos nagrinėjimo metu modifikuoti visiškos materialinės atsakomybės sutartį, atsižvelgiant į tikrąją šalių valią, kuri sudarant sutartį nebuvo tinkamai išreikšta. Ir galiausiai, aptariama neturtinės žalos atlyginimo darbdaviui problematika, detalizuojant darbdavio dalykinės reputacijos pažeidimo atvejus.

SUMMARY

Development of Lithuanian Court Practice in Cases on Material Liability

Practice developments of Lithuanian courts dealing the cases for material liability are analysed in the thesis.

The conception of material liability and legal regulatory developments are discussed, because legal regulation changes and not only expanded circle of material liability subjects is noticed but also the conditions, under which the liability in question is applied and interpreted.

While analysing the compensation for damage caused to employees features, the attention is paid to compensation mechanism that is carried out in two steps. Particular attention is paid to courts practice analysis setting the occupational disease moment, because it is noticed that in practice difficulties are encountered properly qualifying the occupational disease moment which means a lot to start a compensation payment. The procedural side how employees shall be guaranteed the right to get compensation for health damage is discussed. Attention is paid to incoming payments on the basis of voluntary insurance problems, indicating that case law in the discussed issue is not unanimous. In the thesis the peculiarities of non-pecuniary damage compensation are analysed, as non-pecuniary damage is always repayed in personal injury cases. The most recent Lithuania Supreme Court practice is analysed. It gives employees more and more options to redress and establish opportunity to seek redress directly to a harmful person(employee), if the employer is liquidated in bankruptcy procedure prescribed by law. Law practice that complies with the European Court of Human Rights jurisprudence enables the injured workers' family members to continue the process when employees, whose interests were damaged, during the trial die.

Further more, cases of material liability, analysing the exception from general rule, that employees' responsibility is limited, are discussed. In this part of thesis attention is paid to peculiarities of individual and group employees material liability contracts. Also the cases that are important to liability coverage and provide the possibility during the trial to modify full liability contract are analysed, taking into account the true will of the parties, that was not properly expressed while making a contract. And finally, problems of non-pecuniary damages are discussed, detailing employer's goodwill violation cases.